

**UNIVERZA V LJUBLJANI
FAKULTETA ZA DRUŽBENE VEDE**

Rok Zupančič

Mentorica: red. prof. dr. Ljubica Jelušič

AMERIŠKA OKUPACIJA IRAKA

Diplomsko delo

Ljubljana, 2006

KAZALO

SEZNAM KRATIC	4
SEZNAM SKIC, TABEL IN GRAFOV	5
1. UVOD	6
2. RAZSEŽNOSTI POJMA "OKUPACIJA"	10
2.1. Opredelitev pojma okupacija	10
2.2. Vrste okupacij	12
2.2.1. Varnostna okupacija	12
2.2.2. Splošna okupacija	12
2.2.3. Pomožna okupacija	12
2.2.4. Skrbniška okupacija	13
3. TEORETIČNI VIDIKI OKUPACIJE	14
3.1. Uspešnost okupacije	14
3.1.1. Nujnost okupacije	15
3.1.2. Skupna zavest o zaznani grožnji	16
3.1.3. Kredibilnost okupacijske sile	16
3.2. Načrtovanje okupacije in postkonfliktne obnove	18
3.3. Primerna struktura oboroženih sil	19
3.4. Vloga oborožitve	21
3.5. Razmerje med "mehko" in "trdo" močjo	21
3.6. Dolžnosti okupacijskih sil (po mednarodnem humanitarnem pravu)	22
4. OKUPACIJA IRAKA	25
4.1. Priprave za napad in okupacijo	26
4.2. Vojaški napad na Irak	28
4.3. Razdelitev na okupacijske cone	29
4.4. Pravni položaj ZDA in Velike Britanije kot okupacijskih sil	31
4.5. Varnostne razmere v času okupacijskega režima	32
4.6. Karakteristike bojevanja upornikov	34
4.7. Metode ameriških sil pri izvajanju okupacije	35
4.8. Vloga ameriške administracije	37
4.8.1. Urad za obnovo in humanitarno pomoč	37
4.8.2. Začasna koalicijska uprava	38
4.8.3. Svet začasne iraške vlade	43
4.8.4. Predaja oblasti Začasni iraški vladi	44

4.9. Upoštevanje mednarodnega humanitarnega prava v Iraku s strani okupacijskih sil	45
4.9.1. Notranja varnost, vzdrževanje vladavine zakona in javna dobrobit	47
4.9.2. Pravosodje in administrativne zadeve	48
4.9.3. Lastnina in naravni viri	49
4.9.4. Uporaba orožja in sredstev / načinov	50
5. VPLIV STRUKTURE AMERIŠKIH OBOROŽENIH SIL NA IZVAJANJE OKUPACIJE IRAKA	53
5.1. Načrtovanje oboroženih sil za okupacijo Iraka	53
5.2. Primerno število vojakov za izvajanje okupacije in postkonfliktne obnove	54
5.3. Struktura ameriških oboroženih sil	55
5.4. Vpliv strukture ameriških oboroženih sil na okupacijo Iraka	58
5.5. Načrti za prestrukturiranje ameriških oboroženih sil	62
6. PRIMERJAVA AMERIŠKE OKUPACIJE IRAKA IN OKUPACIJ ZAHODNE NEMČIJE IN JAPONSKE PO 2. SVETOVNI VOJNI	64
6.1. Okupacija Zahodne Nemčije 1945-49	64
6.1.1. Primerjava okupacijskih režimov v Zahodni Nemčiji in Iraku	64
6.2. Okupacija Japonske 1945-52	67
6.2.1. Primerjava okupacijskih režimov na Japonskem in Iraku	67
7. SKLEP	70
VIRI	75
PRILOGE	84

SEZNAM KRATIC

CIA	<i>Central Intelligence Agency</i> , Osrednja obveščevalna agencija
CPA	<i>Coalition Provisional Authority</i> , Začasna koalicijska uprava (oblast)
CENTCOM	<i>United States Central Command</i> , Osrednje poveljstvo ameriških oboroženih sil
ICG	<i>Iraqi Governing Council</i> , Svet začasne iraške vlade
NATO	<i>North Atlantic Treaty Organisation</i> , Organizacija severnoatlantskega sporazuma
ORHA	<i>Office for Reconstruction and Humanitarian Assistance</i> , Urad za obnovo in humanitarno pomoč
OZN	Organizacija Združenih narodov
SCIRI	<i>Supreme Council for Islamic Revolution in Iraq</i> , Vrhovni svet islamske revolucije v Iraku
SFOR	<i>Stabilisation Force in Bosnia and Herzegovina</i> , Stabilizacijske sile v Bosni in Hercegovini
VS OZN	Varnostni svet Organizacije Združenih narodov
ZDA	Združene države Amerike

SEZNAM SKIC, TABEL IN GRAFOV

Skica 1: Razmerje med “mehko” in “trdo” močjo	22
Tabela 1: Struktura ameriških oboroženih sil po zvrsteh	56
Tabela 2: Struktura ameriških oboroženih sil po rodovih	56
Graf 1: "Postkonfliktni prepad" (prepad med zmožnostmi in doseženimi cilji): primer postkonfliktne obnove Iraka	60
Graf 2: Primer uspešne postkonfliktne obnove države	61

"Power is one thing. The problem of how to administer it is another."

(Douglas MacArthur)

"No one starts a war – or rather, no one in his senses ought to do so – without first being clear in his mind what he intends to achieve by that war and how he intends to conduct it."

(Carl von Clausewitz)

"If you concentrate exclusively on victory, with no thought for the after effect, you may be too exhausted to profit by the peace, while it is almost certain that the peace will be a bad one, containing the germs of another war."

(B. H. Liddel Hart)

1. UVOD

Varnostni svet Organizacije združenih narodov (VS OZN) je 8. novembra 2002 soglasno sprejel resolucijo o razorožitvi Iraka (SC Res 1441 (2002)). V 13. členu resolucija navaja, da bodo Irak doletele "resne posledice", če bo še naprej kršil njena določila. Po interpretaciji Združenih držav Amerike (ZDA) in nekaterih njenih zaveznic je dikcija "resne posledice" pomenila vojaško intervencijo.

20. marca 2003 je ameriški predsednik George W. Bush zaradi domnev, da ima iraški predsednik Sadam Husein orožje za množično uničevanje, da ne spoštuje resolucij VS OZN in da predstavlja grožnjo mednarodni skupnosti, izdal ukaz za napad na Irak. Ameriška vojaška operacija "Iraška svoboda" (*The Iraqi Freedom*) se je začela ob podpori t.i. "koalicije voljnih" – t.j. držav, ki so podprle napad – potem ko ZDA po vztrajnih diplomatskih prizadevanjih v VS OZN niso pridobile podpore za vojaško akcijo proti Iraku.

Že dober mesec po začetku napada na Irak, 1. maja 2003, je ameriški predsednik na letalonosilki *USS Abraham Lincoln* razglasil "konec večjih vojaških operacij". Iraška vojska je bila zlomljena, Sadam Husein in njegovi ožji sodelavci so pobegnili neznanu kam, ameriško-britanske enote pa so zasedle celotno iraško ozemlje. V prvih tednih po Bushevi razglasitvi konca vojne so za ZDA iz Iraka prihajale spodbudne vesti: skoraj vsak dan so prijeli kakšno pomembno osebo nekdanjega režima, Irak naj bi po mnenju ZDA trdno stopal po sicer trnovi poti oblikovanja demokratične države, zato so bile ocene v Washingtonu sprva zelo pozitivne, na trenutke celo evforične. Prve dni po padcu iraškega režima se je zdelo, da bo ameriška vizija o svobodnem in demokratičnem Iraku zares vzcvetela.

Začetni optimizem snovalcev demokratičnega Iraka pa je z vse pogostejšimi oboroženimi napadi na "koalicijske"¹ enote postopoma usahnil. Napade so sprva pripisovali ostankom iraške vojske ter privržencem Sadama Huseina, kasneje se je seznam potencialnih osumljencev razširil. ZDA, tedaj še zaverovane v svojo nesporno vojaško zmago, so se znašle pred mnogo večjim problemom, kot je bil zlom iraškega režima. Za Iračane in ameriške oz. "koalicijske" vojake v Iraku se je začelo težko obdobje – skoraj ni minil dan brez žrtev med civilisti oz. vojaki; uporniki so dobili nov zagon in kmalu je postalo jasno, da za vsemi napadi ne stoji le nekaj deset zvestih gorečnežev nekdanjega predsednika, kot so ameriški vojaški poveljniki sprva domnevali. Uporniki so razmahnilo obseg svojih dejavnosti, v svojih akcijah postali še bolj nepredvidljivi in kompleksni, pojavljati pa so se začeli tudi elementi islamskega fundamentalizma.

Po okupaciji je Irak postajal vse bolj raztrgana država, saj "koalicijske" enote niso vzpostavile varnosti, zato so se Iračani od "osvoboditeljev" Iraka – kakor so se Američani sami poimenovali – vse bolj odtujevali. Gospodarstvo je tonilo v še večje brezno, nezaposlenost je strahovito narasla. Kmalu se je izkazalo, da arhitekti okupacije niso imeli jasno začrtane strategije glede politične, gospodarske in družbene obnove države. Vojaški, politični in varnostni analitiki so v svojih kritikah postajali vse ostrejši, saj so ocenjevali, da ameriške enote za stabilizacijo razmer niso ubrale ustreznih metod.

Osrednje vprašanje, na katerega bom v diplomskem delu skušal odgovoriti, je, zakaj se z ameriško (oz. "koalicijsko") okupacijo država ni spremenila, kot so obljubljali snovalci novega Iraka, v t.i. svetilnik demokracije na Bližnjem vzhodu, temveč so se po koncu bojnih operacij varnostne razmere le še dramatično poslabšale. Analiziral bom značilnosti okupacijskega režima v Iraku v letih 2003-4 ter metode in sredstva, ki jih je ameriška vojska uporabila ob tem.

Tema je izrednega pomena tako za sedanost kot tudi prihodnost. ZDA – upoštevajoče novo doktrino nacionalne varnosti in vsesplošno "vojno proti terorizmu" – pa tudi druge države se bodo najverjetneje zapletale v nove (oborožene) konflikte po svetu, zato je pomembno ugotoviti, kako se bodo te države lotile okupacij oz. kasnejših postkonfliktnih obnov. Tema je pomembna tudi zato, ker se ameriško okupacijo Iraka pogosto primerja z nekaterimi okupacijami iz polpretekle zgodovine.

¹ Termin "koalicijski" oz. "koalicija" uporabljam v narekovajih, saj izraz(a) predpostavlja(ta) širši skupek držav, ki sodeluje pri neki akciji, kar pa v Iraku ni bilo res, saj je bila podpora ostalih držav, razen Velike Britanije, skromna in simbolična. Države so v "koalicijo" vstopile predvsem zaradi političnih koristi oz. obetov.

Diplomska naloga je sestavljena iz sedmih vsebinskih sklopov. V prvem, uvodnem delu je predstavljena osnovna tema diplomskega dela; razloženi so namen in cilji, osrednja hipoteza in metodološki aparat pa tudi domet oz. omejitve diplomskega dela. Jedro je sestavljeno iz petih delov: v drugem delu diplomske naloge so definirane razsežnosti pojma okupacija in predstavljene različne vrste okupacijskih režimov; tretji del razlaga teoretične vidike okupacije in dejavnike, od katerih je odvisna (ne)uspešnost okupacij; četrti del se osredotoča na okupacijo Iraka – predstavljen je potek vzpostavljanja okupacijskega režima in poteze ameriškega upravljanja Iraka v letih 2003-4; temu poglavju sledi peti del, kjer je predstavljena struktura oboroženih sil in vpliv le-te na izvajanje okupacije Iraka; zadnji, šesti del jedra pa primerja način izvajanja okupacije Iraka z okupacijama Zahodne Nemčije in Japonske po drugi svetovni vojni. Sklep je namenjen kratkemu povzetku celotne naloge, potrditvi oz. zavrnitvi hipotez, podane pa so tudi nekatere smernice za nadaljnje raziskovanje problematike okupacije.

Hipotetični okvir je sestavljen iz dveh medsebojno povezanih hipotez:

- 1) osrednja hipoteza: *ZDA so kot vodja t.i. "koalicije voljnih" izvajale okupacijo in kasnejšo postkonfliktno obnovo Iraka v letih 2003-4 na neprimeren način – z napačno politiko in sredstvi – zato je postal Irak v obdobju okupacije in po njej varnostno, politično in gospodarsko nestabilna država;*
- 2) izvedena hipoteza: *okupacija Iraka je bila neuspešna tudi zaradi neprimerne strukture ameriških oboroženih sil za izvajanje okupacije oz. postkonfliktne obnove.*

Temeljna metoda diplomskega dela je aplikacija teoretičnih vidikov izvajanja okupacij v zgodovini na primeru ameriške okupacije Iraka l. 2003-4. Mnogi vojaški analitiki so analizirali značilnosti okupacij iz novejše zgodovine, ki so jih izvajali ameriški vojaki (npr. Zahodna Nemčija in Japonska po drugi svetovni vojni), ob tem ugotavljali pozitivne in negativne karakteristike okupacijskih režimov ter tiste, ki so dosegli zastavljeni cilj, označili kot uspešne, v nasprotnem primeru pa kot neuspešne. Teoretske poglede analitikov bom uporabil na primeru Iraka ter skušal dokazati, da bi se ZDA morale lotiti okupacije na drugačen način, če bi dejansko želele Irak preobraziti v demokratično državo.

Opisano metodologijo bom podprl s (klasičnimi) raziskovalnimi metodami in tehnikami:

- a) opisna metoda: za opis in razlago sredstev ter načinov, ki jih "koalicijske" sile uporabljajo pri izvajanju okupacijskega režima;
- b) analiza in interpretacija primarnih virov: za analizo nekaterih dokumentov (npr. haaških in ženevskih konvencij), ki pravno urejujejo položaj in dolžnosti okupacijskih sil;
- c) analiza in interpretacija sekundarnih virov: za analizo ugotovitev nekaterih vojaških, mednarodnopravnih in drugih analitikov, ki se ukvarjajo s problematiko okupacije;
- d) primerjalna zgodovinska metoda: za opis značilnosti nekaterih okupacijskih režimov, ki so jih izvajale ZDA v polpretekli zgodovini (Zahodna Nemčija in Japonska po drugi svetovni vojni).

Omenjene metode imajo svoje pomanjkljivosti: analiza primarnih virov vsebuje interpretatorju (torej meni kot avtorju diplomskega dela) lasten pogled na določen problem. Podoben problem se pojavi pri analizi sekundarnih virov, saj ti vsebujejo avtorjevo interpretacijo in jih je zato potrebno jemati *cum grano salis*. Problem opisne metode kot take pa je, da sama po sebi ne vodi do analize.

V diplomskem delu bom analiziral izključno obdobje od 1. maja 2003, ko je ameriški predsednik razglasil konec večjih oboroženih spopadov v Iraku oz. ko je bila vzpostavljena ameriška civilna uprava (s čimer je bil formalno ustoličen okupacijski režim), do 28. junija 2004, ko je ameriški civilni upravitelj Paul Bremer predal oblast (suverenost) začasni iraški vladi. Ob tem pa se moramo zavedati, da se je s predajo oblasti iraški vladi končalo le formalno obdobje okupacije, saj so tudi po tem dnevu oborožene sile ZDA, Velike Britanije in nekaterih drugih držav ostale v Iraku.

Domet diplomskega dela je s tem omejen, saj se bom ukvarjal izključno z značilnostmi uradno vzpostavljenega okupacijskega režima. Z drugimi besedami, v diplomskem delu se ne bom ukvarjal z vzroki in razlogi ameriškega napada na Irak, prav tako ne bom analiziral vojaških operacij oz. se jih bom dotaknil zgolj površno za potrebe sosledja dogodkov. Prav tako ne bom analiziral dogajanja, ki je nastalo po predaji oblasti začasni vladi, ko je Irak začel toniti v še večje brezvladje. Dodatno omejitev predstavlja majhna časovna razdalja od nastanka problema, saj je bilo mnogo virov napisanih še v času *de iure* izvajanja okupacijskega režima (ali pa tik po njem), zato je objektivnost teh virov vprašljiva.

2. RAZSEŽNOSTI POJMA "OKUPACIJA"

Osrednje mesto v diplomskem delu zavzema pojem *okupacija*, zato moramo pomen in razsežnosti tega termina natančno definirati. V vsakodnevni rabi se ta izraz pogosto pojavlja v zvezi z aktualnimi problemi mednarodne skupnosti, ne da bi se ob tem zavedali (mednarodnopravne) teže, ki jo pojem vsebuje. Nekatere države / organizacije / posamezniki se zaradi implikacij (dolžnosti in pravic), ki jih termin predpostavlja, skušajo izogniti (upo)rabi tega pojma v svoji terminologiji oz. pri "imenovanju" svojih dejanj.

V prvem delu poglavja sta opredeljena okupacija in okupacijski režim, v drugem pa sledijo opredelitve različnih vrst okupacije (varnostne, splošne, pomožne in skrbniške).

2.1. OPREDELITEV POJMA

Različne opredelitve okupacije oz. okupacijskega režima se med seboj dopolnjujejo in so si v temeljnih točkah zelo podobne, predvsem to velja za definicije mednarodnih pravnikov. V tem podpoglavju so izpostavljene nekatere tipične (mednarodnopravne) opredelitve okupacije; to je pomembno zato, ker mednarodno (humanitarno) pravo nalaga pravice in dolžnosti okupacijskim silam, le-te pa se takšnega statusa² zaradi obveznosti, ki jih pojem vsebuje, pogosto otepajo.

Andrassy (1984: 598) okupacijo razume kot stanje, ko se območje neke države delno ali v celoti dejansko nahaja pod oblastjo sovražnikove vojske. Pomembna je učinkovitost okupacije: razumeti jo moramo kot dejansko izvajanje oblasti, medtem ko istočasno zakonita vlada tega območja nima opravilne sposobnosti izvrševanja oblasti.

Strokovnjak za mednarodno humanitarno pravo Eyal Benvenisti (1993: 4) okupacijo definira kot učinkovit nadzor neke sile (ene ali več držav ali mednarodne organizacije, npr. OZN) nad ozemljem, nad katerim ta sila nima suverene pravice, in je brez privolitve oz. volje suverena tega ozemlja; okupacija pa ni nujno rezultat oboroženega boja.

Podobno definicijo ponuja Edelstein (2004: 52), ki trdi, da okupacija pomeni, da neka država (okupacijska sila, op. R. Z.) začasno nadzoruje ozemlje druge države, ob tem pa okupacijska sila ne želi trajnega suverena nadzora nad tem ozemljem

² V primeru okupacije Iraka sta ZDA in Velika Britanija takšen status sicer *de iure* sprejeli.

(okupirane države, op. R. Z.). Okupacijske enote morajo že ob začetku okupacije nameravati zapustiti okupirano ozemlje³, oblast pa vrniti domači vladi.

Organizacija *IHL Research Initiative* (2003) razširja definicijo okupacije in navaja tri karakteristike: a) nanaša se na dejanski nadzor nad nekim ozemljem in / ali prebivalstvom; b) ponavadi ne vsebuje nikakršne napovedi ali objave zavojevalca o namenu okupacije; c) motivi za prisotnost tujih oboroženih sil na ozemlju, pa najsi gre za osvoboditev, samoobrambo ali preventivni napad, so popolnoma irelevantni.

V mednarodnem humanitarnem pravu se o okupaciji govori, ko so izpolnjeni naslednji pogoji: a) obstoj mednarodnega oboroženega konflikta; b) vdor tuje vojaške sile na (sovražno) ozemlje; c) vojaška sila izvaja kakršnokoli obliko nadzora nad prebivalstvom okupiranega ozemlja. Temeljna značilnost okupacije je njena prehodna narava, ki traja od zasedbe in dejanske kontrole ozemlja do vzpostavitve nove suverene in nacionalne oblasti. Okupacija danes ne pomeni več spremembe suverenega statusa ozemlja, temveč le začasno upravljanje zasedenega ozemlja z namenom vzpostaviti stabilnost in normalno stanje po oboroženem konfliktu. Zato podeljuje mednarodno pravo okupacijski sili vlogo začasne oblasti z vsemi pripadajočimi pravicami in dolžnostmi (Pezdirc 2003: 7).

Okupacija se od kolonizacije ali priključitve (anektiranje) loči po začasni naravi. Opozoriti moramo še na razliko med okupacijo in (kratkotrajno) intervencijo – pri slednji intervenirajoča država uveljavlja zgolj malo politične kontrole nad ozemljem, kjer intervenira. Ameriške intervencije na Dominikanski republiki (1965), Grenadi (1983), Panami (1989) ali na Haitiju (1994) po tej logiki naj ne bi bile smatrane kot okupacije (Edelstein 2004: 52).

Za potrebe diplomske naloge sem združil temeljne karakteristike definicij in opredelil "delovno" definicijo okupacije. O tej govorimo takrat, ko so prisotni naslednji elementi: a) nadzor tuje sile nad določenim ozemljem / prebivalstvom, b) začasna narava (okupacije), c) obstoj okupacije proti volji vlade okupirane države, č) opravilna nesposobnost vlade okupirane države (v času izvajanja okupacije).

2.2. VRSTE OKUPACIJ

Glede na stopnjo angažiranosti okupacijske sile ločimo štiri različne tipe okupacije: varnostna okupacija (*security occupation*), splošna okupacija (*comprehensive*

³ Zanimivo pri tem pa je, da natančen datum umika z okupiranega ozemlja ni potrebno vnaprej določiti, a okupacijska sila naj ne bi smela ostati na okupiranem ozemlju neomejeno dolgo (Edelstein 2004: 52).

occupation), pomožna okupacija (*collateral occupation*) in skrbniška okupacija (*caretaker occupation*) (Edelstein 2004: 53). Različni tipi okupacij se lahko medsebojno prepletajo ter dopolnjujejo; tako je npr. primer ameriške okupacije Iraka v letih 2003-04 kombinacija varnostnega in splošnega tipa.

2.2.1. Varnostna okupacija

"Varnostna" okupacija, verjetno najpogostejša oblika vseh okupacij, skuša preprečiti okupirani državi, da s svojimi dejanji postane grožnja varnosti okupacijski sili ali drugim državam. Takšen tip okupacije nima teženj po preoblikovanju političnega in ekonomskega sistema države. Primer te vrste okupacije je npr. zavezniška okupacija Porenja po 1. svetovni vojni, ko so zavezniške sile skušale preprečiti ponovno okrepitev Nemčije (*ibid.*).

2.2.2. Splošna okupacija

Splošna okupacija skuša uresničiti interese okupacijske sile ter zagotoviti dolgoročno stabilnost, podobno kot prej omenjena varnostna okupacija. Razlika je v tem, da ima okupacijska sila pri splošni okupaciji za cilj tudi vzpostavitev novega politično-ekonomskega sistema. Najočitnejša primera tega tipa sta okupacija Japonske in Zahodne Nemčije po drugi svetovni vojni, prav tako pa je okupacija Iraka po drugi Zalivski vojni (2003-4) dobila dimenzijo splošne okupacije. Četudi okupacijske sile ponavadi zatrjujejo, da je njihov glavni cilj le vzpostavitev demokratičnih temeljev, je njihov resnični namen ponavadi vzpostavitev režima, ki ne bo ogrožal njihovih interesov na tem območju.

2.2.3. Pomožna okupacija

V primeru pomožne okupacije okupacijska sila zaseda okupirano ozemlje toliko časa, dokler se ne plača neka odškodnina (npr. po francosko-pruski vojni l. 1870-71 se nemške oborožene sile niso umaknile iz šestih francoskih departmajev, dokler Francija ni plačala 1,5 milijarde frankov vojne odškodnine), potem pa se z zasedenega ozemlja umakne (*ibid.*).

2.2.4. Skrbniška okupacija

Ta tip okupacije traja tako dolgo, dokler ni določen dolgoročen status okupiranega ozemlja, ko pa se ta definira, se okupacijska sila umakne. Britanska

okupacija Kirenajke, Eritreje in Somalije po drugi svetovni vojni so primer takšnega tipa okupacije (*ibid.*).

Ugotovili smo, da termin *okupacija* skriva veliko medsebojno prepletenih elementov, ki so pomembni za izvajanje različnih tipov okupacijskih režimov. To je pomembno tudi v primeru okupacije Iraka. V nadaljevanju diplomskega dela bom analiziral, kakšni način, sredstva in metode so bolj oz. manj primerni za doseg ciljev okupacijske sile.

3. TEORETIČNI VIDIKI OKUPACIJE

V tem poglavju so predstavljeni pogledi nekaterih vojaških analitikov na učinkovito izvajanje okupacijskega režima. Namen poglavja je ugotoviti, zakaj nekatere okupacije uspejo, druge pa (neslavno) propadejo. Ob tem bom predstavil mnenja strokovnjakov o tem, kako bi se lahko okupacija v povezavi s postkonfliktno obnovo lahko izvajala učinkoviteje. Ugotovitve oz. predloge analitikov bom nato primerjal z dejanskim izvajanjem okupacije Iraka v letih 2003-4.

Prvi del tega poglavja opredeljuje uspešnost okupacije. To je potrebno zato, ker že hipoteza vsebuje pojem (ne)uspešnosti, zato je potrebno natančno opredeliti, kaj razumemo pod tem pojmom, da bomo kasneje lahko govorili o uspešni oz. neuspešni okupaciji. V drugem delu poglavja je govora o primerni strukturi oboroženih sil za izvajanje okupacije, saj pomožna hipoteza diplomskega dela pravi, da je ameriška okupacija Iraka neuspešna tudi zaradi neprimerne strukture ameriških oboroženih sil. Različni oborožitveni sistemi in tehnologija različno vplivajo na samo izvajanje okupacijskega režima in o tem govori tretja točka tega poglavja. Opredelitev razlike med konceptoma "mehke" in "trde" moči, ki sta ključna za razlago metod in načinov okupacije, je četrta točka poglavja. Sledi analiza vloge načrtovanja in priprav pred začetkom okupacije oz. postkonfliktne obnove, saj je tudi eden izmed osrednjih poudarkov naloge ravno to, da so se ZDA na okupacijo slabo pripravile. Zadnja točka tega poglavja spregovori o pravicah in dolžnostih okupacijskih sil, ki jim jih daje oz. nalaga mednarodno pravo.

3.1. USPEŠNOST OKUPACIJE

Uspešnost⁴ okupacije je odvisna od številnih dejavnikov, npr. političnih, gospodarskih, zgodovinskih, kulturnih idr., zato ne moremo vzpostaviti modela, ki bi bil primeren za vse okupacijske sile, ki bi želele uspešno izvesti okupacijo oz. kasnejšo postkonfliktno obnovo.

⁴ Definirati okupacijo kot uspešno (oz. neuspešno) je težavno iz več razlogov: 1) uspeh je trajna in nedihotomna kategorija; večina okupacij namreč vsebuje tako elementa uspeha kot neuspeha; 2) okupacijske sile navadno ne zapustijo okupiranega ozemlja, dokler niso vzpostavile določene stopnje stabilnosti; uspehi okupacije morajo biti zato vedno primerjani s stroški, saj lahko v nasprotnem primeru pride do preoptimističnih analiz o uspehu okupacije; 3) cilji okupacijske sile se lahko med izvajanjem okupacije spremenijo, zaradi česar se je težko opreti na *ex ante* določene cilje okupacije; 4) težko je reči, na kateri točki je okupacija uspela oz. ne – kratkotrajna stabilnost okupiranega ozemlja namreč ne more biti zadosten razlog, da okupacijo definiramo kot uspešno (Edelstein 2004: 56-7).

Eden izmed največjih izzivov okupacijske sile je prepričati prebivalstvo okupirane države, naj se ne upira okupacijski sili, ampak ji da potreben čas za uresničitev zastavljenih nalog. To se lahko preseže zgolj tako, da se koalicijske sile otresejo statusa zavojevalca in se poskušajo predstaviti kot osvoboditelji, ki želijo okupirani državi pripomoči k boljšemu življenju in ponovni pridobitvi suverenosti. Povedano drugače, "okupacijska sila bi morala pridobiti srca in duše okupiranega ljudstva" (Edelstein 2004: 58). To je mogoče izključno s kombinacijo strategije prisilnih sredstev (npr. doslednimi aretacijami pripadnikov nekdanjega režima) in strategije kooperativnih sredstev (obljuba in dejansko zagotavljanje pomoči).

Zagotavljanje reda in vladavine zakona, oskrba z nujnimi življenjskimi potrebščinami ter spoštovanje okupiranega prebivalstva so začetni koraki k pridobivanju zaupanja lokalnega prebivalstva⁵. Takšni signali sporočajo, da okupacijska sila resnično želi vzpostaviti politični in gospodarski sistem države, ne pa državo oropati njenih naravnih bogastev (*ibid.*).

Edelstein (2004: 50-1) predpostavlja, da morajo biti za uspešnost okupacije izpolnjeni nekateri predpogoji. Okupacija mora trajati dovolj dolgo, da se vzpostavi in konsolidira nov režim. Ker dolgotrajna okupacija med vojaki povzroča željo po umiku, se mora okupacijska sila jasno zavedati interesov, ki jih ima v okupirani državi. Za uspešno izvajanje okupacije so ključni naslednji trije pogoji (*ibid.*):

- 1) prebivalstvo okupirane države mora okupacijo tujih oboroženih sil dojemati kot *nujno potrebno* za nadaljnje življenje;
- 2) obstajati mora *skupna zavest okupacijske sile in okupirane države o zaznani grožnji ozemlju* okupirane države;
- 3) *kredibilnost* okupacijske sile.

3.1.1. Nujnost okupacije

Okupacija ima večjo možnost uspeha, če sledi popolni vojaški zmagi okupacijske sile, ki je v državi odstranila politične, gospodarske in socialne institucije. Takšna zmaga poveča možnost uspeha iz dveh razlogov: prvič, popolna vojaška zmaga pokaže, da stari režim ne more več zadovoljiti vitalnih potreb prebivalstva in se zato zmanjša priljubljenost prejšnjega režima; drugič, če je bilo ozemlje okupirane države popolnoma uničeno, bodo lokalni prebivalci verjetneje sprejeli okupacijo kot nujno zlo,

⁵ Sovjetska zveza je v primeru okupacije Nemčije po drugi svetovni vojni storila bore malo, da bi se prikupila lokalnem prebivalstvu (Naimark 1995).

saj se bodo zavedali, da brez pomoči okupacijske sile ne morejo preživeti (Edelstein 2004: 59-60).

Strateški in moralni razlogi govorijo v prid predpostavki, da bo okupacija bolj uspešna, če je bila država porušena, saj naj bi tako okupacijska sila čutila moralno odgovornost, da uničeni državi pomaga. S strateške perspektive pa lahko nekonsolidirana država predstavlja ponoven vir nestabilnosti v mednarodni skupnosti (*ibid.*).

3.1.2. Skupna zavest o zaznani grožnji

Druga pomembna spremenljivka, ki lahko pripomore k uspešnosti okupacije je skupna zavest okupacijske sile in okupiranega prebivalstva, da je varnost⁶ (okupiranega) ozemlja ogrožena. Namreč, ko se lokalno prebivalstvo sooči z grožnjo varnosti, je bolj verjetno, da bo sprejelo ponujeno zaščito okupacijske sile. Lahko rečemo, da prebivalstvo v zameno za varnost in zaščito zatre svoja nacional(istič)na čustva, kar da okupacijski sili čas za uresničitev zastavljenih ciljev (*ibid.* 61-2).

Obe strani se morata strinjati o naravi oz. izvoru grožnje. V nasprotnem primeru okupacijska sila ne bo ustrezno izvajala svojih nalog ali pa bo domače prebivalstvo okupacijo sprejelo z neodobravanjem (*ibid.*).

Učinek skupne zavesti o grožnji je odvisen tudi od tega, ali grožnja prihaja od zunaj (npr. s strani sosednjih držav) ali od znotraj (s strani razdeljenih oz. uporniških znotrajdržavnih skupin): analitiki se strinjajo, da prva oblika predpostavlja večjo možnost uspeha⁷, saj bo velika večina prebivalcev okupirane države pomagala okupacijski sili pri uresnitvi ciljev; notranja grožnja pa deluje kot centrifugalna sila, ki spodkopava okupacijo (*ibid.* 62-5).

3.1.3. Kredibilnost okupacijske sile

Sodelovanje prebivalstva okupirane države in kredibilnost okupacijskega režima bosta večja, če se bo okupacijska sila zavezala, da se bo po določenem času umaknila iz

⁶ Varnost je po Grizoldu (1999: 23) stanje, v katerem je zagotovljen uravnotežen fizični, duhovni in duševni ter gmotni obstoj posameznika in družbene skupnosti v razmerju do drugih posameznikov, družbenih skupnosti in narave. Lubi (2003: 162-3) dodaja, da lahko varnost razumemo tudi kot vrednoto, cilj, splošno potrebo in kot občutek.

⁷ Japonski poveljnič Jošida Šigeru je kljub skeptičnosti demokratičnih reform, ki jih je uvajal okupacijski režim ZDA na Japonskem po drugi svetovni vojni, pripoznal resnično vrednost ameriške zaščite pred sovjetsko grožnjo ter v svojih spominih zapisal, da "d/omači (japonski, op. R. Z.) komunisti sicer niso dovolj močni, da bi v državi izvedli *coup d' état*, a če bi sovjetskim silam dovolili, da zasedejo otok Hokaido, ni dvoma, da bi ta najsevernejši japonski otok danes bil še ena Vzhodna Nemčija ali Severna Koreja, saj bi bila Japonska razdeljena." (Dower v Edelstein 2004: 63).

države, suvereno oblast pa predala nazaj novi vladi. Tako lahko tuja oborožena sila prebivalstvo okupirane države prepriča, da je njihova prisotnost zgolj začasna in da jim bo dolgoročno koristila. Zato mora okupacijska sila določiti skrajni rok⁸ za umik svoj sil iz okupirane države (Edelstein 2004: 64-5).

Zgodovina je pokazala, da ustrezna kombinacija naslednjih metod lahko pripomore k povečani kredibilnosti okupacijske sile (*ibid.* 66-82):

a) *uvedba posrednega vladanja*: ta dovoljuje sodelovanje lokalnega prebivalstva v administraciji okupacijske sile; s tem se poveča zaupanje prebivalstva okupiranega ozemlja, ker lahko sodeluje pri vzpostavitvi novega sistema⁹, obeta pa si lahko tudi, da bo suverenost prešla nazaj v njegove roke;

b) *postopen (pogojen) umik*: s postopnim predajanjem suverenosti lokalnemu prebivalstvu se okupacijska sila lahko izogne neplodnim skrajnim rokom, ki jo prisilijo, da suverenost vrne najkasneje do takrat, ko to določa časovni rok; s tem se izogne časovnemu pritisku ter posledično slabšim in nedokončanim procesom stabilizacije;

c) *"multilateralizacija" okupacije*: večje število držav, ki izvajajo okupacijski režim, poveča legitimnost okupacijskega režima tako v očeh mednarodne skupnosti kakor tudi v očeh lokalnega prebivalstva. Če je okupacija sprejeta kot legitimna, je verjetneje, da bo izzvala manj nasprotovanja med domačini. Clark (2001: 13) še dodaja, da se z "multilateralizacijo" porazdeli tveganje in breme, ki ju nosi posamezna država¹⁰;

d) *geopolitični interes*: pri okupaciji se vedno pojavi vprašanje, ali želi okupacijska sila podrediti okupirano ozemlje zaradi svojih (geopolitičnih) interesov. Četudi se zdi, da oborožene sile demokratičnih držav, ki okupirajo neko ozemlje, ponavadi podpirajo samostojnost in neodvisnost lokalnega prebivalstva, je malo verjetno, da bi podprli sicer demokratično izvoljenega voditelja, ki ogroža njihove nacionalne interese; to lahko pripelje tako daleč, da okupirano prebivalstvo začne samo sebe dojemati kot šahovsko figuro v rokah drugih, kar sproži valove nezadovoljstva z okupacijskim režimom ter posledično, neuspeh okupacije;

e) *dobra informiranost o lokalnem prebivalstvu*: če se oborožene sile in civilna uprava okupacijske sile vnaprej seznanijo z lokalno zgodovino, kulturo, navadami in

⁸ Vendar pa tudi določitev skrajnega roka umika ne da vedno pozitivnega rezultata, saj lahko različne skupine (etnične, verske, socialne idr.) le čakajo, da se okupacijska sila umakne ter nato z nasilnimi sredstvi začnejo zasledovati svoje cilje, ki jih med izvajanjem okupacije niso mogle (Edelstein 2004: 66).

⁹ Slabost vključevanja lokalnega prebivalstva je v tem, da nekateri deli družbe sodelavce okupacijskih sil obravnavajo kot izdajalce oz. lakaje okupacijske oblasti (Edelstein 2004: 67).

¹⁰ Doktrina ZDA je npr. drugačna, saj bodo te uporabile vojaško silo v sodelovanju z zavezniškimi državami le takrat, ko bo to možno (Clark 2001: 13).

običaji prebivalcev okupiranega ozemlja ter urjenje prilagodijo specifičnim političnim, zgodovinskim, ekonomskim in kulturnim okoliščinam, bodo lažje razumeli potrebe in vzorce obnašanja lokalnega prebivalstva; to pripomore k temu, da okupirano prebivalstvo (lahko) začne dojemati okupacijsko silo kot sredstvo pomoči pri oblikovanju nove države, kar prispeva k uspešnosti okupacije.

3.2. NAČRTOVANJE OKUPACIJE IN POSTKONFLIKTNE OBNOVE

Konec večjih oboroženih spopadov oz. vojne še ne pomeni nujno razrešitve konflikta. Ta se lahko nadaljuje z drugimi sredstvi, npr. s teroristično dejavnostjo, uporom, kibernetično vojno, ekonomskim bojevanjem, političnimi akcijami ali različnimi načini civilne nepokorščine (Flavin 2003: 96). Nujen pogoj za preprečitev naštetih groženj varnosti, s katerimi se lahko sooči okupacijska sila, je dovolj zgodnje načrtovanje okupacije ter postkonfliktne obnove okupirane države.

Prvi in glavni steber načrtovanja okupacije mora biti jasna opredelitev ciljev, ki jih okupacijska sila želi doseči. Pri tem je potrebno upoštevati fleksibilnost načrtov, saj šele razvoj dogodkov pokaže primernost uporabljenih metod. Načrtovalci okupacije in postkonfliktne obnove morajo imeti neprestano pred očmi tudi razpoložljivost ekonomskih, vojaških, socialnih in drugih virov, potrebnih za izvajanje okupacije in postkonfliktno obnovo države (*ibid.* 96-7), saj je oblikovanje političnega in ekonomskega povojnega reda potrebno razumeti kot sestavni in neločljivi del same vojne (Schadlow 2003: 85).

Načrtovanje okupacije oz. postkonfliktne obnove mora potekati usklajeno med različnimi državnimi in nedržavnimi agencijami – združiti je potrebno diplomatske, vojaške, ekonomske in informacijske aspekte nacionalnega sistema, da bi stabilizacija države potekala čimbolj nemoteno in da ne bi med samo okupacijo prišlo do nasprotovanja znotraj države. Ob strinjanju domačega prebivalstva mora imeti okupacija tudi podporo drugih držav, mednarodnih ter nevladnih organizacij. Poveljnik okupacijskih (stabilizacijskih) sil in načrtovalci okupacije morajo vnaprej predvideti (približen) razvoj dogodkov od samega začetka vojne pa vse do končanja postkonfliktne okupacije (mirovne operacije) ter zagotoviti medsebojno usklajenost vseh faz (Flavin 2003: 96-7).

Pred začetkom okupacije je posebno pozornost potrebno nameniti tudi razmerju med okupacijskimi oboroženimi silami in civilno upravo, ker vojska sama ne more uspešno izvajati kompleksnih nalog upravljanja države. Do druge svetovne vojne

specializirane enote za t.i. civilne zadeve niso obstajale, čeprav je postalo jasno, da oborožene sile brez pomoči civilnih strokovnjakov ne morejo uspešno izvajati okupacije in postkonfliktne obnove. Sčasoma so se razvile službe oz. agencije, ki so se ukvarjale predvsem s civilnimi zadevami, vendar pa je vojska kljub temu hotela obdržati primat izvajanja nalog okupacijskega režima. Po mnenju Schadlowe (2003: 91-2) mora okupacijska vojska, če želi uspešno izpeljati zastavljene cilje, razviti koordinirano sodelovanje vojaškega in civilnega dela, vendar pa naj v okupacijskem režimu ključno vlogo obdrži vojska.

3.3. PRIMERNA STRUKTURA OBOROŽENIH SIL

Spremembe v vojaški organizaciji so ponavadi odsev družbenih sprememb v širši družbi (Moskos 2000: 14). Po koncu hladne vojne se tako soočamo z zatonom množičnih armad (Haltiner 1997, Manigart 1994: 130-2), saj se je spremenil vir grožnje – nacionalno in mednarodno varnost danes ogrožajo predvsem mednarodni terorizem, medetnično nasilje, organiziran kriminal itd. Oborožene sile v postmodernejši dobi¹¹ stojijo pred novimi izzivi¹²; po mnenju Moskosa (2000: 16-7) se nekatere izmed njih soočajo s "krizo identitete", zato morajo svojo strukturo nujno prilagoditi novemu okolju.

Moskosov koncept postmoderne varnostnega okolja in sodobnih varnostnih groženj bom povezal z nekaterimi predlogi glede izvajanja mirovnih operacij. Skleпам namreč, da imajo okupacijske sile med samim izvajanjem okupacije podobno naravo dela (postkonfliktna stabilizacija države, vzpostavitev temeljev za mirnodobno življenje) in da se srečujejo s podobnimi problemi kot v mirovnih operacijah sodelujoče vojske.

Oborožena sila, ki izvaja mirovno operacijo, mora temeljiti na štirih medsebojno povezanih temeljih (Field, Perito 2003: 80-1):

- 1) *robustna vojaška sila*: številčne in dobro oborožene enote prisilijo sprte strani k ustavitvi ognja in spoštovanju premirja;
- 2) *enote vojaške policije* (oz. vojaške enote, izurjene in opremljene za izvajanje policijskih nalog): ta vrsta oboroženih sil lahko pogosto premosti prepad

¹¹ Moskos (2000) deli 20. stoletje v tri velika obdobja: a) *moderno* (od 1900 do konca druge svetovne vojne), b) *poznomoderno* oz. obdobje hladne vojne (1945-90) ter c) *postmoderno* oz. obdobje po hladni vojni.

¹² Med nove izzive prištevamo humanitarne intervencije, misije za vzpostavljanje in ohranjanje miru, povojna obnova držav itd.

med vojaškimi in civilnimi zadevami, ki so v mirovnih operacijah (pa tudi v okupacijskem režimu, op. R. Z.) neločljivo povezane¹³; te enote se lahko hitreje odzovejo na krizno situacijo kot navadna vojska; poleg tega lahko učinkoviteje kot navadne policijske enote reagirajo na situacije, ki zahtevajo večjo uporabo sile (npr. množične in nasilne demonstracije);

- 3) *civilna policija*: ta segment oboroženih sil naj bi zagotovil ohranjanje javnega reda in miru ter spoštovanje zakonov, skrbel naj bi za varnost, nadzoroval razoroževanje, uril lokalne policijske enote idr.;
- 4) *izvedenci za pravne zadeve* (odvetniki, sodniki ter drugi strokovnjaki za kazenskopravni sistem): po obdobju nasilnega konflikta sodni sistem v vojni uničene države ponavadi ne deluje, čim hitreje pa je treba zagotoviti vladavino prava, soditi vojnim zločincem ter preprečiti oz. preganjati kriminalna dejanja.

Vse štiri naštetje kategorije morajo biti na terenu sočasno, saj lahko le usklajeno delovanje takšne strukture sil pripelje do uresničitve temeljnih ciljev – stabilizacije razmer, vzpostavitve javnega reda in miru ter pomoči lokalnim oblastem. V praksi so seveda najprej nameščene vojaške enote, saj morajo zagotoviti splošen varnostni okvir. Enote vojaške policije naj bi začele delovati takoj za njimi, da preprečijo splošno brezzakonje, navadne policijske enote jih morajo pri tem podpirati ter dodatno nadzorovati spoštovanje lokalnih zakonov in sčasoma tudi prevzemati naloge vojaške policije. Pravosodni organi pa morajo takoj, ko se vzpostavijo minimalni varnostni standardi, vzpostaviti sodišča, obnoviti zapore oz. na splošno zagotoviti izvajanje kazenskega prava (Field, Perito 2003: 80-1).

Nekdanji poveljnik Vrhovnega poveljstva Nata za Evropo general Wesley Clark trdi, da so sile SFOR (*Stabilisation Force in Bosnia and Herzegovina*) v Bosni uporabile moderen način vojne z "/u/porabo sil, ne pa sile."¹⁴ (Clark v Field, Perito 2003: 86). Moderen način vodenja vojne tako predpostavlja:

"/z/ahtevo po policijskih nalogah, vse od preiskovanja kriminalnih dejanj preko nasilnih reakcij do obvladovanja civilnih nemirov. Večina vojska enostavno ni sposobnih izvajati vseh teh nalog učinkovito /.../ zato bodo države morale oblikovati širok spekter na boj pripravljenih ter robustnih sil, ki bodo opravljale policijske naloge, ter zagotoviti spoštovanje pravnih temeljev." (Clark 2001: 458-9).

¹³ Primeri takšne vrste oboroženih sil so: francoska žandarmerija, italijanski karabinjeri, nemška zvezna obmejna policija (*Bundes Grenz-Schutz*) in nenazadnje, ameriška vojaška policija (Field, Perito 2003: 80).

¹⁴ "/a/ modern way of war, by using forces, not force." (Clark v Field, Perito 2003: 86).

3.4. VLOGA OBOROŽITVE

Eno izmed bistvenih vprašanj, s katerimi se soočajo moderne oborožene sile je, ali lahko napredna tehnologija spremeni naravo vojne. Klasični teoretiki trdijo, da je bistvo vojne nespremenljivo: vse, kar lahko poveljniki spremenijo pri bojevanju je, da primerno uporabijo nove oborožitvene sisteme ter da strategijo in taktiko bojevanja prilagodijo novim tehnološkim dosežkom.

Tehnologija sama po sebi ni zadosten dejavnik¹⁵ za uspešno delovanje v bojnih operacijah, temveč mora biti podprta z ustrezno organizacijo in doktrino bojevanja. Isto velja tudi za izvajanje okupacijskega režima in postkonfliktne obnove. Knox in Murray (v Carafano 2003: 1) ugotavljata, da tehnološke izboljšave *per se* ne prinesejo dramatičnih sprememb v vodenje vojne oz. postkonfliktne obnove, ampak je potrebno doseči tudi "intelektualno sposobnost" – kako uspešno uporabiti moderno oborožene sile na terenu. Obenem je težko trditi, da tehnologija ni pomemben vojaški dejavnik, o čemer pričajo številne pretekle vojne¹⁶, v katerih so oborožene sile s tehnološko boljšim orožjem brez večjih težav premagale nasprotnika.

V t.i. "vojaških operacijah, različnih od vojne" (*military operations other than war*, OOTW), kamor okupacije oz. postkonfliktne obnove nedvomno spadajo, mora biti na prvem mestu uporaba primernih političnih sredstev, šele na drugem mestu pa je uporaba sile, če okupacijska sila želi uspešno politiko bojevanja proti upornikom. Tip oboroženih sil mora biti natančno izbran, vključevati pa mora dobro obveščevalno službo, izurjene in visoko usposobljene vojake, strokovnjake za jezik, prevajalce, poznavalce kulturnih specifik okupiranega ozemlja, vse skupaj pa mora koordinirati trajnostna civilna in vojaška politika. To pomeni, da za "zmago" v postkonfliktni obnovi potrebujemo povsem drugačen tip oboroženih sil kot za izvajanje bojnih operacij (Cordesman 2003).

3.5. RAZMERJE MED "MEHKO" IN "TRDO" MOČJO

Koncept t.i. " mehke" (*soft power / force*) in "trde" moči (*hard power / force*) je v znanost o mednarodnih odnosih vpeljal Joseph Nye Jr. v poznih osemdesetih letih prejšnjega stoletja. Na skrajnih točkah Nyovega kontinuuma sta "mehka" in " trda" moč; prva vrsta moči pomeni, da neko skupino / posameznika prisiliš, da stori neko dejanje,

¹⁵ O prevelikem zanašanju na tehnologijo v sodobnih oboroženih spopadih glej Bolia (2004: 46-56), o ameriški "zaverovanosti" v tehnološko premoč pa Gentry (2002: 88-103) in Ullman (1995: 245).

¹⁶ Npr. napad Nemčije na Poljsko 1939, arabsko-izraelske vojne (1967, 1973), napad Nata na Jugoslavijo 1999 itd.

medtem ko "mehka" moč pomeni, da posamezniki oz. skupina želijo izvesti neko dejanje zato, ker sami menijo, da je to zanje dobro in to želijo storiti (Smith-Windsor 2000: 51). Nye je svoj koncept zastavil predvsem s politološkega vidika: po njegovem gospodarska in vojaška moč spadata v kategorijo "trde" moči, privlačnost neke kulture, nadzor oz. obvladanje institucionalne infrastrukture in informacijske tehnologije pa v kategorijo "mehke" moči. Po mnenju Correla (1994: 1) pa "mehka" moč pomeni poudarjanje diplomacije, gospodarskih spodbud in kulturnega sodelovanja. Razmerje med obema tipoma moči prikazuje Skica 1.

Skica 1: Razmerje med "mehko" in "trdo" močjo

Vir: prirejeno po Smith-Windsor (2000: 52)

Za potrebe diplomske naloge bom Nyeov teoretski model spremenil oz. prilagodil tako, da bosta na njem ključno vlogo imeli struktura oz. vrsta rodov oboroženih sil. Tiste rodove oboroženih sil, ki se ukvarjajo neposredno oz. predvsem z izvajanjem bojnih operacij, bom uvrstil v kategorijo "trde" moči (pehota, zračna obramba, oklepne enote, artilerija, letalstvo, inženirske enote), tiste, ki pa v bojnih operacijah neposredno ne sodelujejo, pa na desni pol kontinuuma v kategorijo "mehke" moči (strokovnjaki za politične in civilne zadeve, socialne službe, strokovnjaki za postkonfliktno obnovo, finančne službe, pravni strokovnjaki, enote za psihološke operacije, varnost, medicinske enote, vojaška policija itd.). Ob tem pa ne smemo zanemariti dejstva, da bi to delitev lahko naredili tudi drugače, saj imajo mnoge enote značilnosti tako enot "mehke" kot tudi "trde" moči.

3.6. DOLŽNOSTI OKUPACIJSKIH SIL (PO MEDNARODNEM HUMANITARNEM PRAVU)

V tem podpoglavju bomo izpostavili nekatera določila mednarodnega humanitarnega prava, v enem izmed naslednjih poglavij pa bomo preverili, kako ta določila ameriške oborožene sile v Iraku upoštevajo. Spoštovanje mednarodnega prava pogosto ohrabri prebivalce okupirane države, nenazadnje pa so določila mednarodnega prava taka, da ščitijo predvsem prebivalstvo okupirane države. Če se mednarodno pravo

torej spoštuje, je več možnosti, da se okupacija izvede uspešneje in brez večjih težav, saj prebivalstvo okupacijske sile ne gleda več (zgolj) skozi spekter zavojevalca.

Vojskujočim se stranem, tako okupatorju kot tudi prebivalcem okupiranega ozemlja, določila mednarodnopravnih pogodb nalagajo najrazličnejše pravice in dolžnosti. Njihov namen je zagotoviti vsaj minimalno zaščito civilistov ter stabilizacijo varnostnih in življenjskih razmer na okupiranem ozemlju (Andrassy 1984: 598-601; IHL Research Initiative 2003). Pezdirc (2003: 7) dodaja še mednarodno običajno pravo, ki prav tako nalaga minimalna določila, ki zavezujejo okupacijske sile. Le-te morajo upoštevati tudi pravo človekovih pravic, izhajajoče predvsem iz Mednarodnega pakta o državljanskih in političnih pravicah iz l. 1966 (v veljavi od 1977).

Temeljna dolžnost okupacijske sile je vzpostavitev in ohranitev javnega reda in varnosti na zasedenem ozemlju. Pravni režim okupacije podeljuje okupacijski sili tudi pravico, da sprejema ukrepe, potrebne za zagotavljanje reda in varnosti. Pomembno je, da kazenski in civilni zakoni okupiranega območja ostanejo v veljavi, dovoljene so le razveljavitve ali spremembe določb, ki nasprotujejo mednarodnopravnim standardom ali pomenijo nevarnost za okupacijske enote. Tako ima okupacijska sila le omejeno pravico do spreminjanja zakonov in ne more vpeljati večjih reform obstoječega sistema (Andrassy 1984: 599-600).

Okupacijska sila mora spoštovati čast, verske običaje, družinske pravice in navade prebivalcev okupiranega ozemlja in jih varovati pred vsemi oblikami nasilja. Vsakršna diskriminacija na podlagi nacionalne, etnične, verske, politične in druge pripadnosti je prepovedana. Ostrejšje ravnanje s civilisti je nedopustno, saj morajo okupacijske enote spoštovati in zagotavljati temeljne človekove pravice, določene v prej omenjenih dokumentih (Pezdirc 2003: 7).

Zagotovljeno mora biti nadaljnje delovanje domačih sodišč. Če to ni mogoče zaradi kolapsa pravosodnega sistema ali zaradi zavrnitve sodelovanja sodnikov in drugih uradnikov z okupacijskimi oblastmi, lahko te vzpostavijo lastna sodišča. Pristojnosti tovrstnih sodišč lahko obsegajo primere kršitev izdanih ukrepov, vendar sodišča ne morejo obravnavati kaznivih dejanj, storjenih pred okupacijo (izjema so le kršitve mednarodnega humanitarnega prava, kot so vojni zločini, zločini proti človečnosti in genocid) (*ibid.*).

Pomembna omejitev pri obravnavanju prebivalstva je, da okupacijska sila ne sme siliti lokalnega prebivalstva k sodelovanju v svojih oboroženih enotah, kar vključuje tudi policijske patrulje. Okupacijske sile so odgovorne tudi za oskrbo

civilnega prebivalstva s prehrano, vodo in zdravstveno nego; v primeru pomanjkanja morajo zagotoviti omenjene potrebščine, četudi je za to potreben uvoz (Andrassy 1984: 600).

Začasno upravljanje okupiranega območja vključuje tudi upravljanje premoženja in naravnih bogastev – prepovedano je vsakršno uničevanje, ki ni upravičeno z vojaško nujnostjo. Ravno tako je prepovedana trajna konfiskacija zasebnega premoženja, dovoljen je le začasni odvzem, če kaj takega narekuje neposredna vojaška potreba in je zagotovljeno primerno nadomestilo. Državno premoženje je lahko zaseženo brez odškodnine, medtem ko se nepremičnine v državni lasti ne smejo prisvajati, dovoljena je le uporaba za namene okupacijskih sil (*ibid.* 600-1).

To podpoglavje je opredelilo bistvene karakteristike načinov izvajanja okupacije (primerno število vojakov, oborožitev, metode itd.). Ugotovili smo, da obstajajo nekakšna pravila oz. teorije o tem, kako je najbolje izvesti okupacijo, čeprav ni nikakršnega zagotovila, da bo določena okupacija resnično uspešna. Nikoli namreč ni možno predvideti vseh posledic in upoštevati vseh kulturnih specifik družbe neke okupirane države. V nadaljevanju pa se bomo ukvarjali neposredno z okupacijo Iraka, kar je tudi osrednja tema diplomskega dela, in skušali analizirati značilnosti ameriške okupacije v letih 2003-4.

4. OKUPACIJA IRAKA

V tem poglavju bom teoretični aparat, razložen v prejšnjih poglavjih, apliciral na Irak ter tako preveril osrednjo hipotezo, ali so ZDA okupacijo Iraka res izvajale na neprimeren način, t.j. z neprimerno politiko in neprimernimi sredstvi. Pred začetkom ameriškega napada na Irak (ki so ga te izvedle ob podpori t.i. "koalicije voljnih"¹⁷), med njim in prvih nekaj tednov po Bushevi razglasitvi konca večjih vojaških spopadov se je v mednarodni javnosti poudarjala predvsem hitra vojaška zmaga in tehnološka premoč ameriških oboroženih sil nad iraškimi¹⁸. Optimistične napovedi¹⁹ o preoblikovanju Iraka v stabilno demokracijo so se kmalu izkazale kot napačne – z vse pogostejšimi napadi, predvsem na ameriške vojake pa tudi iraške civiliste, je Irak iz dneva v dan postajal varnostno bolj nestabilna država.

V prvi točki tega poglavja bom predstavil ključne točke priprav ameriške administracije in vojske na okupacijo Iraka; sledi kronološki oris napada na Irak; v tretjem podpoglavju je predstavljena razdelitev Iraka na okupacijske cone po padcu Huseinovega režima; pravni položaj ZDA in Velike Britanije pri okupaciji Iraka je predstavljen v četrtem podpoglavju; v peti točki je opisana varnostna problematika v času izvajanja okupacije; sledi ji z njo neposredno povezana strategija in taktika uporniškega bojevanja (šesta točka); ključni pa sta naslednji dve točki: pod sedmo so predstavljene metode, ki so jih ameriški vojaki uporabljali med okupacijo, pod osmo pa vzpostavitev in delo institucij, pomembnih v času okupacije. Zadnje, deveto

¹⁷ "Koalicija voljnih" (*coalition of the willing*) je izraz, s katerim je ameriški državni sekretar Colin Powell poimenoval tiste države, ki so podprle ameriško invazijo. S to besedno zvezo ni pojmovano izključno vojaško sodelovanje pri napadu, ampak tudi ostale oblike podpore (logistična pomoč, dovoljenje za prelete vojaških letal, obljuba pri povojni obnovi itd.). Ameriška administracija je ob začetku napada v koalicijo prištevala 30 držav: Afganistan, Albanija, Avstralija, Azerbajdžan, Bolgarija, Češka, Danska, Eritreja, Estonija, Etiopija, Filipini, Gruzija, Italija, Japonska, Južna Koreja, Kolumbija, Latvija, Litva, Madžarska, Makedonija, Nizozemska, Nikaragva, Poljska, Romunija, Salvador, Slovaška, Španija, Turčija, Uzbekistan in Združeno kraljestvo Velike Britanije (Schifferes 2003). Za natančnejše informacije o številu držav in vojakih, ki so prisotni v času izvajanja okupacije, glej Prilogo 1.

¹⁸ Iraški konflikt je dokazal popolno dominantnost ameriške vojaške moči, temelječe na napredni tehnologiji in superiorni profesionalni veščini. Ameriška vojaška tehnologija je dandanes verjetno dve generaciji pred katerikoli nasprotnikom. Medtem ko so britanski (vojaški, op. R. Z.) sistemi verjetno eno generacijo zadaj, ameriški in avstralski prednjačijo predvsem zaradi boljšega urjenja in vojaške doktrine, ki je v konfliktih širših razsežnosti zelo pomembna. (O'Connor 2003).

Glavne karakteristike vojaške premoči ZDA nad Irakom vključujejo: a) povečana učinkovitost orožja na vseh ravneh spopadov; b) nerelevantnost orožij za množično uničevanje; c) povečana možnost dnevnega in nočnega bojevanja ob veliki natančnosti; č) obveščevalni podatki z možnostjo hitrega odgovora; d) visoko izboljšana mobilnost; e) natančna in hitra komunikacijska sredstva (*ibid.*).

¹⁹ Namestnik ameriškega obrambnega sekretarja Paul Wolfowitz je celo izjavil, da bodo ameriški vojaki v Iraku doživeli dobrodošlico oz. podoben sprejem kot 1944. v Parizu (Stojanov 2003: 4), v nekem intervjuju pa je zatrdil, da vojna v Iraku nikakor ne bo okrepila skrajnih islamskih džihadistov, kar se je kasneje izkazalo kot velika napaka (Rubin 2004: 34).

podpoglavje opisuje, kako (ni)so okupacijske sile v Iraku upoštevale mednarodno humanitarno pravo.

4.1. PRIPRAVE ZA NAPAD IN OKUPACIJO

Napad in kasnejšo okupacijo Iraka je ameriška administracija²⁰ na predlog tedanjega namestnika ameriškega sekretarja za obrambo Paula Wolfowitza zasnovala že nekaj dni po terorističnih napadih na ZDA 11. septembra 2001 (Štefančič 2004: 17). Bela hiša je že oktobra 2002 (torej pol leta pred začetkom napada, op. R.Z.) imela izdelan natančen okupacijski načrt, ki naj bi temeljil na modelu okupacije Japonske²¹ po drugi svetovni vojni (Sanger, Schmitt 2002). Ameriški časopisi (npr. *New York Times*, *Washington Post*) so poročali o pripravah na invazijo in okupacijo, v kateri naj bi sodelovalo skupno okrog 250 tisoč ameriških vojakov in vojakov, ki bi jih prispevale države "koalicije voljnih" (The International Institute for Strategic Studies 2002).

V ameriški administraciji so pred začetkom vojne omenjali štiri glavne cilje, ki jih želijo doseči z odstranitvijo Sadama Huseina (Rubin 2004: 129-30):

- 1) odstraniti / uničiti iraško OMU;
- 2) (u)krotiti terorizem;
- 3) demokratizirati Irak;
- 4) z vojaško premočjo nad Irakom prestrašiti druge t.i. "malopridne" države in svetu pokazati, da je ameriška prevlada v svetu nesporna.

Busheva administracija je sprva načrtovala, da bi, potem ko bi ameriška vojska porazila Irak, postkonfliktno obnovo države vodilo ameriško zunanje ministrstvo, ki je že izdelalo Načrt za prihodnost Iraka (*Future of Iraq Project*). V tem projektu, skupnem delu ameriških in iraških strokovnjakov, so opredelili predloge za prihodnjo ureditev iraškega pravosodnega sistema, vojaških zadev ter naftne industrije²².

20. januarja 2003 je ameriški predsednik George Bush podpisal ukaz, da bo postkonfliktno obnovo Iraka vodilo obrambno ministrstvo – in ne zunanje, kot je bilo

²⁰ Glavni "jastrebi" v prvi administraciji Georga W. Busha, kot najostrejši zagovorniki trdega pristopa radi poimenujejo v medijih, so bili po mnenju Ramoneta (2004: 142-3) podpredsednik Dick Cheney, obrambni sekretar Donald Rumsfeld, predsednik Obrambnega Odbora (*Defense Board Policy*) Richard Perle, imenovan tudi "princ teme", in svetovalka za nacionalno varnost Condoleezza Rice.

²¹ Ob tem pa je treba upoštevati, da Japonska po drugi svetovni vojni ni bila versko, etnično in plemensko razklana država, poleg tega pa so l. 1945 ZDA uživale veliko legitimnost v mednarodni skupnosti, zato so jih podpirali, kar pa v primeru Iraka ni veljalo. Zaradi tega okupacija Japonske ni mogla biti model, po katerem bi se lahko ravnala ameriška administracija (Rubin 2004: 27-8).

²² Mnogi avtorji trdijo, da so ZDA vstopile v vojno zaradi dostopa do nafte (Lee 2002, Phillips 2003). Klare (2002: 27) meni, da je zagotavljanje nemotenega dostopa do nafte (oz. drugih naravnih virov) eden izmed najpomembnejših vzrokov, zakaj države vstopajo v vojno.

sprva predvideno. Bodoči upravitelj Iraka Jay Garner se je z Načrtom za prihodnost Iraka seznanil šele 21. februarja 2003 (manj kot mesec pred napadom!, op. R. Z.), v svojo ekipo pa je povabil tudi vodjo projekta Toma Warricka. Obrambni sekretar Donald Rumsfeld je Warrickovemu imenovanju nasprotoval (verjetno zato, ker je bil Warrick z zunanjega ministrstva, op. R. Z.), spor med zunanjim in obrambnim ministrstvom se je po tem le še povečeval (*ibid.* 31). Ameriška civilna uprava v Iraku je zaradi rivalstva med ministrstvom ostala brez usposobljene ekipe ljudi, ki je poznala razmere v Iraku, kar je neugodno vplivalo na izvajanje okupacije in postkonfliktne obnove.

Ameriška administracija je predvidevala, da bi v začetni fazi okupacije Iraku vladal ameriški vojaški poveljnik, ki bi odigral podobno vlogo kot general Douglas MacArthur 1. 1945 na Japonskem. Zaradi tega so vojaški strokovnjaki ponovno preučevali značilnosti okupacijskih režimov na Japonskem ter v Zahodni Nemčiji po drugi svetovni vojni, saj so v teh dveh okupacijah sodelovale ameriške oborožene sile (Sanger, Schmitt 2002).

Med pripravami okupacije so v ameriški administraciji vseskozi opozarjali, da namen ZDA ni zavzetje oz. okupacija Iraka kot taka, temveč razorožitev države OMU-ja in demokratična tranzicija. V Washingtonu so predvidevali, da bodo Iračani preko svetovalnega telesa pomagali ameriški vojski in kasneje civilni administraciji, ti pa bodo po vzpostavitvi zadovoljivih varnostno-političnih razmer oblast predali nazaj Iračanom. Analitiki (npr. Rubin 2004: 24, Diamond 2004) pa so ves čas svarili, da je Irak versko in etnično razklana država, ki nima zgodovinskih izkušenj z demokracijo, vendar je bila ameriška administracija kljub temu, kot trdi Rubinova (2004), popolnoma zaslepljena in ni upoštevala nasvetov strokovnjakov.

Za ZDA je pri načrtovanju povojnih obnov (okupiranih) držav že od nekdaj (od začetkov vmešavanja v notranje zadeve držav in sodelovanja v postkonfliktnih obnovah, op. R. Z.) značilna t.i. "tradicija pozabljanja" (*tradition of forgetting*). Čeprav so se ameriški vojaški strategii soočili z okupacijami različnih držav že v zgodnji fazi obstoja ZDA (vojna proti Mehiki, Kubi, Portoriku, Panami itd.), pa, kot meni Carafano (2003: 3), niso znali iz preteklih okupacij izluščiti pozitivnih aspektov, zato iste oz. podobne napake ponavljajo tudi dandanes.

V fazi načrtovanja okupacije bi bilo smotrno upoštevati predloge vojaških analitikov (npr. Schadlow 2003, Wilson 2003, Flavin 2003 idr.), ki so poudarjali usklajenost in neločljivo povezanost vseh faz "vojne": od priprav na napad oz.

okupacijo, do dejanskega izvajanja okupacijskega režima in do trenutka, ko zadnji vojak okupacijske sile zapusti državo. Ameriška administracija je v nasprotju z nasveti strokovnjakov okupacijo oz. postkonfliktno obnovo obravnavalo ločeno od vojne same, ne pa kot njen sestavni del (Schadlow 2003: 85).

Do podobnih zaključkov se je, zanimivo, dokopal tudi inštitut RAND, eden izmed najpomembnejših ameriških *think tank*-ov, ki je sicer tradicionalno naklonjen ameriški administraciji. Tudi v RAND-u so menili, da je bila postkonfliktna obnova Iraka izpeljana nenačrtovano, da ni bilo usklajenega pristopa v pripravi in neposrednem izvajanju okupacije, in da je administracija slabo predvidela potrebe glede strukture oboroženih sil za postkonfliktno obnovo države (Galloway 2005).

Odsotnost načrta postkonfliktne obnove je razvidna tudi iz besed civilnega upravitelja Paula Bremerja, ki je še marca 2004 dejal, da struktura bodoče vlade še ni določena in da je treba doreči še veliko stvari glede organiziranosti post-Sadamovega Iraka, čeprav je bilo do načrtovane predaje oblasti le še tri mesece (Walt 2004).

4.2. VOJAŠKI NAPAD NA IRAK

Ultimat ameriškega predsednika Georga Busha iraškemu predsedniku Sadamu Huseinu, naj v 48 urah zapusti Irak, saj bodo državo v nasprotnem primeru napadle "koalicijske" sile, se je iztekel 19. marca 2003. Dan kasneje se je ob podpori "koalicije voljnih" začel ameriško-britanski²³ napad na Irak. Ameriške in britanske enote so z jugovzhoda države prodirale proti osrednjem delu in se hitro približale Bagdadu (Garden 2003: 705-8). Že 5. aprila, torej le dobra dva tedna po začetku vojaških operacij, so ameriške sile brez dolgotrajnih bojov okupirale iraško glavno mesto. V prvih treh tednih vojne je bilo ubitih okrog 70 ameriških in britanskih vojakov, na iraški strani pa je padlo več kot 5 tisoč mož, okrog 10 tisoč pa je bilo ujetih oz. se je predalo²⁴ (Stevenson 2003: 152-6). Dobre tri tedne po začetku napadov je bil praktično cel Irak v rokah "koalicijskih" enot, odpor se je pojavljal le še sporadično v nekaterih delih države

²³ Raba besedne zveze "ameriško-britanski" se sicer zdi ustrežnejša kot uporaba termina "koalicijski", čeprav v razpravah o Iraku zasledimo oba termina. "Koalicijski" pomeni, kot je že bilo zapisano v uvodu, večjo skupino držav, države "koalicije voljnih" pa v napadu niso neposredno sodelovale, temveč so nudile predvsem nevojaške oblike podpore; kasneje so nekatere sodelovale tudi pri okupaciji. Stevenson (2003: 152) meni, da je bil prispevek Avstralije, Poljske in Južne Koreje, ki so aktivno sodelovale v vojaški kampanji, neznaten.

²⁴ Kljub temu pa moramo ostati pri teh ocenah zelo previdni, saj je nesorazmerje zelo veliko (cca. 1: 70 v korist ZDA). Dejstvo je, da so te številke posredovale ameriško-britanske sile in zastavlja se vprašanje, ali lahko pride do takšnega nesorazmerja zaradi tehnološke premoči koalicijskih sil nad iraškimi, ali pa so te številke prirejene zaradi političnih razlogov.

(International Institute for Strategic Studies 2003: 98). 1. maja 2003 je ameriški predsednik Bush razglasil konec večjih vojaških operacij (Halperin 2003: 5).

Težko oborožene kombinirane enote marinecev in kopenske vojske so načrtovane manevre izvedle učinkovito, ognjena premoč pa jim je omogočila, da so brez večjih težav uničile odpor iraških oboroženih sil. Iračani so proti težko oboroženim ameriško-britanskim enotam uporabljali lahke raketne sisteme, saj so se tako borili gverilci v Somaliji l. 1994. "Koalicijske" sile v Iraku so kot protiorožje devet let kasneje uporabile težko oklepljene enote, kot so ameriška 3. pehotna divizija, 1. marinski ekspedicijski korpus in britanska 7. oklepna brigada. Omenjene enote so delovale na območjih, kjer je bil odpor iraške vojske najtrši, lažje enote (npr. 82. in 101. padalska divizija) pa sta prodirali na zahodu, kjer je bilo iraške obrambe manj (Hawkins 2003: 62).

Vojaška faza vojne proti Iraku je potekala le 17 dni, torej hitreje, kot so predvidevali (Žabkar 2003), uporaba t.i. inteligentnega orožja pa je terjala manj žrtev med ameriški in britanski vojaki od pričakovanih. Strokovnjaki so se uštelili tudi pri napovedi, da bo bitka za Bagdad tako krvava, kot je bila stalingrajska v drugi svetovni vojni, saj so se iraške oborožene sile po začetni fazi invazije kmalu zlomile in se razbežale (Yaphe 2003: 392). T.i. "revolucija v vojaških zadevah" (*Revolution in Military Affairs*) se je izkazala v polni razsežnosti – več kot očitno je bilo, da se iraške oborožene sile niso bile sposobne resneje zoperstaviti ameriški vojski. Napad na Irak je bil tipičen primer t.i. "*shock and awe*"²⁵ pristopa, ki z močno silo uniči nasprotnikovo obrambo, še preden se ta uspe vzpostaviti (Hawkins 2003: 61-2).

4.3. RAZDELITEV NA OKUPACIJSKE CONE

Manj kot dva tedna pred invazijo na Irak ZDA še niso imele izoblikovanega načrta, kako bodo Irak razdelile v okupacijske cone. Mejne črte med okupacijskimi conami naj bi določale glavne prometnice, značilnosti terena in urbana središča. Po besedah uradnikov iz Pentagona je bila razdelitev na sektorje potrebna predvsem zaradi administrativnih zadev, ključ delitve pa naj bi bila etnična pripadnost: na severu

²⁵ Vojaški analitiki rajši kot o "*shock and awe*" pristopu govorijo o t.i. "*effects-based operations*". Bistvo te strategije je, da se hitro in učinkovito uporabi manjša količina orožja, kot pa da se nasprotnika počasi uničuje z uporabo velike količine orožja. Ob uporabi takšne strategije naj bi nasprotnikovi vojaki spoznali, da imajo dve možnosti: da se še naprej borijo in umrejo ali pa se predajo (International Institute for Strategic Studies 2003: 101-2). Nasploh so mediji izraz "*shock and awe*" zaradi dramatičnosti, ki jo vsebuje, množično uporabljali (Rutherford 2004: 53), kar govori o popularizaciji vojaških spopadov. Nekateri gredo še dlje - vojno brez videnih žrtev primerjajo celo z računalniškimi igrami oz. t.i. "reality showom", saj gledalci vojaški spopad skoraj neposredno lahko spremljajo preko televizijskih sprejemnikov kar iz domače dnevne sobe (*ibid.* 88).

večinsko kurdsko prebivalstvo, na jugu šiitsko, osrednji del pa naj bi zajemal sunitsko-šiitsko prebivalstvo. Irak naj bi kljub delitvi na okupacijske cone ostal enotna država (Newsmax Wires 2003).

Takoj po koncu vojne naj bi vsa pooblastila nad Irakom dobil poveljnik Osrednjega poveljstva ameriških oboroženih sil (*United States Central Command*, CENTCOM) general Tommy Franks, nato pa naj bi vsaki od okupacijskih con načeloval upravnik, ki bi bil neposredno odgovoren (s strani ZDA imenovanemu) civilnemu upravitelju Iraka (*ibid.*).

Sprva je bilo načrtovano, da bo Irak po strmoglavljenju Sadama Huseina razdeljen na tri okupacijske cone (ZDA, Veliki Britaniji in Poljski bi pripadel vsaki po en sektor), kasneje pa so se odločili o delitvi države na štiri okupacijske sektorje²⁶ (Holdanowicz 2003: 2-3):

a) **severna okupacijska cona oz. cona "center-sever"** (*Centre North Zone*): pod poveljstvom ZDA (kurdski del Iraka - Mosul, Kirkuk, Irbil, Tikrit);

b) **osrednja okupacijska cona** (*Central Zone Baghdad*): pod poveljstvom ZDA (širše območje Bagdada s t.i. sunitskim trikotnikom – Faludža, Ramadi, Bakuba, Samara);

c) **južna okupacijska cona** (*Lower South Zone*): pod poveljstvom Velike Britanije (jugovzhod Iraka oz. širše območje Basre s strateško pomembnim pristaniščem Um Kasr in izhodom v Perzijski zaliv); sodelujoče države: Italija, Nizozemska, Danska, Litva, Romunija, Češka, Norveška, Portugalska in Nova Zelandija (*ibid.*, International Institute for Strategic Studies 2003: 101).

č) **conna "center-jug"** (*Centre South Zone*): pod poveljstvom Poljske (jug osrednjega dela Iraka; območje med osrednjo in južno okupacijsko cono; poveljstvo v mestu Hila, vključuje širše območje Karbale, Babila, Kuta, Nadžafa in Divanije).

Čeprav sprva ni bilo predvideno, da bi Poljska prevzela nadzor nad eno izmed okupacijskih con, so ZDA avgusta 2003 predale poveljstvo nad jugom osrednjega dela Iraka poljskemu generalu. ZDA naj bi Poljski dodelile svoj sektor zaradi podpore med napadom na Irak ter zaradi izkušenj poljskih vojakov v misijah za ohranjanje miru (BBC Online 2003).

²⁶ Zemljevid okupacijskih sektorjev v Iraku glej v Prilogi 2. Okupacijskih sektorjev ne smemo pomešati z administrativno delitvijo Iraka, ki jo je uporabljala CPA. Ta je državo razdelila na šest regij: a) Bagdad, b) južna-osrednja, c) južna-vzhodna, č) zahodna, d) severna e) severna osrednja (Jones 2005: 147).

Značilnost poljske okupacijske cone je bila izrazita etnična heterogenost oboroženih sil – okrog 9.000 vojakov, nameščenih v tej coni, je prihajalo iz 21 različnih držav: 2.100 s Poljske, po tisoč iz Ukrajine, Španije in Italije, okrog 900 s Tajske. Manjše število vojakov pa so prispevale Bolgarija, Madžarska, Estonija, Salvador, Dominikanska republika, Romunija, Mongolija, Latvija, Slovaška, Litva, Albanija, Makedonija, Fidži, Kazahstan, Filipini in Nikaragva (International Institute for Strategic Studies 2003: 101), torej države t.i. "koalicije voljnih".

Zdi se, da je bila prisotnost teh enot po eni strani simbolična (nagrada za podporo ameriškemu posredovanju), po drugi strani pa nujno potreben ukrep ameriške administracije, ki se je kmalu po Bushevi razglasitvi konca večjih vojaških spopadov soočila s pomanjkanjem lastnih vojakov za vzpostavitev stabilnosti. Države "koalicije voljnih" so v zvezo vstopile predvsem zaradi političnih interesov (in ne toliko zaradi dejanske želje po strmoglavljenju iraškega predsednika), zato je bila "koalicija" šibka. Preden so države vstopile v "koalicijo", niso vedele, kako dolgo bodo njihovi vojaki sodelovali v Iraku, poleg tega pa sile "koalicije" tudi niso imele jasno opredeljenih nalog med izvajanjem okupacije. Zaradi omenjenih problemov, izredno slabih varnostnih razmer, groženj in tudi notranjepolitičnih nesoglasij so se kontingenti določenih držav začeli predčasno umikati²⁷ iz Iraka.

4.4. PRAVNI POLOŽAJ ZDA IN VELIKE BRITANIJE KOT OKUPACIJSKIH SIL

Razglasitev konca večjih vojaških operacij ameriškega predsednika Busha 1. maja 2003 še ni definirala pravnega statusa okupacijskih sil v Iraku. Šele z resolucijo 1483 VS OZN-a 22. maja so ZDA formalno dobile status okupacijske sile v Iraku in se strinjale, da so zavezane ravnati v skladu z določili mednarodnega prava²⁸. Resolucija 1483 se sklicuje na pismo, ki so ga poslale ZDA in Velika Britanija predsedniku VS

²⁷ Vse ali pa večji del enot so umaknile Nizozemska, Avstralija (Wright, White 2005), Nikaragva (februar 2004, Španija (april 2004), Dominikanska republika (2004), Honduras (maj 2004), Filipini (julij 2004). Po formalno-pravnem končanju okupacijskega režima so do februarja 2005 Irak zapustili še vojaki Tajske (avgust 2004), Nove Zelandije (september 2004), Tonga (december 2004), Madžarska (december 2004), Portugalska (februar 2005), Moldavija (februar 2005), umik pa načrtujejo tudi Ukrajina (ki se je decembra 2005 že umaknila, op. R. Z.) in Bolgarija (GlobalSecurity 2005).

²⁸ V tednih pred razglasitvijo konca večjih vojaških operacij je v mednarodni skupnosti potekala debata, ali naj bodo ZDA in njene "koalicijske" zaveznice smatrane kot okupacijska sila, kar bi pomenilo, da morajo ravnati v skladu z mednarodnopravnimi določili. Ameriška administracija je vztrajno poudarjala, da je njihova vojska vezana na določila mednarodnih konvencij, obenem pa trdila, da koalicija pod vodstvom ZDA ni okupacijska sila. General ameriške vojske Vincent Brooks je npr. trdil, da so ZDA 'osvobajajoča sila' (*liberating force*), vendar 'osvobajajoča sila' ni kategorija, ki bi jo mednarodno pravo priznavalo (Flower v Halperin 2003: 5).

OZN 8. maja 2003, v katerem sta ti dve državi – pojmovani s skupnim imenom 'Oblast' (*Authority*) –, priznali in sprejeli pravni status okupacijske sile v Iraku, s tem pa tudi vse pripadajoče pravice in obveznosti, ki jih dodeljuje mednarodno pravo (Halperin 2003: 3-5).

Resolucija 1483 VS OZN je v svojih določilih med drugim pooblastila ZDA (in "koalicijske" partnerice), da nadzorujejo Irak in upravljajo z naftnimi viri, vse dokler se ne vzpostavi mednarodno priznana iraška vlada. Nadalje resolucija navaja, da je vloga 'Oblasti' zagotavljati blaginjo iraškega prebivalstva z oblikovanjem učinkovite administracije, vendar pa ob tem ostaja nejasno, v kakšnem medsebojnem razmerju sta 'Oblast' in mednarodno pravo (npr. določila o izvajanju okupacijskega režima, izhajajoča iz haških in ženevskih konvencij) (*ibid.*).

Pri definiranju pravnega položaja ameriških oboroženih sil v Iraku velja omeniti, da ZDA in njihovi "koalicijski" zavezniki okupacijskega režima niso izvajali v vakuumu, temveč v povezavi z ZN. Resolucija 1483 namreč določa tudi vključitev ZN v postkonfliktno obnovo Iraka; generalni sekretar ZN naj bi imenoval posebnega neodvisnega odposlanca za Irak, ki bi bil odgovoren neposredno VS OZN, ukvarjal pa naj bi se s koordinacijo vseh aktivnosti ZN v Iraku, še posebej humanitarnih zadev (*ibid.*).

4.5. VARNOSTNE RAZMERE V ČASU OKUPACIJSKEGA REŽIMA

Okupacijske enote v času okupacije niso zagotovile varnosti v iraških mestih: na ulice se je naseljeval kriminal, iz dneva v dan je raslo število ugrabitev in terorističnih napadov na vojake, ki naj bi v Irak prinesli demokracijo, zaradi slabih življenjskih razmer pa se je odpor do ameriške vojske samo še povečeval.

ZDA so se po padcu Sadamovega režima osredotočile predvsem na zagotovitev varnosti lastnim vojakom in na lov najvišjih članov stranke Bas, ob tem pa niso zagotovile uresničevanje nekaterih določil mednarodnega humanitarnega prava, ki jim kot okupacijski sili nalaga širok spekter dolžnosti. Ameriški vojaki tako npr. niso bili sposobni – ali pa jim niti ni bilo v interesu – zaustaviti vsesplošnega ropanja (med drugim tudi narodnega muzeja²⁹) (Rutherford 2004: 134), so pa zavarovali objekte, ki so jih smatrali kot strateško pomembne, med drugim npr. ministrstvo za nafto (Žabkar

²⁹ V Iraku je prišlo celo do sistematičnega ropanja iraške kulturne dediščine, saj so bili iz muzejev izropani najdragocenejši eksponati neprecenljive vrednosti. Kljub temu se je ameriška vlada odzvala precej cinično – obrambni minister Rumsfeld je na očitke, da ameriški vojaki niso izpolnili svojih nalog odgovoril, ".../da se takšne stvari pač zgodijo." (Rutherford 2004: 134).

2003), "pozabili" pa na nekatere zelo pomembne objekte, kot je npr. največji jedrski objekt v Iraku (Rubin 2004: 167-9).

Ameriški vojaki so izvajali racije vseppek, brez jasno izdelanih načrtov, Iračane so zapirali celo ne da bi sploh navajali razloge za pridržanje. Poleg tega so ameriške enote Iračane pretepele, mučile in poniževale, kar je povzročilo odpor prebivalstva³⁰. Negotovost razmer v povojnem Iraku je slabo vplivala predvsem na ženske³¹, ki so se zaradi prežečih vsakodnevnih nevarnosti ogibale javnega življenja ter tako umanjale v procesu oblikovanja demokratične družbe (Docena 2003).

Proces vesplošnega kaosa v Iraku se je začel, ko je tamkajšnjim prebivalcem postalo jasno, da ameriški oz. "koalicijski" vojaki, ki so po mednarodnem pravu odgovorni za vzpostavitev javnega reda in miru, ne bodo posredovali v brezvladju, kar bi bilo po mnenju Rubinove (2004: 145) ključnega pomena za normalizacijo razmer. Množice zatiranih pod Sadamovo diktaturo so izkoristile priložnost: napadle so vladne ustanove, iz njih odnašale dragocene predmete, izropale so trgovine in tovarne, ob tem pa zažgale vse, kar je spominjalo na prejšnji režim. Majhno število ameriških vojakov v Bagdadu kmalu po strmoglavljenju Sadama Huseina nastalega položaja ni dojemalo kot neposredno vojaško grožnjo, prav tako pa niso dobili nobenih ukazov, naj posredujejo (Perito 2005: 4). Vse to govori v prid tezi, da ZDA niso imele izdelanega načrta postkonfliktne stabilizacije razmer v Iraku.

Ves čas trajanja okupacije je po vsem Bagdadu primanjkovalo pitne vode, vsakodnevno so se vrstili izpadi električne energije, telefonske zveze so bile pretrgane. Ob vsem tem so se vrstili napadi na "koalicijske" enote, na novo vzpostavljeno iraško policijo in vojsko ter na civiliste (Rubin 2004: 147).

Na drugi strani pa nekateri avtorji (O'Sullivan 2003: 18) ugotavljajo, da so ZDA zagotovile minimalne življenjske pogoje, saj naj bi vzpostavile učinkovito mrežo razdeljevanja hrane, obnovile šole in nekatere druge javne ustanove, ter poskrbele za ponovno črpanje nafte. Prav tako naj bi ameriški vojaki preprečili črnoglede napovedi

³⁰ Drugačno taktiko je v Mosulu na severu Iraka ubral ameriški generalmajor David Petraeus: od svojih vojakov je zahteval, da pri racijah ne uporabljajo taktike "*cordon and search*" ("obkoli in preišči") – pri tem so vojaki obkolili cele soseske in brezkompromisno vdrali v hiše – temveč taktiko "*cordon and knock before entering*" ("obkoli in potrčaj, preden vstopiš"). Po končani akciji so na prizorišče poslali službe, ki so popisale in povrnile med racijami nastalo škodo. Poleg tega je Petraeus zagotovil 28 milijard ameriških dolarjev, ki so jih uporabili za obnovo bolnišnic, šol, tovarn in ustvarjanje novih delovnih mest. Zaradi takšnega pristopa med ameriško vojsko in Iračani v tem mestu ni prišlo do takšne odtujitve, kot npr. na območju t.i. sunitskega trikotnika (Bakuba, Faludža, Ramadi) (Rubin 2004: 210-1).

³¹ Iračanke so med najbolj izobraženimi ženskami arabskega sveta; v Sadamovem Iraku so zavzemale visoke položaje na družbeni lestvici (veliko je bilo profesorice, znanstvenice, novinark itd.), brezvladje, nastalo po zrušitvi Huseinovega režima, pa jih je pahnilo med štiri zidove (Rubin 2004: 263).

pred začetkom vojne, da bo v Iraku prišlo do humanitarne katastrofe, epidemij in velikega vala beguncev.

Sklenemo lahko, da bi vrh ameriške vojske in obrambnega ministrstva moral bolje analizirati možnosti in predvideti, kaj se bo zgodilo v Iraku po odstranitvi Sadama Huseina z oblasti ter se v skladu s pričakovanji tudi ustrezno pripraviti na potencialno brezvladje.

4.6. KARAKTERISTIKE BOJEVANJA UPORNIKOV

To podpoglavje opredeljuje glavne značilnosti načinov bojevanja, ki so jih uporabili uporniki med okupacijo Iraka. Za potrditev osrednje hipoteze moramo najprej ugotoviti temeljne značilnosti uporniških metod bojevanja zoper "koalicijske" enote, saj je poznavanje izvora groženj varnosti pomembno za uspešno soočanje s problemom – vsaka grožnja namreč zahteva drugačen odziv.

Natančnega števila delujočih upornikov v Iraku ni mogoče oceniti, okvirne ocene pa se gibljejo med pet in 50 tisoč. Skupino upornikov so sestavljali: posamezniki (maščevalci, sorodniki žrtev in najemniki), organizacije (politične, plemenske, verske milice, teroristične skupine in lojalisti nekdanjega režima), kriminalci (ki jih je Sadam Husein tik pred ameriškim napadom izpustil iz zaporov), tujci, ki so na najrazličnejše načine povezani z omenjenimi kategorijami, mogoče pa tudi koalicija oz. mreža za t.i. konfederacijo kalifatov (Žabkar 2004; Mazzetti, Whitelaw 2003). Pomemben element predstavljajo tudi t.i. "borci džihada" - teh naj bi bilo po ocenah ameriške administracije med tisoč in tri tisoč – ki so se v Irak vtihotapili med okupacijo (Hoffman 2004: 22), mednje pa naj bi spadal tudi zloglasni Jordanec Musab Al Zarkavi, vodja iraške celice Al Kajde.

Značilnosti bojnega delovanja iraških upornikov temeljijo na ofenzivnosti, drznosti, razpršenosti akcij in sil, idejni heterogenosti, protizahodni usmerjenosti, nešablonskem načinu delovanja, usmerjenosti predvsem na urbana središča, maskiranju med civilisti, hitrem prilagajanju protiukrepom "koalicije" in delovanju v majhnih skupinah. Takšnemu načinu delovanja se ni mogoče zoperstaviti s težkimi enotami in oborožitvijo predvsem zato, ker je nasprotnik neviden ter zelo nepredvidljiv (Žabkar 2004).

Uporniki niso želeli vojaško premagati "koalicijskih" enot, saj so vedeli, da najmodernejshe vojske s približno 150 tisoč vojakov na terenu ni mogoče premagati v konvencionalnem bojevanju. Njihovo "orožje" so bile asimetrične metode bojevanja, na

svojo stran pa so uporniki skušali pridobiti tudi lokalno prebivalstvo (Karon 2004), ki bi se tako odtujilo od "koalicijskih" enot in se jim uprlo.

Ugotovili smo, da zaradi značilnosti delovanja uporniških skupin iraški konflikt lahko uvrstimo med t.i. konflikte nizke intenzivnosti, taktiko oz. strategijo delovanja iraških upornikov pa kot gverilski način bojevanja, saj izpolnjuje njegove temeljne karakteristike³², temelječe na asimetrični metodi boja. Zaradi navedenih dejstev bi morale biti tudi metode boja proti t.i. "nevidnem" sovražniku ter struktura oboroženih sil "koalicijskih" sil specifična oz. prilagojena razmeram na terenu.

4.7. METODE AMERIŠKIH OBOROŽENIH SIL PRI IZVAJANJU OKUPACIJE

Osrednje vodilo ameriške administracije pri urejanju odnosov v Iraku oz. na celotnem Bližnjem vzhodu je bil po mnenju Zakarie (2003: 23) teorem, da je edina stvar, ki jo razumejo Arabci, sila. Na tak način naj bi se ZDA tudi lotili okupacije in postkonfliktne obnove države, kar pa je izzvalo množičen upor in gverilsko vojskovanje.

Povsem "vojaški" odgovor na uporniške metode delovanja je bil neprimeren, saj je bistvo gverilskega delovanja prisiliti okupacijsko vojsko, da "militarizira" svojo prisotnost. S povečano prisotnostjo težko oboroženih vojaških enot (bojni tanki, oklepni transporterji itd.), ki se ostro odzivajo na gverilsko delovanje, se domače prebivalstvo odtuji³³ od okupacijske sile, hkrati pa začuti več simpatije do upornikov. Ameriška vojska se je v večini primerov posluževala demonstracije oz. uporabe sile: vojaška letala so še nekaj mesecev po razglasitvi konca večjih vojaških spopadov bombardirala celotna mesta, specialne enote so nasilno izvajale množične neselektivne aretacije po soseskah, kjer naj bi se skrivali uporniki (*ibid.*).

Vojaki bi, če bi želeli vzpostaviti vez s civilnim prebivalstvom, morali izstopiti iz težkih tankov in oklepljenih bojnih vozil in stopiti na ulice, saj je legitimnost okupacije (in pridobitev lokalnega prebivalstva na svojo stran, op. av.) ter sodelovanje nemogoče doseči izza varnega oklepa tanka oz. neprebojnega zidu t.i. Zelene cone. Pri

³² Značilnosti gverilskega načina vojskovanja so: a) gverilci želijo doseči spremembo sedanjega stanja; b) nenaklonjenost t.i. bitki na polju (neposredni konfrontaciji, op. R. Z.); c) hitra prilagodljivost in gibljivost gverilskih enot; d) dobra informiranost o lokalnem dogajanju; e) uporaba pomoči zunanjih sodelavcev; f) visoka morala (Zvacek 2000: 4-5).

³³ Do najvišje stopnje odtujitve prebivalstva naj bi prišlo v t.i. sunitskem trikotniku, kjer so ameriške enote utpele največ izgub, poleg tega pa so uporniki okupacijsko silo uspeli prikazati kot nesposobno (Mazzeti, Whitelaw 2003).

boju proti gverilskemu načinu delovanja upornikov je vzpostavitev politične avtoritete vsaj tako pomembna kot sama vojaška prisotnost (Mazzetti, Whitelaw 2003).

Primerneje bi bilo, da bi se Američani izvajanju okupacije in "debasifikacije" lotili na podoben način kot v Vietnamu, in sicer, da bi namesto naključnega patroljiranja po posameznih mestih vzpostavili skupne manjše ameriško-iraške enote, ki bi bile prisotne v čim večjem številu krajev. Te enote bi nato s svojo prisotnostjo in načrtovanimi akcijami učinkovito zbirale obveščevalne podatke, preprečevale teroristične napade in lovile pobegle pripadnike nekdanjega režima. Ko bi nek kraj "očistile" uporniškega delovanja, bi se skupne enote prestavile v naslednje mesto; v kraju, kjer ni več nevarnosti obsežnih akcij upornikov proti okupacijskim silam, bi ostale le še manjše število vojakov za zagotavljanje *statusa quo* (*ibid.*). Takšna strategija pa zaradi premajhne količine enot na terenu ni bila mogoča.

Ameriške enote, ki so jih ZDA uporabile v postkonfliktni obnovi Iraka, niso bile izurjene in opremljene za izvajanje nalog ohranjanja miru, kot npr. razdeljevanje hrane, vode in oblačil, temveč so bile izurjene predvsem za bojevanje (Duffy, Thompson 2003). Zaradi nerazumevanja omenjenih nalog se je pogosto razvil neprimeren in poniževalen odnos ameriških vojakov do Iračanov, ki je izzval nasproten učinek od želenega: Iračani so ameriške (oz. "koalicijske") vojake začeli dojemati kot zavojevalce, ne pa pospeševalce preobrazbe Iraka v demokratično državo. Vse to je vodilo v začaran krog: ameriški vojaki so postajali vse bolj nezadovoljni s svojimi na novo dodeljenimi nalogami, kar je prispevalo k slabemu odnosu do Iračanov, ti pa so jih začeli dojemati kot okupatorje in zato vse bolj simpatizirati z gverilo.

Ameriški vojaki v Iraku so pogosto blatili in poniževali islam, glavno religijo v Iraku, in njegove privržence (Al-Khabazz 2004), prišlo je do množičnih zlorab zapornikov v bagdaskem zaporu Abu Grajb³⁴ (HRW 2004: 24-6), zato ni nič nenavadnega, da so Iračani metode ameriških vojakov začeli dojemati kot žaljive. To je še dodatno otežilo sodelovanje s prebivalstvom in preobrazbo države.

Zaradi očitne nezmožnosti ameriških vojakov, da vzpostavijo red in mir v Iraku, so strokovnjaki pozivali, naj se na krizno območje napotijo britanski vojaki. Menili so, da imajo britanski vojaki več izkušenj z nasiljem v urbanem okolju, so jih pridobili med

³⁴ Fotografije mučenja iraških zapornikov v zloglasnem Abu Grajbu so pretresle mednarodno javnost in vrgle še dodaten črn madež na ameriške vojake v Iraku. Za škandal je vrh ameriške administracije izvedel že preden so fotografije prišle v javnost, vendar nihče ni predvideval, da bodo sprožile takšne burne reakcije. Ameriški obrambni sekretar Rumsfeld je prevzel odgovornost za dogodke v zaporu, vendar ni odstopil, kar bi po mnenju Rubinove (2004: 287) moral nujno storiti. Posledice primera Abu Grajb na vojno v Iraku je podrobno opisal Seymour Hersh (2004).

več desetletnim spopadanjem z nasiljem na Severnem Irskem (Rubin 2004: 148). Tudi to govori v prid tezi, da je bila ameriška okupacija Iraka poleg napačnih metod in sredstev neuspešna tudi zaradi neprimerne strukture oboroženih sil.

4.8. VLOGA AMERIŠKE ADMINISTRACIJE

Ameriška administracija je v luči oblikovanja demokratičnih institucij in pospešitve demokratičnih procesov v Iraku sodelovala pri gradnji institucionalne infrastrukture. Za postkonfliktno obnovo Iraka so najpomembnejše tri institucije, ki jih je ustanovila oz. v njih sodelovala ameriška administracija: Urad za obnovo in humanitarno pomoč, Začasna civilna uprava in Svet začasne iraške vlade. Na koncu podpoglavja so analizirane tudi bistvene značilnosti ameriške predaje oblasti nazaj Iračanom (začasni iraški vladi), s čimer se je tudi formalnopravno končalo obdobje okupacije.

4.8.1. Urad za obnovo in humanitarno pomoč

Januarja 2003 je ameriško obrambno ministrstvo ustanovilo Urad za obnovo in humanitarno pomoč (*Office for Reconstruction and Humanitarian Assistance*, ORHA), ki naj bi se ukvarjal s postkonfliktno obnovo Iraka (ORHA 2003: 1-2). Urad je vodil upokojeni ameriški general Jay Garner, ki je bil neposredno odgovoren poveljniku CENTCOM-a generalu Tommyju Franksu, ta pa preko vojaške poveljniške linije naprej ameriškem obrambnemu sekretarju (Halperin 2003: 8).

ORHA ni upoštevala svaril Osrednje obveščevalne agencije (*Central Intelligence Agency*, CIA), da lahko pride v Iraku do oboroženega upora, ampak se je osredotočala predvsem na humanitarne razsežnosti postkonfliktna obnove, kot so begunci, lakota, epidemije itd., do česar pa kasneje sploh ni prišlo. Zaradi poudarjanja omenjenih stvari je bilo manj pozornosti posvečene vzpostavitvi učinkovite civilne uprave ter izgradnji političnega sistema (*nation-building*³⁵), ki bi dovoljeval široko participacijo (Corera 2004: 30).

Neučinkovita komunikacija z iraškim prebivalstvom v prvih dneh okupacijskega režima, nezmožnost zaustavitve vsesplošnega ropanja državnih ustanov ter slabo sodelovanje med vojsko in ORHA so bile po mnenju Garnerja ključne napake ZDA (oz. ORHA) v postkonfliktni obnovi (*ibid.*). Delovanje ORHA naj bi bilo v začetku zelo

³⁵ *Nation-building* je po Dobbinsu (2003: 1) definiran kot “/u/poraba oborožene sile po končanem konfliktu za podpora dolgotrajne tranzicije v demokracijo”.

oteženo, saj Urad v prvih dneh po ustanovitvi npr. sploh ni imel elektronske pošte, telefoni niso delovali, niso imeli voznikov, prevajalcev itd. (Stojanov 2003: 4), kar kaže na izredno nepripravljenost ZDA na izvajanje okupacije in postkonfliktne obnove Iraka.

Generalu Garnerju očitajo tudi, da ni razumel vloge ameriške vojske in civilne administracije pri postkonfliktni obnovi, saj je bil vojaški profesionalc in ne civilni strokovnjak, to pa naj bi pripomoglo k odtujitvi iraškega prebivalstva od "koalicijskih" sil (Pickering 2004: 15; Schadlow 2003: 89).

Vlogo ORHA je 12. maja prevzela začasna civilna uprava pod vodstvom Paula Bremerja (Lanier 2004: 1). Garner je po zamenjavi priznal, da je bilo v postkonfliktni obnovi Iraka storjenih mnogo napak. Po njegovih besedah so nekateri vojaški analitiki v Pentagonu že pred napadom na Irak opozarjali na nevarnosti, ki prežijo na ZDA kot okupacijsko silo (Day, Freeman 2003: 300), a jih je ameriška administracija preprosto ignorirala. Garnerju so mesto vodje ORHA ponudili šele slaba dva meseca pred invazijo na Irak, kar pa je premalo časa za izbor ekipe usposobljenih ljudi, razdelavo načrtov ter najpomembneje, uskladitev dela s CENTCOM-om (Corera 2004: 30).

4.8.2. Začasna koalicijska uprava

Začasni koalicijski upravi (*Coalition Provisional Authority, CPA*) – imenovana tudi začasna civilna uprava oz. ameriška civilna uprava – je načeloval Paul Bremer in je formalno nasledila ORHA. CPA je postkonfliktno obnovo Iraka gradila na štirih temeljih: *varnost* (notranja in zunanja, oblikovanje in urjenje iraških oboroženih sil itd.), *nujne servisne dejavnosti* (obnova infrastrukture, zadostna količina hrane, komunikacije, zdravstvo, skrb za okolje, sanitarne razmere itd.), *obnova gospodarstva* in oblikovanje *učinkovitih in demokratičnih mehanizmov vladanja* (CPA 2003: 1-3). Našteti temelji so medsebojno soodvisni, zato jih je treba poskušati zagotoviti vzporedno (Diamond³⁶ 2004: 2).

Bremer je bil za razliko od svojega predhodnika Garnerja odgovoren neposredno ameriškemu obrambnemu ministru oz. predsedniku države (in ne več poveljniku CENTCOM-a). Omenjena sprememba pomeni prehod od vojaškega k civilnemu nadzoru, čeprav je ves nadzor nad obnovo Iraka še vedno ostal skoncentriran v

³⁶ Larry Diamond, eden izmed največjih ameriških strokovnjakov za postkonfliktne obnove držav in strokovnjak za Irak, je bil svetovalec CPA v Bagdadu. Čeprav je bil uslužbenec ameriške administracije, je že od samega začetka nasprotoval vojni v Iraku in bil oster kritik CPA (Marr 2005). Po vrnitvi iz Iraka je izdal knjigo *Squandered Victory: The American Occupation and the Bungled Effort to Bring Democracy to Iraq*, eno izmed najboljših analiz ameriške politike in postkonfliktne obnove Iraka.

obrambnem ministrstvu. Imenovanje Bremerja na Garnerjevo mesto je sprožilo vprašanja o prihodnji (dominantni) vlogi vojske v postkonfliktni obnovi (Halperin 2003: 8-9). Hitro imenovanje novega človeka oz. urada, ki naj bi bil primarno odgovoren za povojno obnovo države, odraža napetosti v izvršni oblasti (med obrambnim in zunanjim ministrstvom), dokazuje pa tudi nedorečenost načrtov pred zasedbo Iraka.

Strokovnjaki očitajo CPA, da je v postkonfliktni obnovi Iraka storila mnogo napak, njihove temeljne očitke pa lahko razdelimo³⁷:

a) **razpustitev iraških oboroženih sil:** ena izmed prvih potez Bremerjevega urada je bila razpustitev vojske. Številni vojaški analitiki (Diamond 2004, Rubin 2004, Žabkar 2004 itd.) menijo, da je bila razpustitev iraških oboroženih sil huda napaka, saj je s tem CPA izgubila možnost, da po eni strani ponovno rekrutira nekaj že izurjenega kadra, po drugi strani pa nekdanjim vojakom omogoči reintegracijo v posadamovski Irak. Oboroženi vojaki nekdanjega režima so po ameriški zasedbi Iraka ostali brez služb in bili zato visoko motivirani za boj proti "koalicijskim" silam; postali so idealna baza za rekrutiranje upornikov (Diamond 2004: 5, Hamre 2003: 3). CPA oz. ameriška vojska nista mogli obvladati velikega števila nezadovoljnih nekdanjih vojakov oz. oboroženih ljudi nasploh, kar se je kazalo v porastu oboroženih milic, npr. Mahdijeva vojska Muktade Al Sadra, Brigade Badr Vrhovnega sveta islamske revolucije v Iraku (*Supreme Council for the Islamic Revolution in Iraq*, SCIRI) ali pa kurdske pešmerge (Marr 2005). Nasprotno kot analitiki pa je Bremer trdil, da je bila razpustitev vojske pravilna odločitev, saj naj bi bila Sadamova vojska zaradi izvajanja brutalne represije nad Iračani doma (pa tudi v sosednjih državah) osovražena, zato naj bi bila razpustitev edina logična poteza (Walt 2004).

b) **slabo pripravljen proces vzpostavitve in urjenja iraških oboroženih sil:** Iračani so neprenehoma zahtevali, da morajo čimprej sami prevzeti nadzor nad razmerami v Iraku, tudi zadeve v zvezi z vojsko in policijo. Želeli so, da ameriški oz. "koalicijski" vojaki po kakem letu dni zapustijo Irak. Urjenje je potekalo prepočasi, v nove oborožene sile se je infiltriralo tudi veliko upornikov, ker je CPA rekrutiranje novih kadrov izvajala prepovršno (Korb 2004). Do marca 2004 je CPA izurila le od 20 do 30 tisoč novih vojakov od skupno predvidenih 200 tisočih. Kakšen mesec dni pred iztekom roka za predajo oblasti Začasni iraški vladi je CPA ugotovila, da urjenje poteka

³⁷ Večina političnih, vojaških, varnostnih idr. analitikov analitikov se problema povojnega Iraka loteva partikularno, to pomeni, da obravnavajo le nekatere napačne poteze CPA, nihče pa se tega problema ni lotil holistično. Ta delitev je poskus sinteze njihovih dognanj.

prepočasi in da novi vojaki ne bodo sposobni zagotavljati varnosti v državi, zato so na pomoč poklicali generalmajorja Petreusa, ki so ga cenili, ker je v Mosulu uspel vzpostaviti zadovoljive varnostno-politično-gospodarske razmere (Rubin 2004: 306-8).

c) **radikalna "debasifikacija"**³⁸: CPA je zastavila proces t.i. "debasifikacije" Iraka preširoko in preradikalno, saj je prepovedala politično participacijo v novi državi vsem osebam, ki so bile članice Huseinove stranke Bas, ne glede na to, ali so bile vpletene v zločine nekdanjega režima. Splošna "debasifikacija" je prizadela tudi pomembne javne ustanove, npr. ministrstvo za zdravstvo, kjer so se znebili priznanih zdravnikov in strokovnega osebja zgolj zato, ker so bili člani Baasa (Rubin 2004: 156). Eden od najostrejših zagovornikov radikalne "debasifikacije" je bil vodja Iraškega narodnega kongresa Ahmed Čalabi³⁹, sicer favorit ZDA za moža številka ena v povojnem Iraku (Walt 2004).

č) **premajhno število (strokovnega) osebja**: začasna civilna uprava svojih velikopoteznih ciljev ni mogla uresničiti tudi zaradi premajhnega števila osebja, saj je CPA v Bagdadu imela na razpolago le kakih tisoč ljudi, kar pa je bilo po mnenju analitikov bistveno premalo za uspešno izpolnitev načrtov ameriške administracije. Poleg tega naj bi bilo Bremerju dejansko na razpolago zgolj kakih 58 odstotkov osebja (torej okrog 600, op. R. Z.), ostali so se ukvarjali z administrativno-tehničnimi dejavnostmi. Večina uslužbencev CPA je bila v Iraku le nekaj mesecev in že ko so se delno spoznali z delom v novem okolju, jim je potekla pogodba in morali so oditi domov. Poleg tega mnogi uslužbenci CPA zaradi nepoznavanja jezika, zgodovine in lokalnih navad niso nikoli zares razumeli iraške družbe, tistih nekaj poznavalcev Iraka, ki jih je bilo v CPA, pa ni bilo vključenih v proces odločanja (Diamond 2004: 3-5). Osebje CPA je bilo zelo omejeno, saj se niso smeli prosto gibati (zunaj t.i. "Zelene cone"⁴⁰, kjer se je nahajal sedež CPA, op. R. Z.) ter komunicirati z Iračani (Pickering *et*

³⁸ "Debasifikacija" (*de-Baathification*) je proces popolne prekinitve dediščine Iraka z režimom Sadama Huseina oz. njegovo stranko Bas.

³⁹ Za Čalabija so 2004. iraške oblasti izdale nalog za aretacijo, ker so ga obtožile blatenja obrambnega ministrstva, domnevnega vohunjenja za Iran in ponarejanja denarja (Walt 2004). Vse to priča o sporni kredibilnosti človeka, ki so mu ZDA namenile vlogo prvega moža Iraka oziroma, kot so večkrat dejali v Pentagonu, "iraškega de Gaulla". V ameriški administraciji so zmotno menili, da bi Čalabi lahko odigral podobno vlogo kot francoski general (in kasnejši predsednik Francije) po drugi svetovni vojni.

⁴⁰ 'Zelena cono' (*Green Zone*) so imenovali tudi 'Smaragdno mesto' (*Emerald City*), saj tudi malo ni spominjala na ostale dele Bagdada: elektrika je bila vedno na voljo, kavarne in restavracije z hitro hrano so bile odprte pozno v noč, alkohol je bil dostopen na vsakem koraku itd. (Chandrasekaran 2004). Način življenja, ki je povsem v neskladju s kulturnimi vzorci družbe oz. celo podcenjujoč, ne more pripomoči k temu, da bi Iračani čutili, da jim okupacijske sile zares želijo pomagati pri gradnji nove države.

al 2004: 15-6). Bili naj bi nekakšni "ujetniki ograje", saj sploh niso zapustili zidov Zelene cone, kaj šele, da bi odpotovali izven Bagdada.

d) **nezmožnost oblikovanja legitimnega predstavniškega telesa:** t.i. Svetčasne iraške vlade (o njegovi vlogi več v nadaljevanju), ki ga je vzpostavila in po svojih željah oblikovala CPA, ni bil učinkovit, saj so bila nasprotja med člani prevelika, mnogi od imenovanih članov pa so bili preveč sporni (npr. Ahmed Čalabi) oz. jih večino časa niti ni bilo v Iraku (Diamond 2004: 3-5).

e) **odtujitev iraškega prebivalstva od CPA:** začasna civilna uprava ni pridobila širše podpore med Iračani, kar je za uspešno postkonfliktno obnovo nujno potrebno. Medsebojna komunikacija med CPA in Iračani je bila nezadostna, zato slednji niso pozitivno sprejeli demokratičnih reform. Mnogi Iračani za obstoj civilne uprave niti niso vedeli, kaj šele, da bi z njo sodelovali (Hamre 2003: 5-7), za kar pa so v veliki meri krivi Američani sami, saj so Iračane pogosto podcenjevali, nasvetov izobražene elite pa niso upoštevali (Šurk 2004). Z Iračani vseh političnih prepričanj bi se bilo treba posvetovati o prihodnosti države ter ugotoviti, kakšen Irak si oni sami želijo. Iračani so se od okupacijskih sil odtujili tudi zato, ker te niso vzpostavile učinkovitih sredstev obveščanja; namesto, da bi ustanovili radijsko / televizijsko mrežo, preko katere bi obveščale Iračane o pomembnih dogodkih, tega niso uspeli storiti. Tako so Iračani dobivali informacije predvsem z iranskih in libanonskih televizijskih postaj, ki so jih pozivale k uporabi proti ameriškemu okupatorju (Rubin 2004: 154, 205). K odtujitvi je prispevala tudi Bremerjeva nepripravljenost na pogovore z iraškimi verskimi dostojanstveniki, npr. z vplivnim šiitskim ajatolo Al Sistanijem (Chandrasekaran 2004); Bremer prav tako pa ni komuniciral s predstavniki civilne družbe, niti ni bil pripravljen iti na ulico in prisluhniti vsakodnevnim težavam ljudi (Rubin 2004: 154).

f) **slabo sodelovanje / odnos med CPA in oboroženimi silami:** uslužbenci CPA so krivili (ameriško) vojsko, da ni zagotovila varnosti za opravljanje postkonfliktno obnove, oborožene sile pa ravno obratno, in sicer, da uslužbenci civilnega sektorja ameriške administracije (CPA, op. R. Z.) niso dovolj hitro obnovili države ter na ta način povečali stopnjo varnosti v Iraku (Chandrasekaran 2004). Namesto da bi se med CPA in ameriško vojsko v okupirani državi vzpostavilo pozitivno sodelovanje, je prihajalo med njima do nasprotij oz. celo do rivalstva. Prve dni po začetku okupacije sodelovanje med CPA in oboroženimi silami niti ni bilo možno, saj Pentagon ni zagotovil niti komunikacijskih sredstev (Rubin 2004: 156).

g) **pomanjkanje spodbud za oblikovanje federalnega sistema:** zaradi etničnih, verskih in sektaških delitev naj bi bila federacija edina primerna oblika bodočega Iraka, saj takšen političen sistem učinkovito deli javna sredstva med posamezne dele države (Dawisha in Dawisha 2003).

h) **počasna demokratizacija srednjega razreda:** režim Sadama Huseina je popolnoma zatrl srednji razred, ki je predpogoj za delovanje civilne družbe in delovanje demokracije. CPA med izvajanjem okupacije ni dala nobenih spodbud za razvoj srednjega razreda, saj ni oblikovala okvirjev za delovanje podjetništva, svobodnega trga, učinkovite administracije itd. (*ibid.*), kar je povečevalo nezadovoljstvo Iračanov zaradi slabih življenjskih razmer. Ob tem je treba dodati, da si večina Iračanov niti ni predstavljala, kaj demokracija sploh pomeni, zato so zavračali vsiljevanje ameriškega tipa demokracije v svoji državi (Rubin 2004: 219).

i) **nejasno določeni cilji:** CPA oz. ameriška administracija Iračanom nikoli ni predstavila načrtov, na kakšen način želijo preoblikovati Irak. Analitiki so opozarjali, da bo zaradi odsotnosti jasnih načrtov, kam pluje Irak pod ameriškim krmilom, prišlo do nezadovoljstva z okupacijskimi enotami, kar se je kasneje izkazalo kot pravilna napoved (Rubin 2004: 161). Nadalje, Bremer in ameriška administracija sta *urbi et orbi* obljubljala volitve⁴¹, vendar o datumu le-teh niso želeli govoriti, kar je pripomoglo k nezadovoljstvu Iračanov (*ibid.* 20).

j) **nepoznavanje družbeno-politične »klime« v Iraku:** ZDA so pozabile na t.i. "šiitski faktor" - šiiti, mednje se šteje okrog 60% iraškega prebivalstva, so bili pod Huseinovim režimom zatrti, s strmoglavljenjem nekdanjega predsednika pa so se jim politični "apetiti" povečali. Ameriška administracija se z njimi ni podrobneje ukvarjala, zato je pozabila na nekatere radikalne verske voditelje, kot npr. Muktada Al Sadr, ki so pozivali na sveto vojno proti "ameriškemu okupatorju". Šiiti so znani po tem, da sledijo svojemu verskemu vodji, zato ni nič nenavadnega, da je do največjih uporov prišlo v revni dvomilijonski, pretežno šiitski bagdadski četrti Sadr, pa tudi v zgodovinskih šiitskih mestih, kot npr. Nadžaf⁴² (Rubin 164-5).

⁴¹ Rubinova (2004: 291) meni, da je ameriška administracija odlagala z volitvami zato, ker se je bala, da ne bo mogla vplivati na njihov izid. Tri petine iraškega prebivalstva je šiitov in bali so se, da se bodo na oblast povzpele konzervativne stranke, ki bi lahko nasprotovale ameriški politiki do Iraka.

⁴² V Nadžafu je po šiitskem verovanju ubit začetnik šiitske veje islam kalif Ali (Rubin 2004: 170), zato je ta kraj poleg Karbale eden izmed najsvetejših krajev šiitskih muslimanov. Verjetno sta bila prav zato Nadžaf in sosednja Kufa središči upora šiitskih milic pod vodstvom Muktade Al Sadra proti ameriški vojski, saj se je Sadrova Mahdijeva milica smatrala kot zaščitnica svetih krajev pred okupatorji.

Upoštevati pa je potrebno tudi nekatere pripombe o pozitivni vlogi CPA (oz. ameriške administracije) pri postkonfliktni obnovi. Nekateri (predvsem ameriški vladi naklonjeni) analitiki trdijo, da se je življenje Iračanov izboljšalo: država je po treh desetletjih tiranije stopila na pot demokracije, vzpostavljati se je začela tržna ekonomija, znižali so davke, liberalizirali politiko tujih investicij, zmanjšali carine (Chandrasekaran 2004), zagotovljeno je bilo delovanje ministrstev, uveljavili so se zakonski finančni in poslovni okvirji, Iračani pa so bili bolj vključeni v politično odločanje (Pickering 2004: 6). Nadzor nad mesti so prevzele novo oblikovane varnostne sile, obnovili so šole, mestni sveti so dobili večjo vlogo, ženske v družbi so postale bolj enakovredne kot v času Sadamovega režima (Hamre 2003: 1-2).

Delni sklep o vlogi CPA v Iraku je, da je sicer storila nekaj pozitivnih korakov pri obnovi uničene države, vendar napake pretehtajo nad dobrimi potezami. Zavedati pa se moramo, da za večino napak ni bila sama kriva, saj jo je vzpostavila (in slabo pripravila in opremila) ameriška administracija.

4.8.3. Svet začasne iraške vlade

25-članski Svet začasne iraške vlade (*Iraqi Governing Council*, ICG) je ameriški civilni upravitelj Bremer ustanovil 13. julija 2003. Vanj je imenoval predstavnike različnih verskih in etničnih skupin: več kot polovico mest so zasedali večinski iraški šiiti (trinajst sedežev), sledili so iraški suniti in Kurdi (vsaka skupina po pet sedežev), vsak po eno mesto pa sta imela tudi predstavnik iraških kristjanov in turkmenske skupnosti. Bremerju je mednarodna skupnost očitala, da je ICG "skrpal" predvsem zato, da bi utišal ostre kritike zaradi kaotičnega položaja v postsadamovem Iraku (Pudgar 2003: 4) in kritike, da Iračani pri obnovi svoje države nimajo nobene besede.

CPA je imela v razmerju do ICG veliko moč, saj je lahko zoper vsakršno odločitev ICG uporabila veto, zato o avtonomnosti odločitev in suverenosti Sveta ne moremo govoriti (Clover 2003: 3). Svet, ki naj bi do volitev predstavljal prehodno iraško vlado, pa poleg mednarodne skupnosti tudi za 25 milijonov Iračanov ni bil legitimen, saj naj bi ga sestavili po navodilih iz Washingtona. Tedanji posebni odposlanec generalnega sekretarja ZN za Irak Sergio Vieira de Mello je ICG označil kot "široko predstavniško telo, ki pa ima osnovno pomanjkljivost – niso ga izvolili iraški volivci." (*ibid.*).

Dodatno nelegitimnost omenjenega telesa je predstavljalo sporno imenovanje oseb v Svet; v njem so sodelovali tudi ljudje, ki so v času Sadamove diktature bivali v

tujini (npr. proameriški voditelj Iraškega nacionalnega kongresa Ahmed Čalabi), sporno pa je bilo tudi imenovanje voditeljev obeh največjih kurdskih milic, Džalala Talabanija na čelo Domoljubne zveze Kurdistan in Masuda Barzanija za voditelja Kurdske demokratske stranke (Clover 2003: 3, Pudgar 2003: 4).

Neučinkovitost ICG-ja se je pokazala že kmalu po ustanovitvi, saj so bili neizvoljeni predstavniki obremenjeni z notranjimi razprtijami. Paraliza Sveta zaradi nesoglasij je ameriški strani po eni strani koristila, saj je tako lažje uveljavljala svoje interese, po drugi strani pa škodila, saj imenovanega Sveta niso mogli razglašati kot legitimnega predstavnika prebivalstva (Pudgar 2003: 4). Poleg tega je v Svetu potekala ostra polemika med že omenjenim Čalabijem ter vodjo SCIRI-ja Abdelom Azizom al-Hakimom o tem, ali so ameriški vojaki osvoboditelji⁴³ (to tezo je zagovarjal ZDA naklonjeni Čalabi) ali okupatorji (z al-Hakimovo tezo se je strinjalo tudi veliko ostalih šiitskih verskih dostojanstvenikov) (Clover 2003: 3).

28. junija 2004, ko je CPA suverenost prenesla na Začasno iraško vlado, je bil ICG ukinjen. Nekateri člani sveta so dobili druge zadolžitve oz. so se vrnili na stara delovna mesta, velika večina pa je še naprej sodelovala v oblikovanju političnih procesov (GlobalSecurity 2004).

Analiza je pokazala, da lahko ameriško vzpostavitev začasnega vladnega sveta v Iraku označimo kot pozitivno predvsem, kar se tiče vzpostavljanja demokratičnih predstavniških norm oz. zastopanost. Ob tem pa ne moremo zaobiti dejstva, da je Svet po svoji volji oblikovala prav CPA, ki je vanj imenovala le tiste ljudi, ki jih je sama želela. Poleg tega je imela CPA pravico do veta na vsakršno odločitev ICG-ja, kar je onemogočalo avtonomijo "demokratičnega telesa". To so glavni razlogi, zaradi katerih so Iranci svet začeli dojemati kot nelegitimen, kar je bila slaba popotnica pri vzpostavljanju demokratičnega Iraka.

4.8.4. Predaja oblasti Začasni iraški vladi

Ameriška administracija je že od vzpostavitve okupacijskega režima obljubljala, da bo predala suverenost nazaj Irčanom takoj, ko bo to možno, vendar o natančnem

⁴³ Zanimivo raziskavo o naklonjenosti Irčanov ameriški "osvoboditvi" je v Iraku dober mesec po koncu prvega meseca okupacije opravila avtorica ene izmed najboljših knjig postkonfliktne upravljanju Iraka *Willful Blindness* Trudy Rubin. Rubinova (2004: 152-4) trdi, da je bila prepričljiva večina Irčanov (še posebej šiiti in Kurdi) zadovoljna z odstranitvijo Sadama Huseina, vendar tega po njenem mnenju ne gre enačiti s tem, da so zadovoljni z ameriško "osvoboditvijo" in upravljanjem države.

datumu sprva niso želeli govoriti. Novembra 2003 je ameriški predsednik Bush sporočil, da se bo to zgodilo 1. julija.

Zanimivo ob vsem tem je, da Američani sploh niso vedeli, komu bodo takrat sploh predali oblast⁴⁴. V CPA so še pred koncem junija 2004 želeli ustanoviti vladno telo, v katerega bi bili imenovani iraški predstavniki, ameriški uradniki pa bi lahko na vsako odločitev novega telesa dali veto (s tem bi postal podoben ICG-ju, op. R. Z.). S tem se ni strinjal vodja iraških šiitov ajatola Al Sistani, saj se mu je zdelo nujno, da mora biti nova vlada izvoljena, ne pa imenovana (Rubin 2004: 279).

Bremer je zato v Irak povabil posebnega odposlanca ZN Lakhdarja Brahimija, ki je predlagal ukinitve ICG-ja in imenovanje začasne vlade, v kateri bi bili ugledni Iračani, njihova glavna naloga pa bi bila priprava splošnih volitev najkasneje do januarja 2005. Po njegovem mnenju je bila to edina možnost, da se vzpostavi legitimnost iraškega političnega sistema (*ibid.*).

Civilni upravitelj Paul Bremer je 28. junija 2004, dva dni pred iztekom roka, predal suverenost imenovani začasni iraški vladi; CPA se je s tem ukinita, takisto ICG. Začasno vlado je vodil premier Ijad Alavi, začasni iraški predsednik pa je postal Gazi Al Javer, ki mu je pripadla predvsem protokolarna vloga. Naloga nove vlade je bila priprava splošnih parlamentarnih volitev do leta 2005 (CNN Online 2004).

Bennis (2004) meni, da je predaja oblasti bolj »kozmetične« narave, saj je ameriška vojska še naprej izvajala vojaške operacije brez vednosti začasne vlade, ZDA pa s predajo oblasti niso imele nič manjšega vpliva na iraško politiko kot prej. Ameriške in "koalicijske" enote so *de facto* še naprej bile okupacijska sila v Iraku, *de iure* pa ne več – to pa je tudi kronološko zadnja časovna točka analize te diplomatske naloge, kot je že bilo pojasnjeno v uvodu.

4.9. UPOŠTEVANJE MEDNARODNEGA HUMANITARNEGA PRAVA V IRAKU S STRANI OKUPACIJSKIH SIL

Silovit odpor iraških upornikov in posledično katastrofalne varnostne razmere so postavile "koalicijske" enote v nezavidljiv položaj, toda problematična situacija jih kljub temu ni odvezala od dolžnosti, ki jih mednarodno (humanitarno) pravo nalaga okupacijskim silam. Če bi okupacijske sile, predvsem ZDA, dosledneje upoštevale

⁴⁴ Nek novinar je na tiskovni konferenci Georga Busha vprašal, komu bodo ZDA predale oblast do konca junija 2003. Bush je odgovoril, da tega sicer še ne vedo, vendar naj bi bil odgovor na to vprašanje znan "prav kmalu" (Rubin 2004: 278). Ameriški predsednik je te besede izrekel manj kot tri mesece pred dejansko predajo oblasti, kar dokazuje precejšnjo nepripravljenost na postkonfliktno obnovo.

določila mednarodnopravnega reda o izvajanju okupacije, bi bila ta najverjetneje uspešnejša, postkonfliktna obnova pa hitrejša, vendar so to bolj domneve, ki presegajo domet tega diplomskega dela.

Za razlago tega, kako so ameriške ("koalicijske") enote v Iraku upoštevale / kršile mednarodno (humanitarno) pravo, bom uporabil dva osrednja vira⁴⁵ (pogodbi) mednarodnega humanitarnega prava, ki pravno urejmeta okupacijo oz. okupacijski režim: 2. haaško konvencijo⁴⁶ iz l. 1907 (o pravilih in običajih vojskovanja na kopnem) in 4. ženevsko konvencijo iz l. 1949 (o zaščiti civilistov med vojno). Oba dokumenta sta za ZDA pravno zavezujoča, obenem pa jih, tako kot druge države v mednarodni skupnosti, zavezuje. tudi mednarodno obče običajno pravo.

Po določilih mednarodnega humanitarnega prava naj bi življenje na okupiranem ozemlju potekalo, kakor normalno je mogoče. Dolžnosti okupacijskih sil je moč strniti v idejo "omogočiti življenje pod okupacijsko oblastjo / silo tako, da nihče ni prizadet zaradi njihove prisotnosti". Ko dejansko oblast pridobijo zasedbene enote, postanejo odgovorne za javni red in mir, varnost ter dobrobit na okupiranem ozemlju (IHL Research Initiative 2003). Okupacijske enote v Iraku so te naloge očitno izvajale le do določene mere: vsesplošno ropanje bolnišnic, muzejev in drugih ustanov, popolno brezvladje, nastalo po padcu Sadamovega režima, kakor tudi napadi na humanitarne (Rdeči križ) in mednarodne organizacije (sedež OZN-a v Bagdadu) ter na iraške civiliste, po mnenju Pezdirca (2003: 7) kažejo, "d/a okoli 150 tisoč pripadnikov "koalicijskih" enot in 50 tisoč iraških policistov pod ameriškim vodstvom te dolžnosti ne zmore izpolniti."

Dolžnosti okupacijskih sil po mednarodnem humanitarnem pravu, ki so v Iraku problematične oz. se ne izvajajo, kot bi se morale, sem razdelil v štiri večje skupine – na tiste, ki zadevajo: a) *notranjo varnost, vzdrževanje vladavine zakona ter javno dobrobit*, b) *pravosodje in administrativne zadeve*; c) *lastnino in naravne vire* in d) *uporabo orožja in sredstev / načinov*.

⁴⁵ Virov, ki mednarodnopravno urejujejo okupacijo, je sicer še mnogo več, a sem izbral le najbolj osnovna.

⁴⁶ Določila haaških konvencij (1907) po mnenju Nuremberškega sodišča za vojne zločine in Poročila Generalnega sekretarja OZN-a (1993) odsevata obče običajno mednarodno pravo, zato so pravno zavezujoča za vse države mednarodne skupnosti (Schmitt 2003: 1).

4.9.1. Notranja varnost, vzdrževanje vladavine zakona in javna dobrobit

"Koalicijske" enote so odgovorne, da uporabijo vsa sredstva za zagotovitev in povrnitev javnega reda in splošne varnosti, kot je to določeno v 2. haški konvenciji (1907: čl. 43). Čeprav "koalicijske" sile niso odgovorne za vsakršno ropanje, ki se zgodi na ozemlju pod njihovim nadzorom, si morajo dejansko prizadevati, da ga preprečijo. Trditev, da "koalicijske" enote v Iraku niso bile dovolj izurjene, da bi vzpostavile varnost, ne more biti zadostno opravičilo, saj bi se vrh ameriške administracije moral učinkoviteje pripraviti na dolgotrajen proces preobrazbe Iraka iz totalitarne države v demokracijo.

"Koalicijske" enote v Iraku bi morale poskrbeti tudi za zagotovitev zdravstvene oskrbe in ter sanitarne zadeve, je zapisano v 4. ženevski konvenciji (1949: čl. 56), kakor tudi za oskrbo s hrano ter zdravstveno nego (1949: čl. 55). S pridržanimi civilisti mora okupacijska sila ves čas ravnati humano (*ibid.*: čl. 27), če se jih zaslišuje, ne smejo biti izpostavljeni nikakršni fizični oz. psihični prisili (*ibid.*: čl. 31). Ženske morajo biti še posebej zaščitene pred posilstvom oz. pred drugimi oblikami nedostojnih dejanj zoper njih (*ibid.*: čl. 27).

Poročila iz Iraka prikazujejo drugačno sliko, kot jo zapoveduje mednarodno humanitarno pravo. Nevladna organizacija Human Rights Watch poroča (HRW 2003a: 1), da britanske sile več kot teden dni po vkorakanju v drugo največje iraško mesto Basro sploh niso vzpostavile minimalnih varnostnih pogojev, ker ameriške in britanske oblasti pred napadom na Irak sploh niso načrtovale oz. zagotovile dovolj velikega števila primernih pripadnikov oboroženih sil za to, po mednarodnem pravu obvezujočo nalogo. ZDA in Velika Britanija so se na številne obtožbe odzivale s trditvami, da pač nimajo dovolj vojakov za izvajanje vseh pomembnih nalog postkonfliktne obnove hkrati, HRW (*ibid.*) pa trdi, da vzpostavitev varnosti preprosto niso uvrstile na prednostni seznam nalog.

Bagdad, Basro in druga večja mesta je med okupacijo pretresal organiziran kriminal, vrstili so se napadi na različne cilje, celo na bolnišnice, ki so vsakodnevno sprejemale več deset ranjencev. Zaradi takih razmer se ženske niso upale vrniti na delovna mesta, otroci pa ne v šole, ker so ulice obvladovali kriminalci. Pogosto je prihajalo do streljanja med lastniki trgovin in roparji, ki so tudi ob belem dnevu napadali trgovine (*ibid.*). Takšna slika Iračanov ni mogla prepričati, da je "koalicijskim"

silam mar za varnost⁴⁷, kaj šele poznavalcev mednarodnega humanitarnega prava, sklicujoče se na določila ženevskih konvencij.

Med zračnimi napadi na Tal Afar, Samaro in Faludžo septembra in oktobra 2004 (torej med izvajanjem okupacije, op. R. Z.) so prebivalci teh mest sporočali, da jim je ameriška vojska za več dni zaprla vodo, na nekaterih območjih pa prekinila dobavo elektrike, kar so potrdili tudi novinarji uglednih časopisov (*The Independent*, *The Washington Post*), katarske televizije *Al Džazira* in uslužbenci Rdečega križa, ki so v nekatera mesta dovažali pitno vodo. Prizadetih je bilo kar 750 tisoč prebivalcev. V ZDA so hitro našli opravičilo za tako, po mednarodnem pravu sporno početje: urednik *Jane's Defense Weekly*-ja Ian Kemp (v O'Huiginn 2004: 2) je zapisal, da so ameriški vojaki to storili zato, da bi se s tako potezo (izčrpavanja, op. R. Z.) uporniki v teh mestih prej zlomili. Profesor na montereyški *U.S. Naval Postgraduate School* pa je menil (*ibid.*), da zaprtje vodnih virov ni nič posebej spornega, saj so bili civilisti v teh mestih posvarjeni, da bo prišlo do napada in da so imeli možnost zapustiti mesto⁴⁸. Ti argumenti so v popolnem nasprotju s prej omenjenimi določili 4. ženevske konvencije.

Vojaški poveljniki na kriznem območju bi morali preprečiti grobo kratenje človekovih pravic prebivalcev okupirane države, dokler ameriške (in britanske) vojake sile ne bi zamenjale (dovolj izurjene) iraške varnostne sile (HRW 2003b: 1). Očitno je, da ZDA (in Velika Britanija) v Iraku niso izpolnile enega izmed temeljnih določil mednarodnega humanitarnega prava, ki ga okupacijski sili nalagajo ženevske konvencije, t.j., da zagotovi varnost, vladavino zakona in javni red na ozemlju pod njeno jurisdikcijo.

4.9.2. Pravosodje in administrativne zadeve

Okupacijska sila ob zasedbi države na novo določi pravni red in oblikuje tako administracijo, za katero smatra, da bo koristila okupirani državi in njej sami, vendar ob tem ni povsem svobodna, saj določene zadeve regulira mednarodno (humanitarno) pravo.

Kazenski in civilni zakoni okupiranega območja morajo ostati v veljavi oz. se še naprej izvajati (2. haaška konvencija (1907: čl. 43) in 4. ženevska konvencija (1949: čl.

⁴⁷ O resnično slabih varnostnih razmerah govori tudi dejstvo, da so Irčani pozivali pobegle osovražene in brutalne policiste nekdanjega režima, naj se vrnejo na ulice in skušajo zagotoviti varnost (IHT 2003a: 2).

⁴⁸ Nihče pa ne razpravlja o tem, da je bilo v teh mestih precej starih in nemočnih ljudi, ki niso mogli zapustiti mesta, ter da je to v popolnem nasprotju s političnimi, humanitarnimi, pravnimi (in nenazadnje etičnimi, op. R. Z.) vidiki (O'Huiginn 2003: 2).

64), pristojnosti bi morala ohraniti tudi lokalna sodišča. Če slednje ni možno, lahko okupacijska sila ustanovi tribunale oz. svoja sodišča, ki sicer nimajo retroaktivne pristojnosti (ne morejo soditi za nazaj po novih zakonih), razen v primeru zločinov proti človečnosti, genocida in vojnih zločinov (Schmitt 2003: 3). Dovoljene pa so razveljavitve sprememb ali določb, ki nasprotujejo mednarodnim pravnim standardom ali pomenijo nevarnost za okupacijske enote (Pezdirc 2003: 7).

Okupacijske enote lahko civiliste pridržijo izključno v procesu čakanja na sodni postopek ali pa zaradi varnostnih razlogov, pri čemer ima pridržani možnost pritožbe (4. ženevska konvencija (1949: čl. 78)), kar je bilo v Iraku prej izjema kot pravilo. Če civilist povzroči sovražno dejanje, je lahko kaznovan po zakonodaji, ki jo je vpeljala okupacijska oblast, a kljub temu ne izgubi statusa civilne osebe (4. ženevska konvencija (1949: čl. 5)). Civilist v nobenem primeru ne sme biti deportiran⁴⁹ izven okupiranega teritorija (4. ženevska konvencija (1949: čl. 49)) (IHL Research Initiative 2004).

4.9.3. Lastnina in naravni viri

Pred ameriškim napadom na Irak je bilo večkrat slišano, da je glavni namen ZDA, da si zagotovijo nemoten dostop do države z drugimi največjimi zalogami nafte na svetu. Tema te diplomatske naloge, kot je bilo zapisano že v uvodu, ni govoriti o vzrokih oz. legalnosti napada na Irak, je pa zato smotno preveriti, kako so "koalicijske" sile spoštovale mednarodno humanitarno pravo na področju lastnine in naravnih virov.

Okupacijske sile naravnih virov, ki so bili v primeru Iraka v državni lasti, ne bi smele izkoriščati za lasten dobiček, lahko pa z njihovo prodajo krijejo stroške upravljanja ozemlja (Pezdirc 2003: 7) oz. kakor menijo nekateri, da se z dobički od prodaje nafte poleg potreb lokalnega prebivalstva krijejo tudi stroški vojaške okupacije (2. haaška konvencija (1907: čl. 49)) (IHL Research Initiative 2004).

Osebna lastnina je lahko uničena le v primeru, da je to neizogibno za končni uspeh vojaške operacije (4. ženevska konvencija (1949: čl. 53) oz. je lahko zaplenjena le pod pogoji, ki jih določajo lokalni zakoni (2. haaška konvencija (1907: čl. 46)). Vlada, ki je pred začetkom okupacije nadzorovala ozemlje, po vzpostavitvi okupacije ne upravlja več z družbeno lastnino (4. ženevska konvencija (1949: čl. 56)) – ta pooblastila se prenesejo na okupacijske sile, vendar v skladu s pravili, ki določajo uživanje / uporabo lastnine.

⁴⁹ O deportacijah iz Iraka za razliko od Afganistana ni bilo dosti poročil.

V primeru okupacije Iraka sicer ni šlo neposredno za odtujitev oz. izkoriščanje iraških naravnih virov za potrebe ZDA, so pa na dan prišle afere, kot je npr. Halliburton⁵⁰, kjer se je izkazalo, da so prav ameriška podjetja (in to tista, ki so bila naklonjena administraciji!) dobila večino naftnih poslov, koncesij za upravljanje ipd. (Pleming 2005), kar je seveda mednarodnopravno sporno.

4.9.4. Uporaba orožja in sredstev / načinov

Vojaška letala ZDA in Velike Britanije sicer niso napadala neposredno civilistov v naseljih, vprašljivo pa je, kam uvrstiti napade na t.i. cilje dvojnega pomena – tiste objekte, ki se uporabljajo tako v civilne kot tudi vojaške namene (električna napeljava, daljnovodi, elektrarne, objekti sredstev množičnega obveščanja, telekomunikacijski sistemi ipd.). Pri Human Rights Watchu (HRW 2003d: 1) menijo, da gre za kršenje več določil mednarodnega prava, saj je zaradi teh napadov ne le med vojno, ampak tudi med okupacijo, civilno prebivalstvo neposredno trpelo, to pa je v nasprotju s 4. ženevsko konvencijo (1949: čl. 32).

Kljub siceršnji uporabi t.i. inteligentnega orožja so ameriški bombniki na iraška mesta odrgli večje število kasetnih bomb, ki so splošno znane po tem, da povzročijo veliko škode in žrtev med civilisti. Z njimi je praktično nemogoče natančno zadeti cilj, saj se razpršijo in delujejo po območju širokega obsega. ZDA so po poročanju Human Rights Watcha (HRW 2003d: 9) na iraške cilje odrgle preko 1200 kasetnih bomb; o uporabi tega tipa orožja so poročali tudi po uradnem koncu večjih oboroženih spopadov, torej med izvajanjem okupacije. Problematičnost kasetnih bomb je tudi v tem, da po eksploziji ostane veliko neeksploziranih delcev, ki so lahko smrtonosni tudi nekaj let po koncu vojne. Ženevske konvencije o uporabi tega orožja neposredno sicer ne govorijo⁵¹, lahko pa to vrsto orožja razumemo v duhu 4. ženevske konvencije (čl. 88), ki pravi, da mora okupacijska sila zagotoviti varnost (oz. primerna zatočišča) ogroženim prebivalcem v primeru zračnih napadov in drugih nevarnosti.

Okupacijske sile morajo spoštovati verske in kulturne specifike okupirane države (4. ženevska konvencija (1949: čl. 27, čl. 38...), kar pa bi za primer Iraka težko trdili, da se je zgodilo. Iz te države so pogosto prihajala poročila o vpadih v mošeje,

⁵⁰ Na čelu podjetja Halliburton je bil tudi ameriški podpredsednik Dick Cheney. Ko je leta 2000 ob boku predsednika Georga Busha stopil v predsedniško tekmo, je podjetje zapustil (Pleming 2005).

⁵¹ 1. protokol k ženevskim konvencijam (1977) med drugim prepoveduje uporabo načina boja oz. sredstva v boju (orožja, op. R. Z.), ki ne more biti uporabljeno proti točno določenemu cilju (HRW 2003d: 12). Kasetne bombe v to kategorijo nedvomno spadajo, vendar pa ZDA niso podpisnice tega protokola.

aretacijah verskih dostojanstvenikov in poniževanju vernikov (Dominick 2004: 1). Ob tem pa moramo dodati, da se morajo verski vodje po mednarodnem pravu vzdržati hujskanja vernikov k (oboroženemu) upor, kar se je dogajalo v primeru šiitskega dostojanstvenika Muktade Al Sadra. Ta je svoje privrženice pozival, naj se pridružijo njegovi, t.i. Mahdijevi vojski in se z vsemi sredstvi zoperstavijo okupatorju (BBC Online 2004b).

Najbolj pa bo mednarodni javnosti v zvezi s kršenjem mednarodnega prava v Iraku v spominu verjetno ostalo razkritje škandala v zaporih Abu Grajb, ki je pretreslo svet med izvajanjem okupacije. Fotografije, na katerih ameriški vojaki mučijo iraške ujetnike, so po svetu sprožile val ogorčenja in protestov, mednarodni pravniki pa so se medtem spraševali o legalnosti, legitimnosti in etičnosti takega početja. Ameriška vlada je nečednosti svojih vojakov ostro obsodila in sprožila preiskavo, žrtvam in svojcem pa se opravičila. Zaradi škandala je ameriški obrambni sekretar Donald Rumsfeld ponudil odstop, vendar ga predsednik Bush ni sprejel. Čeprav so v ZDA skušali početje opravičiti tako, češ da gre le za posamezne vojake, predvsem iz revnih slojev ter da ameriška vojska na splošno ni takšna, naj bi za te "metode" vedeli oz. jih celo odobrili visoki častniki, med njimi celo poveljnik ameriških sil v Iraku general Ricardo Sanchez⁵² (BBC Online 2004a). V primeru Abu Grajba je bilo nedvoumno ostro kršenih več členov 4. ženevske konvencije (1949: čl. 3, čl. 42, čl. 147...).

V tem poglavju so bile opredeljene glavne poteze (negativne in pozitivne) ameriške administracije pri okupaciji Iraka po 2. Zalivski vojni oz. splošna politika ZDA do te arabske države v letih 2003-04. Vsi analitiki pa vendarle ne menijo, da ameriška vojska izvaja okupacijo Iraka na neprimeren način, kar delno spodbija hipotezo diplomatskega dela. Kljub dejstvu, da je bil Irak od začetka vojne (marec 2003) do predaje oblasti začasni iraški vladi (in še dosti časa po tem) varnostno nestabilna država, nekateri avtorji (npr. Dowd 2003: 47-8) vztrajajo, da so ZDA opravljale nalogo stabilizacije Iraka dobro in da bo šele čas pokazal, kako uspešna je okupacija dejansko bila. "Zgodovina, ne pa vsakodnevne agencijske vesti, bo odgovorila na vprašanje, če so ZDA resnično izgubile vojno v Iraku,"⁵³ meni Weiss (2004: 3). S tem mnenjem se posredno strinja tudi Edelstein (2004: 89), ki zapiše, da je okupacija Iraka še trajala

⁵² General Sanchez naj bi poveljnici zapora Abu Grajb brigadirki Karpinskijevi celo dejal, da so iraški zaporniki kot psi in da si zato zaslužijo, da se z njimi ravna kot s psi (BBC Online 2004a).

⁵³ Weiss (2004: 3) navaja, da je tudi kitajski premier Ču Enlaj v sedemdesetih letih 20. stoletja, ko so ga povprašali o pomenu francoske buržoazne revolucije l. 1789, odgovoril: "Preuranjeno je še soditi o tem".

nekaj časa po predaji oblasti in da je zato ne more označiti kot uspešno oz. neuspešno. Iračani morajo biti pripravljeni plačati ceno⁵⁴ stabilizacije Iraka ter raje nekaj let potrpeti na bojišču, kot pa za vedno obtičati v mučilnici Sadamove države, zapiše Dowd (2004: 51). Dodajmo navedenemu tudi elemente uvajanja demokracije (vlada, svobodne volitve, enakost pred zakonom itd), ki jih je promovirala in (dokaj uspešno) vpeljala ameriška civilna uprava. Kljub temu pa ugrabitve tujih državljanov, napadi na vojaške in civilne cilje po Iraku, razrast kriminala itd. med izvajanjem okupacije ne govorijo v prid optimističnim pogledom⁵⁵, da Irak stopa v smeri varnostno stabilne države.

⁵⁴ "Cena" stabilizacije Iraka vsebuje gverilske in samomorilske napade, Mogadišu podobne strelske obračune, poskuse atentatov na vladne uradnike, vmešavanje tujih držav (Dowd 2003: 51).

⁵⁵ Preoptimistično je varnostno-politične razmere v Iraku tri mesece po padcu Sadamovega režima - ocenilo tudi poročilo *Iraq's Post-Conflict Reconstruction*, ki so ga pripravili strokovnjaki po naročilu ameriškega obrambnega ministrstva (Hamre 2003).

5. VPLIV STRUKTURE AMERIŠKIH OBOROŽENIH SIL NA IZVAJANJE OKUPACIJE IRAKA

V petem poglavju je analizirano, kakšna je vloga strukture ameriških oboroženih sil pri okupaciji Iraka, saj je to druga hipoteza diplomskega dela. Kot smo ugotovili v prejšnjih poglavjih, je bojno delovanje upornikov nepredvidljivo in specifično, zato bi morale "koalicijske" sile svoje delovanje prilagoditi razmeram na terenu. To poglavje torej sledi tej logiki, saj se v prvem podpoglavju ukvarja s predhodno pripravo ameriške administracije (oz. vojske) na izvajanje okupacije in postkonfliktno obnovo, sledita ocena količine (gostote) in strukture ameriških oboroženih sil v Iraku, saj ta dva faktorja bistveno vplivata na način izvajanja okupacije. Tretje podpoglavje se ukvarja s splošno problematiko strukture ameriške vojske, četrto pa natančneje z vplivom strukture ameriških oboroženih sil na okupacijo Iraka. V petem podpoglavju so v grobem predstavljeni načrti za spremembo strukture ameriških oboroženih sil.

5.1. NAČRTOVANJE OBOROŽENIH SIL ZA OKUPACIJO IRAKA

Pred začetkom vojaškega napada mora država napadalka glede na nasprotnika in doktrino bojevanja oceniti količino in tip oboroženih sil (zvrsti in rodove), ki jih bo rabila za na terenu. Način bojevanja in vrsta oboroženih sil države napadalke se mora oblikovati / prilagoditi napadeni državi, odvisna pa je od številnih dejavnikov⁵⁶ tako v državi napadalki kot tudi napadeni državi.

Pri načrtovanju strukture uporabljenih oboroženih sil je, tako kot v drugih hierarhičnih organizacijah, pomembno sodelovanje med vsemi akterji v procesu, saj vsak izmed segmentov politično-obrambno-vojaškega sistema najboljše pozna razmere, za katere je odgovoren. To je še posebej pomembno v 21. stoletju, ko so vojaške operacije izjemno kompleksne in zahtevne (McKearney 2000: 2).

Vojaški strokovnjaki (npr. Edelstein 2004) so že pred samim napadom svarili Washington, da bodo za okupacijo potrebovali veliko več vojakov, kot so predvidevali v političnih krogih⁵⁷, vendar politično vodstvo opozoril strokovnjakov ni upoštevalo. Tedanji načelnik Skupnega poveljstva ameriških oboroženih sil general Eric Shinseki je 25. februarja 2003 v ameriškem kongresu dejal, da bodo ZDA v Iraku potrebovale nekaj sto tisoč vojakov, če želijo uspešno uresničiti zastavljeno nalogo (Diamond 2004:

⁵⁶ Temeljni dejavniki so: človeški, materialno-tehnični in časovni (Žabkar 2003: 142-52).

⁵⁷ T.i. "Powellova doktrina" (po takratnem ameriškem državnem sekretarju Colinu Powellu, op. R. Z.) predvideva hitro in suvereno zmago nad nasprotnikom z uporabo številčne in dobro opremljene vojske (Clark 2001: 450).

1). Ameriški predsednik in član njegove administracije so tako visoko številko zavrnili in v Irak napotili okrog 140 tisoč vojakov. Obrambni sekretar Donald Rumsfeld je npr. dejal, da "s/e mu ne zdi logično, da bi po končanem konfliktu rabili takšno količino sil, kot so jih rabili, da so zmagali vojno." (Edelstein 2004: 49).

Nedorečenost načrtov postkonfliktnega upravljanja Iraka in odsotnost konsenza v ZDA med politično in strokovno javnostjo o številu oboroženih sil v Iraku je, kot se je izkazalo med okupacijo Iraka, slabo vplivala na preobrazbo Iraka v demokratično državo, kar si je kot temeljni cilj zadala ameriška administracija.

5.2. PRIMERNO ŠTEVILO VOJAKOV ZA IZVAJANJE OKUPACIJE IN POSTKONFLIKTNE OBNOVE

Ocene količine "koalicijskih" vojakov v Iraku se razlikujejo, za potrebe diplomske naloge pa se bomo oprli na *Military Balance 2003-04*, ki navaja, da je bilo v Iraku v času izvajanja operacije "Iraška svoboda" in okupacije nameščenih 146.400 vojakov, od tega 133.300 kopenske vojske, 550 pripadnikov ameriških letalskih enot, 1.550 pripadnikov mornarice in 8.600 iz marinskega korpusa. Število specialnih enot je bilo okrog 2.400 (International Institute for Strategic Studies 2003: 26-7).

Uspešno izvajanje okupacije oz. postkonfliktne obnove države naj bi zahtevalo okrog 2 odstotka vojakov okupacijske sile od celotne populacije oz. z drugimi besedami, na vsakih 50 prebivalcev bi morala okupacijska sila namestiti minimalno enega svojega vojaka, če bi želela uspešno izvesti okupacijo (Žabkar 2003).

Vojaški strokovnjaki ocenjujejo, da je okrog 146 tisoč "koalicijskih" vojakov, kolikor jih je bilo v Iraku med izvajanjem okupacije, premalo za uspešno spopadanje z varnostnimi izzivi (Duffy, Thompson 2003; Diamond 2004). Po podatkih *CIA World Factbook* (2004) je v Iraku julija 2004 živel dobrih 25 milijonov prebivalcev, kar pomeni, da bi ZDA in "koalicijske" sile, če bi želele upoštevati nenapisano pravilo za izvajanje okupacije (t.j. enega vojaka na 50 prebivalcev) morale namestiti v državi okrog pol milijona vojakov.

Če primerjamo število vojakov Nata v Bosni na prebivalca ter skušamo to številko prenesti na primer Iraka, bi morale ZDA ter njene zaveznice v Irak poslati okrog pol milijona svojih vojakov, poslali pa so jih manj kot tretjino tega. Častniki in vojaki na terenu so se stalno pritoževali, da zaradi premajhnega števila vojakov in neustrezne opreme ne morejo zagotoviti zadovoljivih varnostnih razmer. Njihove pritožbe so po besedah uglednega analitika, ki je delal za CPA, morale ostati znotraj

ameriške vojske, saj vojaki svojih potreb in pogledov niso smeli izražati javno, saj bi to lahko omajalo kohezivnost vojske (Duffy, Thompson 2003).

Po mnenju Diamonda (2004: 1) bi morale "koalicijske" sile v Irak poslati dvakrat večje število vojakov, kot so jih (torej okrog 300 tisoč), da bi bile zagotovljene ustrezne varnostne razmere in vzpostavljeni predpogoji za gradnjo demokracije v Iraku. Kot vidimo, se Diamondova ocena približuje deležu enega vojaka na petdeset prebivalcev okupirane države.

Ugotovimo torej lahko, da se ameriška administracija načrtovanja okupacije in postkonfliktne obnove Iraka ni lotila primerno, saj na teren ni namestila dovolj vojakov, kar se je potrdilo s poslabšanjem varnostnih razmer in razmahom delovanja upornikov med izvajanjem okupacijskega režima. ZDA ob podpori "koalicijskih" sil z okrog 150 tisoč vojaki niso uspele zadostiti normi dveh odstotkov vojakov na celotno prebivalstvo. Razkorak med politiko in (vojaško) stroko se je ponovno izkazal kot problematičen: člani administracije so strahu pred upadom domače podpore njihovi politiki zagovarjali čim manjše število oboroženih sil na terenu, vojaški poveljniki, zavedajoči se problemov postkonfliktne obnove, pa so od vlade zahtevali več mož in sredstev za učinkovito izvajanje okupacije⁵⁸.

5.3. STRUKTURA AMERIŠKIH OBOROŽENIH SIL

Po koncu hladne vojne se je mednarodno okolje bistveno spremenilo, množične armade so v zatonu (Haltiner), saj države v novem globalnem okolju potrebujejo hitro odzivne, dobro oborožene in visoko usposobljene sile, ne pa zelo velike vojske. Struktura oboroženih sil je ena od bistvenih značilnosti, ki določajo način izvajanja okupacijskega režima. Če je nameščenih večje število vojakov s težko oborožitvijo, izurjenih predvsem za izvajanje bojnih operacij, se bo okupacija izvajala bistveno drugače, kot če jo izvajajo oborožene sile, ki so izurjene in opremljene za postkonfliktno obnovo države. V tem podpoglavju bom opredelil razmerja med tema dvema tipoma sil.

⁵⁸ Pri tem je treba dodati, da je zelo veliko ameriških vojakov nameščenih na številnih kriznih žariščih po svetu, kar poraja dvom o končni zgornji meji vojakov, ki služijo interesu domovine izven ZDA. 2003 je bilo v Iraku nameščenih okrog 140 tisoč vojakov, 34 tisoč jih je bilo v Kuvajtu, okrog 10 tisoč v Afganistanu, 5 tisoč na Balkanu, 18.000 v Južni Koreji itd.

Tabela 1 prikazuje splošno strukturo ameriških oboroženih sil:

Tabela 1: Struktura ameriških oboroženih sil po zvrsteh (v tisočih, september 2003⁵⁹)

Zvrst	Dejanska moč	Rezervne sile	Skupaj
Kopenska vojska	499.3	127.5	626.8
Marinci	177.8	11.1	188.9
Mornarica	382.2	3.5	385.7
Letalstvo	375.1	21.2	396.3

Prirejeno po: O'Hanlon 2004

Ta tabela sama po sebi ne pove kaj več kot to, da je največji delež vojakov ZDA pripadnikov kopenske vojske, za potrebe potrditve hipoteze diplomskega dela pa moramo analizirati strukturo oboroženih sil ameriške vojske po rodovih. Ta je prikazana v Tabeli 2.

Tabela 2: Struktura ameriških oboroženih sil po rodovih (v tisočih vojakov)

Rod	Aktivna sestava	Rezervna sestava	Skupaj	Načrtovane spremembe
<i>Glavne enote</i>				
Zračna obramba	12	9	21	zmanjšanje
Oklepne enote	24	29	53	zmanjšanje
Artilerija	29	48	77	zmanjšanje
Letalstvo	25	21	46	-
Inženirske enote	21	62	83	zmanjšanje
Pehota	49	57	106	-
Enote za vzdrževanje	10	33	43	-
Obveščevalne enote	24	13	37	povečanje
Vojaška policija	16	27	43	povečanje
Enote za komunikacije	22	16	38	-
Enote za transport	12	41	53	povečanje
<i>Skupaj (glavne enote)</i>	234	356	<u>590</u>	
<i>Enote za podporo</i>				
Pomočniki generalov, vojaški kaplani, strokovnjaki za finance, zgodovino, javne informacije, sodniki	14	23	37	-

⁵⁹ September 2003 je izbran zato, ker predstavlja nekakšno "srednjo vrednost": hkrati je dovolj oddaljen od začetka izvajanja okupacijskega režima (maj 2003), kakor tudi do njegovega formalnopravnega konca (junij 2004).

RKBO	3	9	12	povečanje
Enote / strokovnjaki za civilne zadeve	0.6	6	7	povečanje
Enote za bojno podporo	38	43	81	povečanje
Medicinske enote	10	27	36	-
Enote za psihološke operacije	1.2	2.2	3	povečanje
Enote za varnost	3	0	3	-
Enote za posebne operacije	8	4	12	povečanje
Mešane enote	12	8	20	povečanje
<i>Skupaj (enote za podporo)</i>	101	154	<u>255</u>	
Skupaj	335	510	<u>845</u>	

Vir: prirejeno O'Hanlon 2004: 9

Če seštejemo število vojakov, ki so zadolženi za neposredno izvajanje bojnih operacij (pehota, oklepne enote, artilerija, letalstvo in zračna obramba), ugotovimo, da seštevek znaša preko 300 tisoč vojakov. To pomeni, da je v te rodove oz. "službe", ki sem jih v podpoglavju 3.4. o razmerju med "trdo" in "mehko" močjo uvrstil v kategorijo "trde" moči, razporejenih več kot tretjina od vseh vojakov ameriških oboroženih sil.

Vendar pa moramo dodati, da v bojnih operacijah posredno sodelujejo tudi drugi rodovi oboroženih sil, npr. inženirske enote, enote za vzdrževanje, obveščevalne enote, enote za komunikacijo in enote za transport itd., ki spadajo bolj v področje "trde" kot "mehke" moči. Če 300 tisočim vojakov, neposredno zadolženim za bojne operacije, dodamo še vojake iz omenjenih rodov (254 tisoč vojakov), pridemo do okrog 554 tisoč vojakov (oz. skoraj dve tretjini od vseh vojakov).

30 odstotkov vojakov oz. dobrih 250 tisoč vojakov (spodnji del tabele 2) sestavljajo t.i. enote za podporo. Spodnjemu delu tabele velja dodati še približno 43 tisoč vojaških policistov, ki zaradi nalog, ki jih opravljajo, bolj kot na področje "trde" moči sodi v kategorijo "mehke" moči. Vendar pa vsi rodovi / službe spodnjega dela tabele nikakor ne sodijo med enote "mehke" moči: enote radiološko-kemično-biološke obrambe (RKBO) in enote za bojno podporo, pa tudi mešane enote in enote za posebne operacije imajo precej hibriden status, zato jih ne moremo uvrstiti neposredno rodove / službe "mehke" moči.

Lahko pa mednje uvrstimo naslednje kategorije: a) pomočnike generalov, vojaške kaplane, strokovnjake za finance, zgodovino, javne informacije in sodnike, b) enote za civilne zadeve, c) medicinske enote, č) enote za psihološke operacije, in d) enote za varnost. Seštevek vojakov omenjenih rodov / služb znaša okrog 86 tisoč vojakov oz. le dobro desetino (!) vseh vojakov ameriških oboroženih sil, kar je

presenetljivo malo glede na doktrino in politiko ZDA, ki se angažira v številnih postkonfliktnih okoljih po svetu, tudi v Iraku.

Sklenemo lahko, da se v ZDA zavedajo problematičnosti strukture svojih oboroženih sil za 21. stoletje, kar nam kaže tudi zadnji stolpec v tabeli 2. Snovalci ameriške obrambne politike načrtujejo zmanjšanje tistih rodov, ki smo jih uvrstili v kategorijo "trde moči", t.j. enote zračne obrambe, oklepne enote in artilerija, za letalstvo in pehoto pa bistvene spremembe niso predvidene. Nasprotno s tem pa želijo ZDA, zavedajoče se spremenjene varnostne arhitekture 21. stoletja, povečati število tistih enot, ki smo jih uvrstili med enote "mehke" moči, t.j. vojaška policija, enote / strokovnjaki za civilne zadeve in enote za psihološke operacije. Povečati želijo tudi število tistih enot, ki so na kontinuumu med "trdo" in "mehko" močjo nekje vmes: obveščevalne enote, enote za komunikacije, enote za transport, RKBO, enote za bojno podporo, enote za posebne operacije in mešane enote.

Načrtovane spremembe v ameriških oboroženih silah kažejo, da se je vrh ameriške obrambne politike očitno začel zavedati, da struktura njihovih oboroženih sil ni več primerna za izvajanje operacij, ki jih izvajajo (sem spada tudi okupacija oz. postkonfliktna obnova Iraka), in da morajo strukturo svoje vojske korenito spremeniti, če želijo izpeljati zadane cilje.

5.4. VPLIV STRUKTURE AMERIŠKIH OBOROŽENIH SIL NA OKUPACIJO IRAKA

V času izvajanja okupacije je ZDA primanjkovalo pripadnikov vojaške policije in sil⁶⁰, izurjenih za "policijske" naloge patroljiranja po mestih. Tako osebje je primernejše kot vojaško tudi za nadzor meja oz. za preprečitev vdora tujih terorističnih oz. islamskih skupin iz okoliških nestabilnih držav (Iran in Sirija) (Diamond 2004: 1), kar se je izkazalo kot velik problem pri zagotavljanju miru. Strokovnjaki se strinjajo, da zagotovitev miru po končanih vojaških operacijah ne sme biti izključno v rokah vojske (Burger 2004a: 27).

⁶⁰ Vrh ameriške vojske je začel razmišljati tudi o pomoči evropskih držav v Iraku, čeprav so te države pred vojno zavrnile sodelovanje v napadu; poleg evropskih pa so ZDA v postkonfliktno obnovo skušale vključiti tudi južno- in jugovzhodnoazijske države z izkušnjami iz misij ohranjanja mir, npr. Indijo, Pakistan Bangladeš, Malezijo in Tajsko (O'Hanlon 2004).

Ameriški vojaki, izurjeni predvsem za bojevanje, so se morali zaradi pomanjkanja "mehke sile" spopasti z vsemi nalogami⁶¹. Čeprav za ameriško vojsko "operacije, različne od vojne" (*Operations-other-than-war*) niso nov koncept, je dejstvo, da ZDA ne premorejo dovolj izurjenih vojakov za izvajanje omenjenih operacij, poleg tega pa ameriški vojaki tudi nimajo zadosti potrebnih izkušenj (Burger 2004a: 25).

Na izzive postkonfliktne obnove so bili slabo pripravljeni tudi visoki častniki ameriške vojske, saj niso imeli izkušenj, kako se spopasti s konfliktom nizke intenzivnosti. Nasprotno pa dokazuje primer generalmajorja Davida Petraeusa, poveljnika 101. padalske divizije, ki je nadzorovala več kot dvomilijonsko, etnično heterogeno mesto Mosul. To mesto na severu Iraka je po mnenju Rubinove (2004: 209) model, kako bi se morala izvesti postkonfliktna obnova, saj se je Petraeus z izkušnjami iz postkonfliktne obnove Kosova zavedal, da je za vzpostavitev miru ključnih prvih nekaj tednov po padcu režima. Petraeus je v Irak za razliko od ostalih visokih ameriških častnikov prišel z izdelanim načrtom⁶², kako vzpostaviti red v mestu (Rubin 2004: 209).

Veliko količino težkih oklepnih enot bi bilo primerneje nadomestiti z lažjimi, gibljivejšimi in tehnološko bolje opremljenimi brigadami bojnih vozil *Stryker*, ki bi bile primernejše pri izvajanju nalog okupacije in postkonfliktne stabilizacije, kar pa so ZDA ugotovile prepozno. Težki tanki, ki so sejali strah po iraških ulicah, so le še spodbudili delovanje iraške gverile⁶³. Zaradi vsakodnevnih poročil o žrtvah na ameriški strani je (strokovna) javnost v ZDA Irak vse pogosteje primerjala s tragično izkušnjo Vietnama⁶⁴ (Mazzeti, Whitelaw 2003). Večje število lažje in srednje oklepljenih enot še ne pomeni popoln umik težko oboroženih enot iz ameriških oboroženih sil – po mnenju Bostona (2004: 64-5) bi bilo potrebno zagotoviti le ustrezno razmerje in raznovrstnost različnih bojnih sistemov za potencialno izvajanje prihodnjih postkonfliktnih operacij.

⁶¹ Poveljnik Eric Schwartz je takole opisal svoj položaj v Iraku: "Sem tankist, boril sem se v vojni, sedaj pa sem kurator v muzeju." (Burger 2003a: 25).

⁶² Generalmajor Petraeus je že dva tedna po padcu Mosula pod nadzor ameriške vojske vzpostavil mestni svet, ki ga je izvolilo 250 delegatov, ki jih je Petraeus izbral po posvetovanju z lokalnimi voditelji (v Bagdadu so za to rabili mesece dni). V Irak je prišel z načrtom, da kar najhitreje izuri lokalne oborožene sile, saj se je zavedal nevarnosti, ki pretijo Iraku zaradi tisočero razočaranih vojakov nekdanjega režima. Ves čas okupacijskega režima se je trudil sodelovati z Iračani in jim izkazoval spoštovanje. »Njegova vrata so bila vedno odprta za vse,« je povedal nek odvetnik. General je šel celo tako daleč, da je na pogrebe pošiljal svoje odposlance. S tem se je prikupil ljudem in Mosul je bil, izvzemši sporadične teroristične napade, med okupacijo precej mirno mesto (Rubin 2004: 306).

⁶³ Tega se je, vendar očitno prepozno, začel zavedati tudi vrh ameriških oboroženih sil, saj je npr. že nekaj mesecev po začetku okupacije namenil izdatna finančna sredstva za lažje oborožene in okretnejše enote (Mazzeti, Whitelaw 2003). Bojni sistemi prihodnosti naj bi temeljili na gibljivosti, elektronski opremljenosti, učinkoviti balistični zaščiti, kar pa naj ne bi šlo na račun ognjene moči. V prihodnosti bi bilo treba graditi predvsem na medsebojnem delovanju in povezljivosti vseh struktur oboroženih sil (Boston 2004: 56-60)

⁶⁴ Za analizo primerjave ameriškega posredovanja v Iraku in Vietnamu glej O'Sullivan (2003).

Zaradi neprimerne strukture ameriških oboroženih sil je v Iraku prišlo do t.i. "postkonfliktnega prepada" oz. prepada med zmožnostmi in doseženimi cilji (*capability gap*⁶⁵), ki ga prikazuje graf 1.

Graf 1: "Postkonfliktni prepad" (prepad med zmožnostmi in doseženimi cilji): primer postkonfliktne obnove Iraka

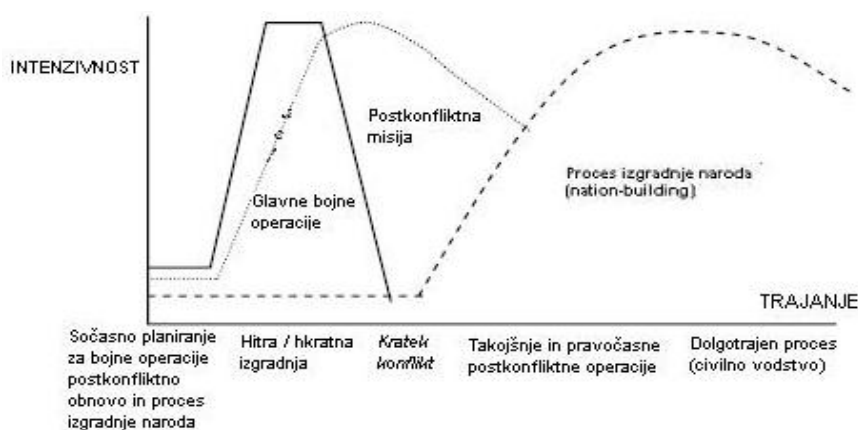
Prirejeno po Smallfield 2004: 60

Poudarek ameriške vojaške operacije Iraška svoboda je bil na hitrem vojaškem porazu nasprotnikove vojske, ameriških (oz. "koalicijskih") vojakov, razmeščenih v Iraku po padcu iraškega režima, pa je bilo relativno malo. Ameriške sile so po "zmagi" zapadle v nekakšen vakuum, saj niso imele dovolj izurjenih mož za opravljanje nalog postkonfliktne obnove oz. so se obnove postkonfliktne družbe lotile prepozno / prepočasi, zato je prišlo do t.i. "postkonfliktnega prepada", kot prikazuje graf 1. Postkonfliktni prepad je v primeru Iraka trajal zelo dolgo, saj je CPA oz. celotna administracija več pozornosti namenila drugim problemom kot pa zagotovitvi varnosti (glej poglavje 4.8.). Ugotovimo, da se je proces izgradnje naroda sicer začel (pisanje ustave, volitve in drugi elementi prehoda v demokratično družbo), vendar prepozno, zato je bil "postkonfliktni prepad" precejšen.

⁶⁵ *Capability gap* oz. prepad med zmožnostmi in doseženimi cilji je koncept, pogosto uporabljen v sociologiji organizacij; vojsko lahko razumemo kot organizacijo, zato ta koncept lahko uporabimo tudi v vojaški znanosti. Molinaro in Weiss (2004: 1-2) in Capdem (2005) prepad med zmožnostmi in doseženimi cilji razumejo kot razliko med zmožnostmi obstoječega sistema, da doseže / izpolni zastavljene cilje in pričakovanja, in dejansko izpolnitvijo ciljev. Posledica prepada je pomanjkanje (ali presežek) nekega elementa. Povedano drugače, prepad pomeni, da neki organizaciji (v našem primeru oboroženim silam) primanjkuje (oz. imajo preveč) ustreznega kadra, sposobnosti, resursov ipd, zato ne more uspešno uresničiti zadanih ciljev.

Graf 2 nam prikazuje obratno situacijo - takšno, kot bi so jo ameriške sile v Iraku želele, a je zaradi različnih razlogov niso uspeli izpeljati.

Graf 2: Primer uspešne postkonfliktne obnove države

Prerejeno po Smallfield 2004: 60

Že pred začetkom bojnih operacij proti Iraku bi moral v ZDA vladati konsenz oz. proces usklajevanja / načrtovanja postkonfliktnih nalog, kakor tudi proces izgradnje naroda. (Dobro pripravljena) postkonfliktna misija (oz. obnova) bi se morala začeti že med vojaškimi operacijami, kar se v Iraku ni zgodilo, saj ameriške oborožene sile niso razpolagale z dovolj vojakov / enot, izurjenih za postkonfliktno obnovo, ali pa so imele na dnevnem redu druge prioritete. Čeprav se na poti preobrazbe v demokratično državo sicer (lahko) pojavi kratkotrajen konflikt, to ni nujno problematično in je ponavadi kratkotrajne narave, saj hkrati že poteka postkonfliktna misija oz. konsolidiranje družbe; proces izgradnje naroda sicer poteka počasi, vendar brez večjih pretresov. To za primer okupacije Iraka ni veljalo.

Poleg tega, da že v ameriških oboroženih silah na splošno primanjkuje primernih služb za postkonfliktno obnovo držav, je bila dodatna slabost pri okupaciji Iraka, da je zelo veliko "primerne" tipa vojakov že sodelovalo pri postkonfliktni obnovi Afganistana (Rubin 2004: 198).

Dodajmo, da so se tudi druge države "koalicije voljnih" soočale s podobnimi problemi zaradi neprimernosti svojih oboroženih sil za izvajanje okupacije. To nam pove, da ZDA niso prej preverile oz. načrtovale, kakšno koalicijo sploh gradijo. Ameriška administracija je tako sprejela vojake vseh držav, ki so bile pripravljene

prispevati svoje enote, vendar so se kontingenti teh držav zaradi pomanjkanja kadra⁶⁶ in materialnih sredstev morali velikokrat zanašati ZDA (npr. komunikacija in logistična podpora). Vse to priča o odsotnosti načrtov za postkonfliktno obnovo, kar je eden izmed glavnih razlogov za nestabilen Irak med obdobjem okupacije.

5.5. NAČRTI ZA PRESTRUKTURIRANJE AMERIŠKIH OBOROŽENIH SIL

Ameriška vojska je zastavila smernice za preoblikovanje oboroženih sil tudi pod vplivom iraške izkušnje. Na neprimernost celotne strukture oboroženih sil ZDA in potrebo po reformi opozarjajo tudi poročila ameriškega obrambnega ministrstva oz. vojske, ki že imajo izdelane načrte, kako oborožene sile prilagoditi razmeram in potrebam v 21. stoletju.

V prihodnjih letih ZDA načrtujejo (kot je že bilo omenjeno v enem izmed prejšnjih poglavij) občutno zmanjšanje števila pripadnikov zračne obrambe, oklepnih enot, topništva in inženircev – to je služb, ki predstavljajo "trdo" moč –, na drugi strani pa nameravajo povečati število obveščevalcev, vojaške policije, transportnih enot, služb za podporo, pripadnikov enot za psihološke operacije in enot za posebne operacije – enote "mehke" moči –, obenem pa zagotoviti čimveč enot z raznovrstnimi rodovi (O'Hanlon 2004).

Ameriške obrambne strokovnjake skrbi nizka dejanska razpoložljivost oz. struktura / kapaciteta ameriških oboroženih sil. Glaven problem je po mnenju analitikov presežek bojnih enot. Vanje je razporejeno okrog 360 tisoč vojakov, od tega je več kot polovica (175 tisoč) v aktivni sestavi, ostali pa so pripadniki nacionalne garde oz. rezervne sestave. A vendar, *Total Army Analysis 2003* – t.j. dokument, ki opredeljuje (ne)uporabnost / potrebe po vojaških enotah – je pokazal, da bi ZDA potrebovale le kakih 30 tisoč vojakov (od skupno 175 tisoč) za vodenje vojne na enem izmed dveh kriznih žarišč⁶⁷, če bi bilo to potrebno (Smallfield 2004: 37).

Takšnih napovedi so se očitno začeli zavedati tudi v vrhu ameriške vojske, zato so se odločili, da bodo okrog 100 tisoč pripadnikov aktivne in rezervne sestave prekvalificirali v druge rodove, kar bo največje prestrukturiranje v ameriški vojski v

⁶⁶ Poučen je primer bolgarskih vojakov: iz Sofije so v iraško Karbalo poslali 455-članski kontingent, vendar nihče od vojakov praktični ni govoril angleško, imeli pa so enega samega bolgarsko-arabskega prevajalca, zato tudi niso mogli prevzeti urjenja iraških policistov (Rubin 2004: 189).

⁶⁷ Ameriška doktrina bojevanja predvideva, da lahko ameriške oborožene sile hkrati izvajajo dve veliki operaciji, katerih cilj je sprememba režima države, v kateri posredujejo (Zakheim 2005: 1). Za izvajanje ene operacije, podobne npr. korejski ali pa 1. Zalivski vojni, ZDA potrebujejo okrog pol milijona vojakov (Ullman 1995: 219).

zadnjih 50 letih. V praksi to pomeni, da bodo npr. pripadnike tankovskih ali artilerijskih enot učili veščin vojaških policistov, strokovnjakov za civilne zadeve ali pa obveščevalne dejavnosti. Pentagon je sprožil omenjene prekvalifikacije z namenom zapolniti potrebe po drugače izurjenih vojaki za prihodnje operacije postkonfliktnih obnov, kjer bodo sodelovali ameriški vojaki. TAA predvideva, da bodo kljub temu potrebovali še 58 tisoč dodatnih vojakov, ki bodo usposobljeni za dajanje podpore bojnim enotam (*ibid.*).

Ugotovili smo, da ravno tisto, česar manjka v Iraku, močno primanjkuje tudi v ameriških oboroženih silah: analiza je pokazala, da ZDA nimajo večjih težav zagotoviti vojakov za izvajanje bojnih operacij – problemi nastanejo, ko se je potrebno lotiti povojne obnove države, ameriška vojska pa zadostne količine vojakov oz. strokovnjakov, primernih za takšne naloge, nima. V prid tej trditvi govorijo tudi načrti ameriške vojske o prestrukturiranju, saj namerava povečati število tistih rodov (služb), za katere v nalogi trdimo, da jih primanjkuje. V nadaljevanju bomo skušali ugotoviti še nekaj vzporednic med okupacijo Iraka v letih 2003-04 in okupacijama Japonske in Zahodne Nemčije po drugi svetovni vojni, saj je to pomembno za ugotavljanje primernosti metod ameriške administracije / vojske pri izvajanju okupacije Iraka.

6. PRIMERJAVA AMERIŠKE OKUPACIJE IRAKA IN OKUPACIJ ZAHODNE NEMČIJE IN JAPONSKE PO 2. SVETOVNI VOJNI

V tem poglavju bosta predstavljena primera dveh ameriških okupacij po 2. svetovni vojni, in sicer okupacija Zahodne Nemčije in Japonske, ki so ju mnogi primerjali z okupacijo Iraka po 2. Zalivski vojni. Primera sta relevantna, saj so člani ameriške administracije prav Zahodno Nemčijo in Japonsko navajali kot primera uspešnih vojaških okupacij (Dower 2003: 235). Namen poglavja je analizirati uporabljene metode in načine izvajanja okupacije in jih medsebojno primerjati. Z analizami primerov okupacij, ki jih analitiki navajajo kot neuspešne⁶⁸, se zaradi vsebinske omejitve diplomatske naloge ne bom ukvarjal.

6.1. OKUPACIJA ZAHODNE NEMČIJE 1945-49

Po zlomu nacistične Nemčije ob koncu druge svetovne vojne so nadzor nad ozemljem Nemčije prevzele ZDA, Velika Britanija, Francija in Sovjetska zveza ter z namestitvijo svojih oboroženih sil formalno začele izvajati okupacijski režim. Zaradi neskladnih ideološko-političnih interesov Sovjetske zveze na eni strani ter ZDA, Velike Britanije in Francije na drugi, so medvojne zaveznice Nemčijo razdelile na vzhodni del, ki ga je okupirala Sovjetska zveza, ter zahodni del, ki so ga okupirale ZDA, Velika Britanija in Francija. Zahodna Nemčija se je med okupacijo začela preobražati v uspešno demokratično državo in je kasneje postala celo enakovredna partnerica v mednarodnih odnosih. Bernhard (2003) meni, da je prav primerna strategija izvajanja okupacijskega režima povzročila daljnosežne politične koristi.

6.1.1. Primerjava okupacijskih režimov v Zahodni Nemčiji in Iraku

V tem podpoglavju bom analiziral strategijo izvajanja okupacijskega režima v ameriškem sektorju v Zahodni Nemčiji v obdobju 1945-9 ter ga primerjal z načinom izvajanja ameriške okupacije v Iraku po padcu režima Sadama Huseina.

Bernhard (2003) primerja naslednje značilnosti in metode, ki so jih ZDA uporabile med okupacijo Zahodne Nemčije po drugi svetovni vojni ter v primeru Iraka:

a) ameriška okupacijska oblast je v Zahodni Nemčiji kmalu po vzpostavitvi okupacijskega režima začela prenašati pooblastila na lokalno prebivalstvo. Kmalu so organizirali tudi svobodne volitve, saj je bila okupacijska oblast prepričana, da je edini

⁶⁸ Več o tem, zakaj vojaško močnejše države izgubijo v vojni s šibkejšim nasprotnikom, ter o vzrokih za neuspeh ameriškega posredovanja / okupacije v vietnamski vojni glej Merom (2003).

način vzpostavitve demokracije vključitev nemškega prebivalstva v javno življenje. Za razliko od Zahodne Nemčije pa je v Iraku ravno nasprotno: v proces vzpostavljanja demokracije ameriški upravitelji **niso vključevali Iračanov** (glej tudi Šurk 2004, Chandrasekaran 2004), **niso upoštevali lokalnih posebnosti in nasvetov**, prav tako pa **niso izvedli volitev**⁶⁹ v času izvajanja okupacijskega režima itd.

b) pri oblikovanju demokratične države ZDA v primeru Zahodne Nemčije niso bile same, saj so jim ob boku stale ostale zaveznice iz 2. svetovne vojne. Bernhard (2003) namreč trdi, da je bil proces vzpostavitve demokracije v Zahodni Nemčiji večnacionalen projekt, v katerega so bile vključene tudi nekatere druge države (npr. Belgija, Nizozemska, Luksemburg), ki so si prav tako prizadevale oživiti nemško gospodarstvo. ZDA ter zaveznice so po drugi svetovni vojni imele mednarodno legitimnost, **v primeru Iraka pa legitimnosti ni**. ZDA namreč v VS OZN niso dobile podpore za napad in so ostale same oz. s podporo "koalicije voljnih", ki pa je bila predvsem simbolična oz. izsiljena preko političnih motivov.

c) Američani so v Zahodni Nemčiji vzpodbujali federalno obliko države, ki je ščitila lokalne navade in kulturne raznolikosti, ob tem pa so zveznim oblastem omogočili učinkovito vladanje. V Iraku lahko le federalno organiziranje države zagotovi ohranjanje in sožitje različnih narodnostnih, verskih in regionalnih razlik. Suniti, šiiti, Kurdi, kristjani ter Turkmeni so v novejši zgodovini že večkrat izkazali medsebojno sovraštvo, zato lahko le široka avtonomija na bistvenih področjih življenja omogoči sobivanje. **ZDA federalnega sistema v Iraku niso vzpodbujale** in tudi zato je Irak postal varnostno nestabilna država (*ibid.*).

č) hitrost je pri izvajanju okupacije in oblikovanju demokratičnega sistema bistvenega pomena. Čeprav se je okupacija Nemčije *de facto* začela 1945., se ZDA, Velika Britanija, Francija ter Sovjetska zveza do l. 1948 niso uspele dogovoriti o povojni ureditvi Nemčije. Šele t.i. Londonski sporazumi iz tega leta so določili, da bo na ozemlju Zahodne Nemčije nastala samostojna država. Že leto in pol kasneje je bila vzpostavljena samostojna država Zvezna republika Nemčija, ZDA pa se od tedaj niso več vmešavale v notranje zadeve (*ibid.*). V primeru Iraka so se **procesi demokratizacije in prenosa oblasti na Iračane odvijali prepočasi** – leto po koncu vojne bi morali Iračani brez ameriškega vmešavanja sami upravljati državo, kar pa se ni zgodilo.

⁶⁹ Vendar pa na tem mestu velja opozoriti, da v Iraku za časa vladavine Sadama Huseina volilni imeniki niso obstajali ter da je potrebno pred tem uvesti popis prebivalstva, kot npr. v Afganistanu l. 2004.

d) ZDA so v okviru Marshallovega plana zagotovile izdatna sredstva⁷⁰ za ekonomsko obnovo Zahodne Nemčije. Če Irak želi postati demokratična država, rabi izdatno **finančno pomoč**, (ki je ameriška administracija zaradi enostranske akcije proti Iraku ni dobila, op. R. Z.), uničeno gospodarstvo pa je potrebno obnoviti. Iračani pri tem procesu ne smejo igrati stranske vloge, temveč jih je treba aktivno vključiti v obnove države (*ibid.*).

e) denacifikacija Nemčije je bila izvedena temeljito, a selektivno⁷¹: razpustili in prepovedali so zloglasne jurišne oddelke SS in tajno policijo Gestapo, nekdanjim visokim članom teh organizacij so prepovedali udeleževanje v javnem življenju. Vendar pa Bernhard (*ibid.*) opozarja, da okupacijska oblast ni strogo kaznovala vseh, ki so sodelovali z nacisti, marveč so tiste, ki niso zagrešili resnih zločinov, le blago kaznovali ali jih celo izpustili. Tako bi morali postopati tudi **v Iraku, kjer so proces debasifikacije izpeljali preradikalno.**

Vojaška okupacija in oblikovanje demokratične države Zahodne Nemčije sta uspeli, ker so ZDA ter zaveznice dovolile poraženi državi vzpostaviti in izvajati lastno obliko demokracije. ZDA so se s podobnim problemom srečale tudi v primeru Iraka, a si po prenosu suverenosti na Iračane konec junija 2004 ter s tem formalno pravno končani okupaciji skoraj nihče ni upal trditi, da je bila okupacija kot celota uspešna in učinkovita. Nikakor pa ne smemo zaobiti dejstva, da v povojni Zahodni Nemčiji ni bilo kakšnega večjega protiameriškega vzdušja (Weiss 2004: 3), ki bi ogrožalo ameriške vojake, kar pa bistveno ogroža ZDA pri vzpostavljanju demokratičnega sistema v Iraku.

Ameriška okupacija Iraka l. 2003-4 in Nemčije po drugi svetovni vojni pa se po mnenju Edelsteina (2004: 51) močno razlikujeta. Medtem ko so Nemci po razpadu nacistične države okupacijo dojemali pozitivno, in sicer kot sredstvo, ki jim bo pomagalo obnoviti državo, je bilo v Iraku ravno nasprotno. Večini Iračanov je namreč kmalu po prvih dneh okupacije začetni optimizem uplahnil in okupacijo so začeli dojemati kot sovražno. Poleg tega Busheva administracija Iračanov ni uspela prepričati, da bo ameriška civilna uprava suvereno oblast zares vrnila neodvisni domači vladi, ki bo predstavljala interese iraškega prebivalstva, ne pa ameriških.

⁷⁰ Tedanji ameriški predsednik Harry Truman je večkrat poudaril, da je oblikovanje demokratične nemške države odvisno od oživitve nemškega gospodarstva (Bernhard 2003).

⁷¹ Temeljnost dokazujejo tudi nürnberški procesi, kjer so javno sodili najpomembnejšim osebam nacističnega režima (glej npr. Marrus 1997).

6.2. OKUPACIJA JAPONSKE 1945-52

Analogija med okupacijo Japonske med leti 1945-52 in Iraka med leti 2003-4 je neizogibna (Dower 2003: 235). Po koncu druge svetovne vojne je bilo japonsko cesarstvo opustošeno, kolonije so razpadle, mesta so bila uničena. Vrstili so se ropi, kraje in umori, infrastruktura je bila v razsulu, telefonske zveze so bile pretrgane (Cundrič 2003). Situacija je bila torej podobna razmeram v Iraku l. 2003 po koncu večjih vojaških spopadov ter med samim izvajanjem okupacijskega režima.

Vlogo poveljnika zasedbene uprave je 1945. prevzel general Douglas MacArthur, ki je porazil japonsko vojsko na Pacifiku. Cesarstvo naj bi preobrazil od "zgoraj navzdol" in ga vključil v svetovni red. Cundrič (*ibid.*) opozarja na MacArthurjeve osebne lastnosti⁷², ki so vplivale na precej trd način izvajanja okupacije, ki pa je kljub temu postala precedenčni primer uspešne demokratizacije oz. izgradnje države⁷³.

6.2.1. Primerjava okupacijskih režimov na Japonskem in Iraku

Japonski militarizem je imel (podobno kot diktatura Sadama Huseina) korenine v ponesrečeni modernizaciji. Zahodni mediji so Japonce do l. 1945 predstavljali kot opice, barbare, robote in blazneže, vendar so v iraškem primeru vzdevki bili komaj kaj drugačni oz. rasistični⁷⁴ (*ibid.*). Iz tega se razberemo **podcenjevalen odnos okupacijske oblasti** v obeh primerih, tako japonskem kot tudi iraškem, a vendar je japonska zgodba uspešna, iraška pa ne.

Naloga ameriške okupacijske oblasti v Iraku je bila težja od MacArthurjeve na Japonskem zaradi več dejavnikov. Ena od bistvenih razlik je, da je večina Japoncev imela zasedbo namreč za legitimno⁷⁵ (Dower 2003: 237), **mnogi Iráčani pa v Američanih vidijo vsiljivce in okupatorje**. Okupacija ter z njo povezan proces oblikovanja demokratične države je nedvomno uspešnejša v primeru, da obstaja temeljni konsenz oz. podpora glede uresničitve zadanih ciljev.

⁷² Cundrič (2003) med drugim navaja, da MacArthur »i/zvedencev sploh ni poslušal. V svojem akademsko trdovratnem rasizmu je tarnal, da so Japonci slepo ubogljiva "sodrga" in zato nesposobni za demokracijo. Japonologi zato v MacArthurjevem štabu niso imeli kaj iskati. Kdor preveč ve o Japoncih, je menil general, ima predsodke."

⁷³ Primer okupacije (ter kasnejše demokratizacije) Japonske je kot precedenčni primer večkrat navajal tudi ameriški državni sekretar Colin Powell (Cundrič 2003).

⁷⁴ Ameriški vojaki jih imenujejo fanatike in skrajneže (*ibid.*)

⁷⁵ Kljub unilateralnosti ameriške okupacije je bila okupacija sprejeta kot legitimna, saj je bila Japonska v 2. svetovni vojni agresor, poleg tega pa je bila po popolni destrukciji države še kako potrebna obnove (Dower 2003: 237).

Poleg tega so bili na Japonskem po koncu vojne kljub vsesplošnem opustošenju postavljeni temelji birokratskega sistema, na kar ZDA v primeru Iraka niso mogle računati (Cundrič 2003). V Iraku pa se je **celoten proces transformacije države v stabilno demokracijo začel iz nič**, od spodaj navzgor. Čeprav se je okupacijska oblast pogosto pohvalila s svojimi dosežki⁷⁶, okupacija ni prinesla zelenih rezultatov (Chandrasekaran 2004). Okupacijska oblast na Japonskem je razpustila Vojno ter Pomorsko ministrstvo, a kljub temu je birokracija ostala nedotaknjena, kar je pomagalo pri obnovi države. Temelji za ponovno vzpostavitev izobraževalnega sistema ter javne uprave so ostali nedotaknjeni oz. je okupacijska oblast z njimi celo zelo dobro sodelovala, kar je pomagalo pri gradnji demokracije (Dower 2003: 241). Očitno je MacArthurju uspelo mobilizirati Japonce, da so kljub lakoti in zmedi združili moči ter se lotili obnove svoje družbe, kar pa ZDA v Iraku ni uspelo.

Pomemben je tudi element vere: ta na Japonskem medverska trenja naj ne bi igrala velike vloge (Cundrič 2003), v Iraku pa je prav **vera ena od temeljnih cepitvenih linij družbe**. Večina japonskega prebivalstva je šintoistične ali budistične vere, ki pa si nista medsebojno nasprotujoči veri, saj je za te dve veri značilen sinkretizem. To pomeni, da so mnogi Japonci pripadniki obeh religij (Smrke 2000: 149-50), kar pa v primeru Iraka ni možno zaradi ostrega nasprotja med večinsko šiitsko in manjšinsko sunitsko vejo islama. Dower (2003: 240) dodaja še številne plemenske, politične in narodnostne razlike znotraj Iraka, ki zaradi precejšnje homogenosti Japonske med okupacijo niso igrali pomembne vloge

Vsekakor je bil Tokio 1945. še daleč proč od Washingtona, kar je MacArthurju dajalo precejšnjo svobodo pri vodenju politike do Japonske. Danes je v ZDA mnogo strokovnjakov za Bližnji vzhod, poleg tega pa so še posebej po terorističnih napadih v ZDA 11. septembra. 2001 **oči ameriške (in svetovne!) javnosti uprte prav v Irak in Bližnji vzhod**, kar daje ameriški okupacijski oblasti mnogo manj manevrskega prostora (Cundrič 2003).

Kaj je naredilo okupacijo Japonske ter preobrazbo militaristične države v demokratično družbo tako uspešno? Dower (2003: 237-8) trdi, da sta bili to dve povojni leti reformističnega idealizma, ki je šel z roko v roki z resnično željo Japoncev po novem začetku. Ameriška politika do poražene Japonske mogoče res ni bila

⁷⁶ Začasna iraška vlada navaja, da so popravili so kakih 2.500 šol, zaščitili 3 milijone otrok pred nalezljivimi boleznimi, namenili 5 milijonov dolarjev razvoju malega gospodarstva, natisnili 8 milijonov različnih učbenikov (Chandrasekaran 2004)

samokritična, a so imeli povsem jasno vizijo, kako doseči preobrazbo (kar pa za Irak ni veljalo) – politična misel je bila pod vplivom liberalcev in levičarjev, na katere je vplivala Rooseveltova politika *New Deal*-a.

Med ameriškimi okupacijami Japonske, Zahodne Nemčije in Iraka je mnogo vzporednic, vendar, kot je pokazala analiza, tudi mnogo razlik. Dejstvo je, da v ZDA niso upoštevali pozitivnih izkušenj, pridobljenih v okupacijah polpretekle zgodovine. Čeprav so v ameriški administraciji omenjali, da bo okupacija Iraka podobna tistim po drugi svetovni vojni, analitiki pravijo, da se ZDA niso nič naučile iz zgodovinskih napak (niti iz dobrih potez), temveč so izvajale okupacijo stihijsko, brez jasnih načrtov in precej nepremišljeno.

7. SKLEP

Od konca marca 2003, ko so ZDA ob pomoči še nekaterih držav napadle Irak in ga kasneje okupirale, do dni, ko pišem sklepne misli diplomske naloge, so minila že skoraj tri leta. Politični procesi, ki naj bi šli v smeri demokratizacije, v Iraku sicer potekajo, vendar iraški vsakdan že ves ta čas prežemajo podobni problemi, brez optimističnih obetov, da se bo v bližnji prihodnosti kaj spremenilo. Samomorilski napadi, strelski obračuni, lov na domnevne skrajneže, uboji vplivnih politikov, sabotaje iraške infrastrukture, nova razkritja škandalov v zvezi z ZDA in Irakom itd še vedno polnijo časopisne vrstice, čeprav iz dneva v dan manj – pa ne zato, ker bi se v Iraku dogajalo manj incidentov, temveč zato, ker so se tako mediji kot bralci oz. gledalci naveličali vedno istih vsebin. Prag občutljivosti za zadeve, povezane z Irakom in njegovo postkonfliktno obnovo, se je namreč občutno znižal in tako kljub vsakodnevnemu nasilju v tej državi iz nje pricurajo le "odmevni" dogodki, ko je mrtvih več deset ljudi.

Čeprav se nepozornemu bralci na prvi pogled morda zazdi, da diplomska naloga implicitno vsebuje nekakšen recept oz. ključ, kako lahko okupacijska sila uspešno izpelje okupacijo (in postkonfliktno obnovo države, v našem primeru Iraka), namen naloge ni bil odkriti čarobno formulo, saj ta zaradi zgodovinskih in kulturnih specifik različnih držav ne obstaja. Želel sem le ugotoviti, na kakšen način, kako pripravljene in v skladu s kakšnimi pravili so se ZDA lotile okupacije Iraka v letih 2003-4; ali so upoštevale svoje (relativno bogate) zgodovinske izkušnje okupacij ali pa so se na reševanje težavne naloge odpravile brez predvidenega t.i. "worst-case" scenarija, ki se je po mnenju analitikov začel odvijati samosvoje in neobvladljivo že takoj ob začetku okupacije?

Analizo ameriškega okupacijskega režima sem zastavil na dveh podstateh: prvič, na teoretičnih postulatih o tem, kako naj bi se okupacija izvajala, in drugič, na primerjavi z zgodovinskima izkušnjama okupacij Japonske in Nemčije po drugi svetovni vojni.

Skozi nalogo se zrcali preverjanje medsebojno povezanih hipotez. Sprva sem predpostavil, da so ZDA *so kot vodja t.i. "koalicije voljnih" izvajale okupacijo in kasnejšo postkonfliktno obnovo Iraka v letih 2003-4 na neprimeren način – z napačno politiko in sredstvi – zato je postal Irak v obdobju okupacije in po njej varnostno,*

politično in gospodarsko nestabilna država. Analiza je pokazala, da lahko to, **osrednjo hipotezo, potrdim le delno.** Zakaj?

Ameriška administracija in vojska sta, kot smo videli v diplomski nalogi, ravnali v nasprotju z večino teoretičnih postavk oz. predlogov o tem, kako naj bi se (uspešno) izvajala okupacija oz. postkonfliktna obnova (3. poglavje: *Teoretični vidiki okupacije*).

Zapisali smo, da ima okupacijska sila več možnosti za uspešno izvedbo okupacije, če so izpolnjeni trije pogoji: prvič, če prebivalstvo okupirane države okupacijo razume oz. dojema kot nujno potrebno in neizogibno za nadaljnji razvoj države; drugič, če imata okupacijska sila in prebivalstvo okupirane države skupno zavest o grožnji, torej skupnega sovražnika, in tretjič, če ima okupacijska sila potrebno kredibilnost za izvajanje okupacije. Ameriška vlada oz. vojska v Iraku 2003-4 ni izpolnila nobene izmed naštetih točk.

Večina Iračanov, razen peščice ljudi in ameriških *protegejev*, je okupacijo doživljala kot zlo, ob tem pa moramo povedati, da se javnomnenjske raziskave zelo razlikujejo, zato se nanje ne moremo zanesti za znanstveno preverljivost: ameriški vladi naklonjeni *think tank*-i ugotavljajo, da Iračani okupaciji niso nasprotovali in da so jo dojemali kot nujno zlo, potrebno za preobrazbo države v demokracijo, levičarske inštitucije pa trdijo, da je večina Iračanov zahtevala (in še zahteval!) takojšen umik "koalicijskih" sil. Lahko pa trdimo, da je podpora okupaciji od začetka do njenega "uradnega" konca padala, saj se je povečalo število napadov na "koalicijske" enote in na civiliste, o čedalje večjem nezadovoljstvu pa so govorili tudi številni protiameriški protesti v različnih iraških mestih. O vedno ostrejšem nasprotovanju Iračanov ameriški politiki so poročali tudi tuji novinarji.

Iračani in Američani niso delili skupne zavesti o grožnji, kar naj bi bil drugi pogoj za uspešno izvedbo okupacije. Kot smo že povedali, so bili Iračani, predvsem v Sadamovi diktaturi zatirani šiiti, sprva zadovoljni z odstranitvijo diktatorja (torej so na tem mestu še delili skupno grožnjo), kasneje pa je prišlo do razkola. ZDA so grožnjo videle v islamskih skrajnejših, razpadu države in povezovanju Iraka s pretežno šiitskim Iranom, Iračani pa, nasprotno, predvsem v stopnjevanju nasilja ter razrastu kriminala, ki sta zajela Irak, in v "koalicijskih" vojaki, ki so okupirali njihovo državo. Tema dvema, po mnenju večine analitikov dejanskima grožnjama iraški nacionalni varnosti, pa ZDA niso posvetile zadostne pozornosti.

Izpolnjen ni bil niti tretji pogoj za potencialno uspešnost okupacije, in sicer, kredibilnost. ZDA niso bile kredibilna okupacijska sila niti za večino mednarodne

skupnosti (saj so zaobšle določila mednarodnega prava in se unilateralno lotile reševanja problema), kaj šele za Iračane, ki so menili, da so Američani državo okupirali zgolj zaradi lastnih koristi.

Okupacija in postkonfliktna obnova sta zelo zahtevni nalogi, ki terjata obsežne priprave in ogromne človeško-materialne resurse, ki pa jih ameriška administracija ni zagotovila. V Irak so poslali premalo (strokovnega) osebja, večina izmed njih niti ni poznala kulturno-zgodovinsko-družbenega okolja te arabske države, ki jo je bilo potrebno ponovno vpeti v mednarodne odnose. Uslužbenci CPA so bili za varnimi zidovi t.i. Zelene cone preveč oddaljeni od dejanskih problemov, zato so v očeh Iračanov izgubljali kredibilnost in zaželenost, kar je ustvarjalo vedno globlji prepad med CPA in prebivalci Iraka. Do potrebnega sodelovanja ni prihajalo niti med vojaškim in civilnim delom okupacijskega režima. In ne le to: v reševanje problematike ZDA sploh niso vključevale iraških strokovnjakov (ali pa so vključile le tiste, ki so jim bili po godu), niti niso za mnenje povprašale prebivalcev, ampak so gradnjo nove države izvajale v veliki meri na lastno pest, s svojimi pogledi na demokratizacijo.

Do odtujitve prebivalstva od ameriškega načina "osvobajanja" Iraka je prišlo tudi zaradi neuspeha, da v reševanje iraškega problema pritegnejo širšo mednarodno skupnost (multilateralizacija), pa tudi zato, ker so Iračani kmalu sprevideli, da želijo Američani ohraniti nadzor nad vzvodi političnih odločitev in se nameravajo umakniti iz Iraka šele, ko bodo sami tako želeli. Kmalu po zaostrovanju problemov je postalo jasno, da so se v Washingtonu na obdobje po koncu večjih vojaških spopadov (okupacijo) slabo pripravili in da niso upoštevali nasvetov strokovnjakov: razpustili so iraške oborožene sile, izvedli so preradikalno "debasifikacijo", v Irak pa napolnili premalo primerno oboroženih in izurjenih vojakov za izvajanje okupacijskega režima.

Tu pa preidemo v naslednji del začaranega kroga, ki se zrcali v drugi hipotezi diplomatske naloge. V njej sem predpostavil, *da je bila okupacija Iraka v letih 2003-04 neuspešna tudi zaradi neprimerne strukture ameriških oboroženih sil za izvajanje okupacije oz. postkonfliktne obnove*. Tudi drugo, **izvedeno hipotezo, lahko potrdim le delno.**

Za potrebe preveritve te hipoteze sem preoblikoval Nyeov koncept "mehke" in "trde" moči in ga apliciral na oboroženih silah (Poglavje 3.5.: *Razmerje med "mehko" in "trdo" močjo*). Po končanih vojaških spopadih bi morale ZDA na kriznem območju namestiti večje število vojakov in predvsem osebje t.i. "mehke moči" (strokovnjake za politične in civilne zadeve ter postkonfliktno obnovo, pravne strokovnjake, socialne

službe, vojaške policiste...), tega pa v ZDA, kot smo videli v analizi, močno primanjkuje, zato jih tudi niso mogli poslati v Irak. To nakazujejo tudi načrti Pentagona o prestrukturiranju ameriških oboroženih sil. Tako pa so se zahtevnih nalog preobrazbe Iraka morali lotiti s tistim, kar imajo – predvsem z oboroženimi silami "trde moči", ki niso niti primerno oborožene niti usposobljene za takšne dejavnosti.

Že omenjeni začaran krog se je s tem nadaljeval, saj so ameriški vojaki k reševanju problemov pristopili na neprimeren način – nasilno, z vsesplošnimi racijami in brez spoštljivega odnosa do tamkajšnjih prebivalcev. Po treznem razmisleku ugotovimo, da niso bili samo vojaki krivi za takšno, pogosto nasilno "reševanje" iraških problemov. Ključ težav je skrit najverjetneje tudi v načinu urjenja ameriških vojakov, saj jih inštruktorji pogosto sploh ne seznanijo s specifikami države, v katero so napoteni, vendar ta problem presega domet te diplomske naloge.

A vendar, **zakaj sem obe hipotezi potrdil le delno**, ne pa v celoti? – Najpomembnejši se mi zdijo štiri razlogi. Prvič, ker ne obstaja formula, s katero bi lahko v vsaki državi po končanem konfliktu vzpostavili stabilne razmere; drugič, ker je Irak versko, etnično in klanovsko izredno razcepljena družba, zato je težko najti ustrezne predloge, ki bi zadovoljili večino prebivalcev; tretjič, ker bo šele čez nekaj let zares postalo jasno, ali so se v Washingtonu demokratizacije Iraka lotili na primeren način, saj je le dobro leto po formalnem koncu okupacije sodbe o njeni uspešnosti morda res preuranjeno dajati; in četrtič, ker je ameriški administraciji oz. njeni desni roki CPA v Bagdadu vendarle uspelo postoriti nekaj korakov v smer demokracije (strmoglavljenje Sadama Huseina, organizacija svobodnih volitev, pojav civilne družbe, domnevna enakost pred zakonom, konec privilegiranja sunitske manjšine itd.).

Naj na tem mestu omenim še zanimivo značilnost, ki se je pojavljala ves čas pri analizi, je pa ob oblikovanju metodološko–hipotetičnega okvirja sprva nisem predvidel. Izkazalo se je, da okupacijski režim ni toga, ampak zelo fleksibilna kategorija, ki se spreminja in prilagaja glede na potrebe, vendar pa ob tem očitno obstajajo določene omejitve, povezane s političnimi pričakovanji in kalkulacijami v domači državi (npr. da ne bodo povečevali števila vojakov, da bodo zapustili državo do določenega datuma...) ter z objektivnimi omejitvami (npr. število razpoložljivih vojakov, tip oborožitve in opremljenost...) okupacijske sile. Takoj ob vzpostavitvi okupacijskega režima je ta predvsem vojaške narave, postopoma pa se spreminja in dobiva bolj civilno-politične poteze. To sicer v Iraku ni bilo tako opazno, saj se varnost sčasoma ni izboljševala,

transformacija pa je bila razvidna iz primerov Nemčije in Japonske po drugi svetovni vojni.

Zakaj je ZDA v omenjenih primerih uspelo preobraziti državi, v Iraku pa se ta misija ni odvijala po načrtih? Analiza je pokazala, da so v Washingtonu pred šestdesetimi leti ravnali drugače kot zdaj: na prebivalce okupirane države so prenašali več pooblastil, imeli so široko mednarodno podporo in legitimnost, nudili so jim izdatno finančno pomoč, procesa obračuna s starim režimom pa za razliko od iraškega primera niso izvedli radikalno, ampak so kaznovali le tiste naciste oz. fašiste, ki so zagrešili hude vojne zločine

Nekaterih tem sem se v diplomski nalogi zgolj dotaknil, saj niso bile neposredno povezane z raziskovalnim problemom, kljub temu pa bi jih bilo zanimivo obdelati v nadaljnjem raziskovanju problematike Iraka po Sadamu Huseinu oz. ameriških oboroženih sil. Namreč, poraja se vprašanje, ali bi bila postkonfliktna obnova Iraka hitrejša in učinkovitejša, če bi v ZDA več pozornosti posvetili mednarodnemu pravu? Kot je znano, je mednarodno humanitarno pravo naravnano tudi na zagotavljanje človeka vrednih življenjskih razmer, ki pa jih ameriški vojaki v Iraku niso zagotovili. Če bi bili vojaki izurjeni tako, da bi spoštovali mednarodno pravo, bi najverjetneje ravnali drugače kot so in bi Iračane pridobili na svojo stran. Takšna predpostavka je blizu idealistični teoriji mednarodnih odnosov, ki je sicer v 21. stoletju vse manj popularna.

Čeprav je odpor do zahodnega sveta, predvsem do ZDA, v arabskem svetu globoko zakoreninjen, diplomsko nalogo zaključujem z mislijo, da bi se okupacijo in postkonfliktno obnovo Iraka lahko izvedlo uspešneje – z manj žrtvami tako med Iračani kot tudi ameriški (in "koalicijski") vojaki in s hitrejšo preobrazbo države v stabilno družbo – seveda pod pogoji, da bi se v Washingtonu tega lotili bolj pripravljeno in organizirano, da bi okupacijo dojemali kot del vojne same in ne kot njen ločen del, in da bi ravnali v skladu z zgodovinskimi izkušnjami. S poniževalnim odnosom do iraškega življa, podeljevanjem dobičkonosnih poslov za obnovo države administraciji naklonjenim korporacijam in spodbujanjem takih ukrepov in politikov, ki ugajajo v prvi vrsti ZDA, pa miren prehod Iraka v demokratično družbo ni bil mogoč.

VIRI

Knjige in zborniki:

- Andrassy, Juraj (1984) *Međunarodno pravo*. Zagreb: Školska knjiga.
- Benvenisti, Eyal (1993) *The International Law of Occupation*. Princeton: Princeton University Press.
- Binnendijk, Hans in Stuart Johnson (2004) *Transforming for Stabilization and Reconstruction Missions*. Washington D.C.: National Defense University Press.
- Blix, Hans (2004) *Disarming Iraq. The search for weapons of mass destruction*. London: Bloomsbury.
- Clark, Wesley K. (2001) *Waging Modern War*. New York: PublicAffairs.
- Degan, Vladimir Đuro (2000) *Međunarodno pravo*. Rijeka: Pravni fakultet Sveučilišta u Rijeci.
- Diamond, Larry (2005) *Squandered Victory: The American Occupation and the Bungled Effort to Bring Democracy to Iraq*. New York: Times Books.
- Dower, John W. *Warning from History: Why Iraq is not Japan*. V Abrams, Irwin in Gungwu, Wang (2003): *The Iraq War and its Consequences*. New Jersey: World Scientific.
- Grizold, Anton (1999) *Obrambni sistem Republike Slovenije*. Ljubljana: Visoka policijsko-varnostna šola.
- Haltiner, Karl W. (1997) *The Definite End of the Mass Army in Western Europe?* Baltimore: IUS.
- Hersh, Seymour M. (2004) *Chain of Command: The Road from 9/11 to Abu Ghraib*. London: Penguin Books.
- Hoskins, Andrew (2004) *Televising War. From Vietnam to Iraq*. London, New York: Continuum.
- International Institute for Strategic Studies (2003) *The Military Balance 2003-2004*. London: Oxford University Press.
- Jones, Seth G. *et al* (2005) *Establishing Law and Order after Conflict*. Washington D.C.: The Rand Corporation.
- Klare, Michael T. (2002) *Resource Wars: The New Landscape of Global Conflict*. New York: Henry Holt.
- Lubi, Darko (2003) *Teorija strategije – študijsko gradivo*. Ljubljana: Fakulteta za družbene vede.

Manigart, Philippe (1994) *Mass Armed Forces in Decline*. V Freedman, Lawrence (1994) *War*. Oxford: Oxford University Press.

Marrus, Michael R. (1997) *The Nuremberg War Crimes Trial 1945-46: a Documentary History*. Boston: Bedford Books.

Merom, Gil (2003) *How Democracies Lose Small Wars. State, Society, and the Failures of France in Algeria, Israel in Lebanon, and the United States in Vietnam*. Cambridge: Cambridge University Press.

Moskos, Charles *et al* (2000) *The Postmodern Military: Armed Forces after the Cold War*. New York: Oxford University Press.

Naimark, Norman (1995) *The Russians in Germany. A History of the Soviet Zone of Occupation, 1945-1949*. Cambridge: Harvard University Press.

Ortl, Friderik (2003) *Politika ZDA do Iraka po Zalivski vojni leta 1991*. Diplomsko delo. Ljubljana: Fakulteta za družbene vede.

Ramonet, Ignacio (2004) *Wars of the 21st Century. New Threats, New Fears*. Melbourne: Ocean Press.

Rubin, Trudy (2004) *Willful Blindness. The Bush Administration and Iraq*. Philadelphia: The Philadelphia Inquirer.

Rutherford, Paul (2004) *Weapons of mass persuasion: marketing the war against Iraq*. Toronto: University of Toronto Press Incorporated.

Smrke, Marjan (2000) *Svetovne religije*. Ljubljana: Fakulteta za družbene vede.

Stevenson, Jonathan *et al* (2003) *Strategic Survey 2002/3*. London: Oxford University Press.

Štefančič, Marcel J. (2004) *Busheva šifra - Irak in največja teorija zarote vseh časov*. Ljubljana: UMco.

Ullman, Harlan K. (1995) *In Irons: U.S. Military Might in the New Century*. Washington: National Defense University Press.

Žabkar, Anton (2003) *Marsova dediščina*. Fakulteta za družbene vede: Ljubljana.

Članki v znanstvenih in strokovnih revijah

Al Khabbaz, Yusuf (2004) Lessons from Japan for the US occupation of Iraq. *Media Monitors Network*, 2. 9. 2004. <http://usa.mediamonitors.net/content/view/full/9342/> (1. 8. 2005).

BBC Online (2003) Poles take over in central Iraq. http://news.bbc.co.uk/2/hi/middle_east/3077048.stm#map (12. 1. 2004).

BBC Online (2004a) Iraq abuse 'ordered from the top'. <http://news.bbc.co.uk/1/hi/world/americas/3806713.stm> (9. 1. 2006).

BBC Online (2004b) Who's who in Iraq: Moqtada Sadr. http://news.bbc.co.uk/2/hi/middle_east/3131330.stm (8. 1. 2006).

Bennis, Phyllis (2004) Left Behind: The False »Hand-overs« of Iraq & Saddam Hussein. Institute for Policy Studies, 5. 5. 2004. <http://www.ips-dc.org/comment/Bennis/aftertrans.htm> (10. 8. 2005).

Bernhard, Michael (2003) The Lessons of a Successful Military Occupation. *Strategic Insights*, Vol. II, Issue 5, May 2003.

Bolia, Robert S (2004) Overreliance on Technology in Warfare: The Yom Kippur War as a Case Study. *Parameters*, Summer 2004, str. 46-56.

Boston, Scott (2004) Toward a Protected Future Force. *Parameters*, Winter 2004-05, str. 55-70.

Burger, Kim (2003a) Caught off guard? *Jane's Defence Weekly*, 29. 9. 2003, 24-27.

Burger, Kim (2003b) 'Police the peace' dilemma. *Jane's Defence Weekly*, 9. 6., str. 23.

Capdem (Collaborative Capability Definition, Engineering and Management Technology Demonstration Program) (2005) Definitions. http://www.capdem.forces.gc.ca/definitions_e.html (7. 1. 2006).

Carafano, James Jay (2003) Post-Conflict and Culture: Changing America's Military for 21st Century Missions. Washington: The Heritage Foundation. www.heritage.org/nationalsecurity/hl810.cfm (15. 7. 2005).

Chandrasekaran, Rajiv (2004) Mistakes Loom Large as Handover Nears. *Washington Post*, 20. 6. 2004, <http://www.washingtonpost.com/ac2/wp-dyn/A54294-2004Jun19?language=printer> (1. 9. 2004).

Clover, Charles (2003) Iraqi council divided. *Financial Times*, 14. 7., str. 3.

CNN Online (2004) U.S. returns sovereignty to Iraq. <http://edition.cnn.com/2004/WORLD/meast/06/28/iraq.handover/> (29. 11. 2004)

Coalition Provisional Authority (2004) An historic review of CPA Accomplishments. www.cpa-iraq.org/pressreleases/20040628_historic_review_cpa.doc (5. 1. 2005).

Corera, Gordon (2004) Iraq provides lessons in nation building. *Jane's Intelligence Review*, Vol. 16, No. 1, January 2004, str. 30-33.

Cordesman, Anthony H. (2003) What is Next in Iraq? Military Developments, Military Requirements, and Armed Nation Building. Washington D.C.: CSIS. http://www.csis.org/features/iraq_whatsnext.pdf (20. 7. 2005).

Correll, John T. (1994) Soft Power. *Airforce*, Vol. 77, No. 5. http://www.afa.org/magazine/may1994/05edit94_print.html (10. 8. 2005).

Cundrič, Janez (2003) Okupacijska sila. *Večer*, 15. 8. 2003.

Dawisha, Adeed I. in Dawisha, Karen (2003) How to Build a Democratic Iraq. *Foreign Affairs*. <http://www.foreignaffairs.org/20030501faessay11218/adeed-i-dawisha-karen-dawisha/how-to-build-a-democratic-iraq.html> (2. 12. 2004).

Day, Graham in Cristopher Freeman (2003) Policekeeping is the key: rebuilding the internal security architecture of postwar Iraq. *International Affairs*. No. 79 (2), str. 299-313.

Diamond, Larry (2004) What went wrong in Iraq. *Foreign Affairs*, September / October 2004, <http://www.foreignaffairs.org/20040901faessay83505/larry-diamond/what-went-wrong-in-iraq.htm> (2. 12. 2004).

Dickerson, John (2003) Bush's 'Bannergate' Shuffle. *Time*. <http://www.time.com/time/columnist/dickerson/article/0,9565,536170,00.html> (11. 10. 2003).

Dobbins, James (2003) Nation Building: The Inescapable Responsibility of the World's Only Superpower. Washington D.C.: The Rand Corporation. <http://www.rand.org/publications/randreview/issues/summer2003/nation1.html> (20. 6. 2005).

Docena, Herbert (2003) Critical Collaboration: Empire versus Sovereignty in Iraq. <http://www.globalpolicy.org/security/issues/iraq/occupation/2003/11empire.htm> (15. 12. 2003).

Dominick, Brian (2004) Troops Raid Abu Hanifa Mosque, Kill Worshipers. *The Newsstandard*. 20. 11. 2004. http://newstandardnews.net/content/?action=show_item&itemid=1246 (8. 1. 2006).

Dowd, Alan W. (2003) Thirteen Years: The Causes and Consequences of the War in Iraq. *Parameters*, Autumn 2003, str. 46-60.

Duffy, Michael in Mark Thompson (2003) Is the Army Stretched Too Thin? *Time Online*, 24. 8. 2003. <http://www.time.com/time/magazine/printout/0,8816,477891,00.html> (25. 8. 2003).

Edelstein, David M. (2004) Occupational Hazards. Why Military Occupations Succeed or Fail. *International Security*. Vol. 29, No. 1, Summer 2004, str. 49-91.

Energy Information Administration (2005) Iraq Energy Chronology: 1980-April 2005. <http://www.eia.doe.gov/emeu/cabs/iraqchron.html> (10. 8. 2005).

Field, Kimberly C. in Perito, Robert M. (2003) Creating a Force for Peace Operations: Ensuring Stability with Justice. *Parameters*, Winter 2002-03, str. 77-87.

Flavin, William (2003) Planning for Conflict Termination and Post-Conflict Success. *Parameters*, Autumn 2003, str. 95-112.

Galloway, Joseph L. (2005) Lessons from Iraq: Rand Offers War 101 Textbook. *Knight Ridder*, <http://www.globalpolicy.org/security/issues/iraq/occupation/2005/0504lessons.htm> (22. 7. 2005).

Garden, Timothy (2003) Iraq: The Military Campaign. *International Affairs*. No. 79 (4), str. 701-718.

Gentry, John A. (2002) Doomed to Fail: America's Blind Faith in Military Technology. *Parameters*, Winter 2002-03, str. 88-103.

GlobalSecurity (2004) Iraqi Governing Council. <http://www.globalsecurity.org/military/world/iraq/igc.htm> (5. 5. 2005).

GlobalSecurity (2005) Non-US Forces in Iraq - 15 March 2005. http://www.globalsecurity.org/military/ops/iraq_orbat_coalition.htm (20. 7. 2005).

Hamre, John *et al* (2003) Iraq's Post-Conflict Reconstruction. A Field Review And Recommendations. http://www.cfr.org/pdf/Iraq_Trip_Report.pdf (26. 2. 2005).

Hawkins, William R. (2003) Iraq: Heavy Forces and Decisive Warfare. *Parameters*. Autumn 2003, str. 61-67.

Halperin, Morton H. *et al* (2003) Reconstructing Iraq: A Guide to the Issues. A joint publication of the Open Society Institute and the United Nations Foundation. www.unfoundation.org/files/pdf/2003/ReconstructingIraqfinal.pdf (28. 2. 2005).

Hoffman, Bruce (2004) Insurgency and Counterinsurgency in Iraq. Washington D.C.: The Rand Corporation. http://www.rand.org/pubs/occasional_papers/2005/RAND_OP127.pdf (5. 5. 2005).

Holdanowicz, Grzegorz (2003) Polish forces arrive in Iraq. *Jane's Defence Weekly*. Vol. 40, Issue 1, 9. 6. 2003, str. 2.

HRW (2003a) Basra: British Forces Fail to Provide Security. Human Rights Watch, June 2003. <http://www.hrw.org/press/2003/06/iraq060303.htm> (8. 1. 2006).

HRW (2003b) Coalition Forces Must Stop Iraqi Looting. Human Rights Watch, April 2003. <http://hrw.org/english/docs/2003/04/12/usint5597.htm> (8. 1. 2006).

HRW (2003c) Considerations For the Management Of Oil In Iraq: A Human Rights Watch Background Briefing. Human Rights Watch, April 2003. <http://www.hrw.org/backgrounder/mena/iraq/iraqoil032703-bck.htm> (8. 1. 2006).

HRW (2003d) Off Target: The Conduct of the War and Civilian Casualties in Iraq: Conduct of Air War – Preplanned Targets. Human Rights Watch, [mhttp://www.hrw.org/reports/2003/usa1203/4.5.htm](http://www.hrw.org/reports/2003/usa1203/4.5.htm) (20. 7. 2005).

HRW (2004) The Road To Abu Ghraib. Human Rights Watch, June 2004. <http://www.hrw.org/reports/2004/usa0604/> (20. 7. 2005).

IHL Research Initiative (2003) International Law: Military occupation of Iraq: IHL and the maintenance of law and order. <http://electroniciraq.net/cgi-bin/artman/exec/view.cgi/14/660/printer> (9. 8. 2004).

Infoplease (2004) Iraq War Timeline. <http://www.infoplease.com/ipa/A0908792.html> (20. 7. 2005).

Karon, Tony (2004) Why Iraq Hangs in the Balance. *Time*, 7. 4. 2004, <http://www.time.com/time/world/printout/0,8816,608946,00.html> (11. 4. 2004).

Korb, Lawrence J. (2004) Five Steps To a More Stable Iraq. *New House News*, 13. 4. 2004. http://www.cfr.org/pub6942/lawrence_j_korb/five_steps_to_a_more_stable_iraq.php (20. 5. 2005).

Lanier, Stephen (2004) Low Intensity Conflict and Nation-Building in Iraq: A Chronology. www.csis.org/features/iraq_lowintensity.pdf (1. 3. 2005).

Lee, Warren, (2002) The Iraq Problem: Oil, Oil, Oil... <http://www.plim.org/IraqOil.html> (14. 7. 2005).

Marr, Phebe (2005) Occupational Hazards. *Foreign Affairs*. July/August 2005, <http://www.foreignaffairs.org/20050701fareviewessay84413a/phebe-marr/occupational-hazards.html> (14. 7. 2005).

Mazzetti, Mark in Whitelaw, Kevin (2003) Iraq War 2.0. *U.S. News & World Report*. 11. 10. 2003, Vol. 135, Issue 16.

McKearney T. J. (2000) Collaborative Planning For Military Operations. Emerging Technologies and Changing Command Organizations. Washington: The Command and Control Research Programme. http://www.dodccrp.org/events/2000/CCRTS_Monterey/cd/html/pdf_papers/Track_2/091.pdf (20. 7. 2005).

Molinaro, Vince in Weiss, David S. (2004) *Gap Gap*. http://www.banffcentre.ca/departments/leadership/library/pdf/capacity_gap.pdf (7. 1. 2006).

Newsmax Wires (2003) Pentagon: Iraq to be Split Into 3 Sectors. 8. 3. 2003. www.newsmax.com/archives/articles/2003/3/7/211532.shtml (13. 1. 2004).

O'Connor, Michael (2003) Talk: Lessons from the Iraq War. <http://geocities.com/pwhce/textocon.html> (1. 9. 2004).

Office for Reconstruction and Humanitarian Assistance (2003) Outline Brief for Potential International Partners. www.hiciraq.org/download/ORHA.TEXT.1.doc (5. 1. 2004).

O'Huiginn, Daniel (2004) Denial of Water to Iraqi Cities. Cambridge Solidarity with Iraq. [www.globalpolicy.org/security/ issues/iraq/attack/law/2004/1100water.pdf](http://www.globalpolicy.org/security/issues/iraq/attack/law/2004/1100water.pdf) (8. 1. 2006).

O'Hanlon, Michael E. (2004) Rebuilding Iraq and Rebuilding the U.S. Army. <http://www.brookings.edu/views/op-ed/ohanlon/20040604.htm> (29. 4. 2005).

O'Sullivan, John (2003) No Quagmire. *National Review*, 9. 1. 2003, Vol. 55, Issue 16.

Perito, Robert M. (2005) The Coalition Provisional Authority's Experience with Public Security in Iraq. Lessons Identified. <http://www.usip.org/pubs/specialreports/sr137.pdf> (4. 5. 2005).

Pezdir, Matej (2003) Pravice in dolžnosti okupacijskih sil. *Delo*, 17. 9., str. 7.

Phillips, Graham (2003) Oil Connection to War. <http://www.uwec.edu/grossmzc/philligr.html> (13. 7. 2005).

Pickering, Thomas R. in James R. Schlesinger, Eric P. Schwartz (2004) Iraq: One Year After. http://www.cfr.org/pdf/Iraq_yearafter.pdf (25. 2. 2005).

Pleming, Sue (2005) U.S. Audit Probes \$212 Million in Halliburton Iraq Work. <http://www.defensenews.com/story.php?F=779788&C=america> (10. 1. 2006).

Porch, Douglas (2003) Germany, Japan and the "De-Baathification of Iraq. *Strategic Insights*, Vol. II, Issue 3, March 2003.

Pudgar, Avgust (2003) Vladajoči svet po ameriškem okusu. *Delo*, 24. 7. 2004, str. 4.

Rogers, Paul (2003) Iraq – Liberation or Occupation? www.oxfordresearchgroup.org.uk/publications/paulrogers/July03.pdf (12. 12. 2004).

Sanger, David E., Schmitt, Eric (2002) A Plan For Iraq. U.S. Has a Plan to Occupy Iraq, Officials Report. *New York Times*, 11. 10. 2002, www.nytimes.com/2002/10/11/international/11PREX.html (2. 9. 2004).

Schadlow, Nadia (2003) War and the Art of Governance. *Parameters*, Autumn 2003.

Schifferes, Steve (2003) US names 'coalition of the willing'. <http://news.bbc.co.uk/2/hi/americas/2862343.stm> (30. 8. 2004).

Schmitt, Michael N. (2003) The Law of Belligerent Occupation. <http://www.crimesofwar.org/special/Iraq/news-iraq5.html> (8. 1. 2006).

Smallfield, Jason L. (2004) Post Conflict Operations. A Critical Analysis of US Army Force Structure Requirements. Fort Leavenworth: School of Advanced Military Studies. <http://www.smallwarsjournal.com/documents/smallfield.pdf> (10. 6. 2005).

Smith-Windsor, Brooke A. (2000) Hard Power, Soft Power Reconsidered. *Canadian Military Journal*, Autumn 2000, str. 51 - 56. www.journal.forces.gc.ca/engraph/Vol1/no3/pdf/50-56_e.pdf (10. 8. 2005).

Stanley, Trevor (2004) PWHCE – Coalition of the Willing List, Map and Troop Numbers. <http://www.pwhce.org/willing.html> (30. 8. 2004).

Stojanov, Veso (2003) Kaos zaradi napačne taktike. *Delo*, 22. 5. 2003, str. 4.

Šurk, Barbara (2004) Iraški premor med prvim in drugim polčasom. Pogovor z Gailanom Mahmudom Ramizom. *Sobotna priloga Dela*, 7. 2. 2004, str. 16-7.

The International Institute for Strategic Studies (2002) Invading Iraq. US battle plans take shape. <http://www.mafhoum.com/press4/131P1.pdf> (5. 9. 2004).

Walt, Vivienne (2004) Navigating a "slippery road": Interview with L. Paul Bremer. *Time*, 7. 3. 2004. <http://www.time.com/time/covers/1101040315/wbremer.html> (20. 3. 2004).

Weiss, Stanley A. (2004) Building democracy takes patience. *International Herald Tribune* (31. 6. 2004).

Wilson, Peter *et al* (2003) An Alternative Future Force: Building a Better Amy. *Parameters*, Winter 2003-04, str. 19-34.

Wright, Robin in Josh White (2005) US Moves To Preserve Iraq Coalition. *The Washington Post*, 25. 2. 2005, str. 1. <http://www.washingtonpost.com/wp-dyn/articles/A51634-2005Feb24.html> (22. 7. 2005).

Yaphe, Judith S. (2003) War and Occupation in Iraq: What Went Right? What Could Go Wrong? *The Middle East Journal*, Summer 2003, Vol. 57, No. 3, str. 381-399.

Zakaria, Fareed (2003) Job One: Solve the Sunni Problem. *Newsweek*, 24. 11. 2003, str. 23.

Zakheim, Dov S. (2005) *The Quadrennial Defense Review: Some guiding principles*. Washington: The Heritage Foundation. <http://www.heritage.org/Research/NationalSecurity/hl864.cfm> (19. 2. 2005).

Zvacek, Susan M. (2001) Confessions of a Guerilla Technologist. *Educause Quarterly*, No. 2, November 2001. <http://www.educause.edu/ir/library/pdf/eqm0129.pdf> (25. 4. 2005).

Dokumenta

(1907) Laws and Customs of War on Land (Hague IV). Podpisana v Haagu, 18. oktobra 1907. <http://www.yale.edu/lawweb/avalon/lawofwar/hague04.htm> (4. 6. 2004).

(1949) Convention (IV) relative to the Protection of Civilian Persons in Time of War. Podpisana v Ženevi, 12. avgusta 1949. <http://www.icrc.org/ihl.nsf/WebPrint/380-Full?OpenDocument> (4. 6. 2004).

Predavanje

Žabkar, Anton (2004) *Neuspešni uspeh koalicijske operacije "Iraška svoboda"? (Pirova zmaga v Mezopotamiji)*. Združenje Atlantski svet Slovenije, 25. 2. 2004, Ljubljana.

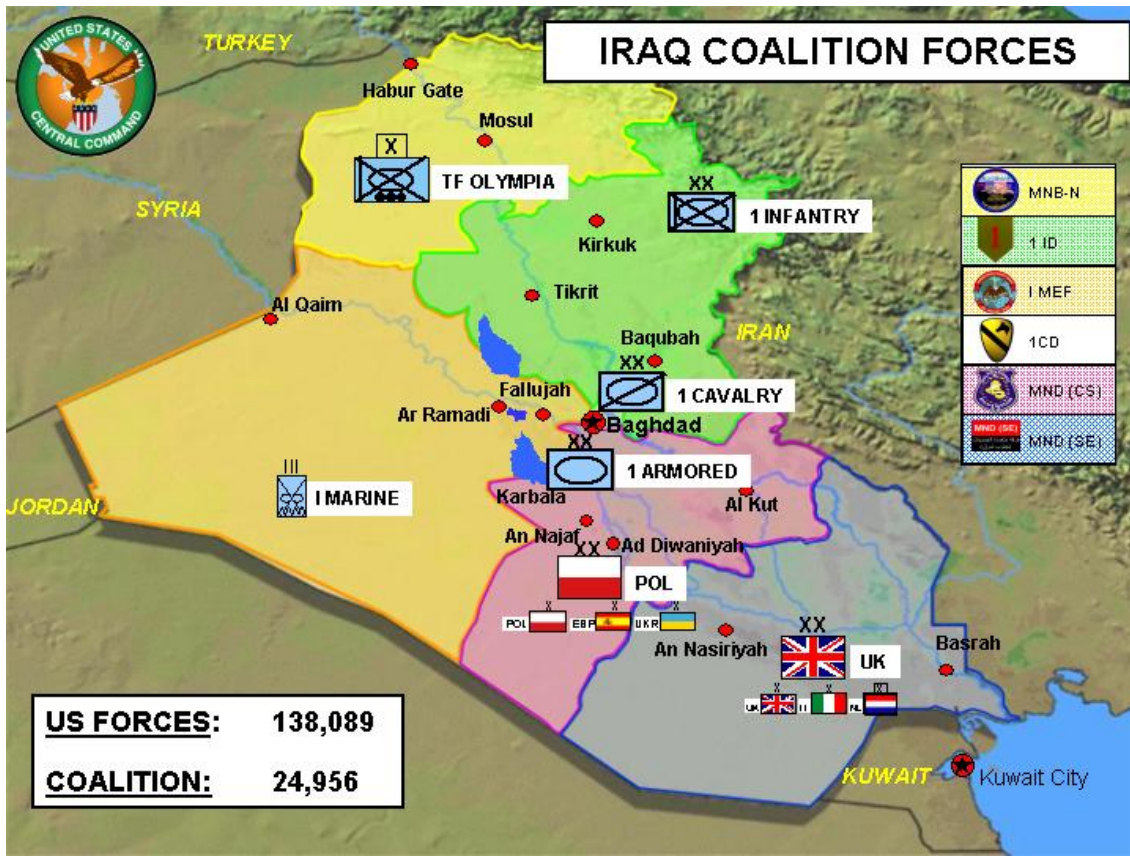
PRILOGE

Priloga 1: Število vojakov v Iraku po državah (marec 2004)

Združene države Amerike	130.000
Velika Britanija	9.000
Italija	3.000
Poljska	2.460
Ukrajina	1.600
Španija	1.300
Nizozemska	1.100
Avstralija	800
Romunija	700
Bolgarija	480
Tajska	440
Danska	420
Honduras	368
Salvador	361
Dominikanska republika	302
Madžarska	300
Japonska	240
Norveška	179
Mongolija	160
Azerbajdžan	150
Portugalska	128
Latvija	120
Litva	118
Slovaška	102
Češka	80
Filipini	80
Albanija	70
Gruzija	70
Nova Zelandija	61
Moldavija	50
Makedonija	37
Estonija	31
Kanada	31
Kazahstan	25

Vir: prirejeno po Stanley (2004)

Priloga 2: Razdelitev Iraka na okupacijske cone

Vir: <http://www.globalsecurity.org/military/ops/images/040430-d-6570c-006.jpg> (3. 3. 2005)

Priloga 3: Struktura ameriških oboroženih sil

Enote za postkonfliktno obnovo	Aktivna sestava	Nacionalna garda	Rezervna sestava
Bataljon za civilne zadeve	1	0	0
Inženirska brigada	5	5	3
Brigada vojaške policije	5	3	3
Skupina za psihološke operacije	1	0	2
Sanitetna brigada	4	0	7

Enote za podporo			
Poveljstvo za neposredno podporo na bojišču	3	0	1
Poveljstvo / skupina za podporo korpusov	3	0	1
Poveljstvo / skupina za transport	2	1	4
Intendantska skupina	1	1	1
Brigada za zveze	11	3	3

Bojne enote			
Bojna divizija	10	8	0
Pehotna brigada Stryker	1	-	1
Ločena bojna brigada	2	17	0
Težki / lahki oklepni regiment	2	1	0
Artilerijska brigada	6	17	0
Bojno letalstvo	3	2	0
Brigade zračne obrambe	5	1	0
Brigade za obveščevalno dejavnost	3	1	1

Prerejeno po Smallfield 2004: 56

Priloga 4: Kronološki pregled okupacije Iraka

2003, 13. marec: ZDA v VS OZN ne pridobijo podpore za napad na Irak

2003, 19. marec: ameriške oborožene sile napadejo Irak

2003, 9. april: ameriška vojska zasede Bagdad

2003, 8. april: ameriški vojaški helikopterji na jug Irak pripeljejo Ahmeda Čalabija in 700 njegovih privržencev; State Department ostro nasprotuje

2003, 11. april: izbruhne afera Halliburton; ameriška vlada je brez razpisa podelila podjetju Halliburton koncesijo za gašenje požarov na naftnih vrtinah; analitiki vrednost posla ocenjujejo na 2 milijardi dolarjev; nekdanji predsednik družbe Halliburton je podpredsednik ZDA Dick Cheney

2003, april: vsesplošno ropanje v Bagdadu; ameriške sile ne preprečijo ropa Iraškega narodnega muzeja, vladnih stavb, bolnišnic, univerz in knjižnic

2003, april: ameriška administracija imenuje upokojenega generala Jaya Garnerja za voditelja Urada za obnovo in humanitarno pomoč; čez tri tedne ga zamenja Paul Bremer, nekdanji uslužbenec State Departmenta

2003, 1. maj: ameriški predsednik George Bush na letalonosilki *USS Abraham Lincoln* razglasi konec večjih vojaških operacij

2003, maj: ameriški civilni upravitelj Paul Bremer razpusti iraške oborožene sile; več kot 30 tisočim članom stranke Bas nekdanjega iraškega predsednika Sadama Huseina prepove zaposlitev v vladnih ustanovah

2003, 17. september: ameriški predsednik Bush prizna, da nimajo dokazov, da je bil Sadam Husein vpleten v teroristične napade na ZDA 11. septembra 2001

2003, 30. oktober: ameriška administracija odobri 87,5 milijard dolarjev za ameriške oborožene sile in obnovo Iraka in Afganistana

2003, 11. november: tajno poročilo CIE ugotavlja, da veliko Iračanov meni, da lahko porazijo ameriško vojsko v Iraku in da zato raste podpora iraškim upornikom

2003, 15. november: Svet začasne iraške vlade in Paul Bremer odločita, da se bo okupacija Iraka formalno končala 1. julija 2004, suverenost pa bo predana Začasni iraški vladi

2003, 14. december: ameriški vojaki v skrivališču na severu države ujamejo nekdanjega iraškega predsednika Sadama Huseina

2004, 24. januar: odstopi David Kay, vodja preiskovalcev za iskanje OMU v Iraku; razlog: ne verjame, da ima Irak velike zaloge kemičnega oz. biološkega orožja

2004, januar: CIA posvari ameriškega predsednika, da bi Irak lahko bil na poti v državljansko vojno

2004, februar: Busheva administracija opusti načrt, da bi novo iraško vlado izbrali preko zapletenega volilnega sistema; šiiti medtem zahtevajo neposredne parlamentarne volitve

2004, 8. marec: iraške stranke podpišejo začasno ustavo, ki so jo v veliki meri napisali ameriški pravniki; začasna ustava zahteva razpis volitev do januarja 2005 in prenos suverenosti na prehodno vlado do 30. junija 2004

2004, 14. april 2004: kakim 21 tisočim ameriškim vojakom, ki bi se morali vrniti v domača oporišča, za najmanj 3 mesece podaljšajo rok služenja v Iraku

2004, 23. april 2004: ameriški civilni upravitelj Paul Bremer spremeni dotedanjo politiko in članom Sadamove stranke Bas pa tudi nekdanjim vojaškim častnikom dovoli sodelovanje v novi iraški vladi in vojski

2004, 28. april 2004: svet obkrožijo posnetki zverinskega mučenja iraških vojakov v zloglasnem zaporu Abu Grajb

2004, 20. maj: iraška policija in ameriški vojaki preiščejo stanovanje nekdanjega favorita ZDA za prvega moža Iraka Ahmeda Čalabija; obtožijo ga sodelovanja z iranskim režimom, kar pa sam zanika

2004: 28. maj: Ijad Alavi je imenovan za novega iraškega premierja

2004, 12. junij: VS ZN sprejme resolucijo, s katero prizna Začasno iraško vlado, ki z delom nastopi 30. junija

2004, 16. junij: komisija, ki preiskuje teroristične napade 11. septembra v ZDA, sporoči, da ni bilo sodelovanja med Sadamom Huseinom in Al Kajdo

2004, 28. junij: CPA preda suverenost Začasni iraški vladi, s čimer se formalno konča obdobje okupacije; 150 tisoč ameriških in »koalicijskih« vojakov ostane v Iraku

Povzeto po: Energy Information Administration (2005), Rubin (2004), Infoplease (2004).